

SZOLGÁLAT

AZ ÉLET DELÉN

A tartalomból:

A felnőtt ember imája
A középkorú ember válsága
A modern élet hajszájáról
„Testemmel tisztellek”
Család és nevelés

szolgálat

53. szám

1982 húsvét

TARTALOM

Az élet delén	3
---------------	---

TANULMÁNYOK

Belon Gellért: A felnőtt ember imája	5
Kereszty Rókus: A középkorú ember válsága	13
Zichy Aladár: A modern élet hajszájáról	19
Chilla Raymond: „Testemmel tisztellek”	25
Joseph Ratzinger: A püspöki színódus a családról	34
Németh József: Nevelési problémák a növekvő gyermekkel	48
Sárosi Judit: Halfmanné	54

AZ EGYHÁZ SZAVA

Apostoli körlevél a családról	63
A Szentatya levele a magyarokhoz Szent Erzsébetről	66
Kelj fel és járj! (Francia püspökök)	70
Johannes Tauler: Krisztus misztikus Teste	73

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A Szentatya Afrikában (R.)	76
A kereszttúti ájtatosság és a liturgikus megújulás (Mihályi Gilbert)	79
Két magyar katolikus író halálára (R.)	82
A tabernákulum előtt (Klener László)	83
Magyar nővérek a nagyvilágban	85
Levelesládánkból	88

KÖNYVSZEMLE

Előd István: Vallás és egyház (Szabó F.)	92
Csögl János: Tedd magad igaz emberré (S. M.)	92
Wojtyła: Jel, melynek ellentmondanak (Benkő A.)	93
W. Egger: Krisztus követése hitben (Benkő A.)	94
A magyar bencések 50 éve Brazíliában (Sr. Ancilla OSB)	94
Nemeshegyi Péter: Jó az Isten. — Alszeghy Zoltán: Az ember jövője. — Kereszténység és közösség (Békési I.)	94
Hajdók János: Kalkuttai Teréz anya (S. M.)	96

HALOTTAINK

	97
Dr. Endrédy Vendel zirci apát (Confratres)	99
László Ignác (Öreg diákja)	100
Dr. Kiss István (Volt tanítványa — Lakótársa)	101
Schmidt János (Confratres)	102
Varga Imre (Nagy József)	102
Molnár István (Galamb Imre)	103

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. — Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Eigentümer: Trägerverein U. C. H., A-9020 Klagenfurt, Kaufmanngasse 2. — Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Emerich Rácz, A-7000 Eisenstadt, Reichgasse 5a. — Herausgeber und Verleger: György Hegyi, A-9800 Spittal/Drau, Litzelhofenstraße 9. — Kiadó és levelezési cím: Hegyi György/Szolgálat, A-9800 Spittal/Drau, Litzelhofenstraße 9. — Druck: Eisenstädter Graphische GesmbH, A-7000 Eisenstadt, J. Haydngasse 10.

AZ ÉLET DELÉN

„Az emberélet útjának felén — egy nagy, sötétlő erdőbe jutottam, — mivel az igaz utat nem lelém.“ Hány éves lehetett a halhatatlan költő, Dante, amikor az Isteni Színjáték bevezető sorait megírta? Harmincöt, mint ahogy Boccaccióra támaszkodva egyesek gondolják? A firenzei köztársaság kormányának magaslatáról tekintett volna szét, s látta, hogy mennyien úttalanok? Vagy már elérte az ötvenet? Megízlette a számüzetés kenyerét? Egy biztos: a meglett ember élményvilágát tükrözik ezek a sorok. Mint annyian mások, ő is megélte, hogy eddigi, napsugarasnak tűnő útján sötétség, „vad vadon“ veszi körül, ezen keresztüljutva találja meg a „jót“.

A meglett ember problémáiról, az életút felét taposókról szeretnénk mi is írni. A gyermekekről, fiatalokról mindig sok szó esett. Utóbbi időben (ebben az évben különösen is) gyakori téma az öregek. Kevésbé gondolunk azokra, akik a nap terhét hordozzák. Pedig ez az életkor is gyakran válságokkal terhes. Itt pattannak ki a megelőző évek eltussolt problémái; itt vetjük el öregkorunk életstílusának csíráit. Kétségtelen: az élet zenitjén fellépő kihívásokra adott válasznak egyéni színezete lesz, amint a serdülők is különböznek egymás közt. Manapság mégis mindinkább tudatosul, hogy a „középkorúak“ — férfiak éppúgy, mint a nők — gyakran válságon mennek keresztül otthon, munkahelyükön, hitükben. Néha azzal mentegetjük magunkat, hogy mondanivalónk java amúgy is nekik szól. Máskor azt gondolhatjuk, hogy az élet sodrában állóknak nincs se idejük, se erejük magukra gondolni. De pontosan ezért nem szorulnak még inkább testvéri kézre?

Az élet delén járók s ilyenkor esetleg válságba jutottak arcképét találóan rajzolja meg Kereszty Rókus. Sok ember megrendül, mert — mintegy előre tekintve — rádöbben, hogy kenyerének javát már megette, a halál közeledik, evilági sikon felfelé már nem haladhat. Nem képes megbirkózni ezzel a gondolattal. — Zichy Aladár tanulmánya szintén helyzetképet fest. Kiemeli, hogy a felnőtt embernek kötelessége belevetni magát az élet küzdelmébe, közre kell működnie a termelő, teremtő munkában. Ugyanakkor felhívja figyelmünket, hogy a hittel megélt katolikus erénytan és liturgia gazdag támpontot nyújt a modern élet hátszóján való felülemelkedéshez.

Belon Gellért elmélgedése arra tanít meg, hogyan talál rá a meglett ember a sötétből kivezető útra az imádságon keresztül. A Miatyánk hét kérése, Krisztusnak a keresztfán kiejtett hét szava találóan világíthat

bele a mindennapi élet körülményeibe, a legkeményebb és legnehezebb helyzetekbe.

Az élet delén erőforrást jelenthet a család. Aki itt ki tud teljesedni, az könnyebben viseli az élet egyéb próbáit. A megszokás, az éveken, évtizedeken keresztül felhalmozódott sebek azonban gyakran éppen „a szeretet melegágyát” tüntetik fel kibírhatatlannak. Újra meg újra vissza kell tehát térnünk a családi élet legmélyebb értékeihez, ha ki akarunk tartani a megkezdett úton, ha azt kívánjuk, hogy a család boldogságunk forrása legyen. A tavalyi püspöki szinódus után Josef Ratzinger bíboros csodálatosan gazdag pásztorlevélben összegezte azokat a főbb pontokat, amelyek a mai család számára döntőek. — A szülők közötti legbensős viszonynak kell megújulnia, nehogy az unottság csömöre mérgezze meg bensőségüket. De lehet-e ezen a téren valami újat mondani azoknak, akik már évek óta házas életet élnek? Sok fiatal házas példája elgondolkozathat: az egyoldalú nemi felvilágosítás és a személyes szabadsággal elmentés szabadoosság évről évre csak növeli a „szerencsétlen házasságok” százalékát. Chilla Raymond előadása a helyes beállítottságra tanít: mit is jelent valakit testünkkel, egész valónkkal, helyes értékeléssel, teljesen szeretni.

A 10—20 éve megkötött házasságok egyik kulcskérdése a nevelés. A generációkat szinte tátongó úr választja el, és a fiatalokkal szemben tanúsított magatartás nem egyszer éket ver a szülők közé. Németh József középiskolai tanár felsorakoztatja a legfontosabb alapelveket. Majd konkrét szempontokra utal, amelyek megkönnyítik a tizenévesek és a szülők, nevelők közötti viszonyt. Hisz ennek légkörét elsősorban a felnőttek magatartása szabja meg.

Minden jóakarattal ellenére azonban ne várjuk azt, hogy az összes problémák, mégpedig azonnal megoldódnak. Halfmanné élete, Sárosi Judit írása sokaknak nyújthat vigaszt, támaszt. Külsőleg zátonyra futott hajó, felörlődésre kárhóztatott élet? Ó mégsem adja fel. Sőt ezt az életet használja fel Isten és emberek iránti szeretetének növelésére. Megtanít, hogy a napi nyomorúságok égető hevétől perzselte éveket is lehet a hit fényénél vállalni, mindebből győztesen kikerülni. — Aki Krisztusra szegezi szemét, az élet legsűrűbb erdejében sem veszti el irányító csillagát.

Belon Gellért:

A FELNŐTT EMBER IMÁJA

Szent Pálnál olvassuk: „Gyerekkoromban úgy beszéltem, mint a gyerek, úgy gondolkodtam, mint a gyerek, úgy ítéltam, mint a gyerek. De amikor elértem a férfikort, elhagytam a gyerek szokásait“ (1Kor 13,11). Mikor a felnőttek imájáról kezdünk beszélni, lehetetlen szembe nem nézni azzal a kérdéssel, hogy mit csináljunk gyerekkorunk imáival. Mert hiszen aki vallásos szülőktől származik, azt megtanítják gyerekesen fogalmazott imaszövegekre. Ezeket a legtöbbször a gyerekszokásokkal együtt elhagyjuk, mint felnőtthöz nem illőket. Másokat pedig nem tanulunk, mert a hittanulás idejét lejártnak véljük. Úgyhogy felnőtt korunkra csak a Miatyánk és talán az Üdvözlégy marad meg, annak is gyerekkorból hozott gyorsan egymásután elsoroló (latinul: recitáló) formája, tehát szövegű-szövegre törekedve, ütemesen sorjázva a szavakat, lehetőleg lendülettel.

Úgy tetszik, hogy a gyerekekkel ezt az imamódot is el kell hagyni. Sokan talán érzik is a gyerekesen végzett imák fonásosságát felnőtt korban, és ezért is hagyják el az imát teljesen. Ám érdemes ráfigyelni a kereszténység nagy imádkozóira, akik azt mondják: Istennel szemben mindnyájan gyermekek vagyunk. Ő oly nagy, és mi olyan kicsinyek vagyunk! A gyermekorból kinövő értelmi fejlettségünk is csak annyival jut közelebb hozzá, mintha valaki egy létra felső fokán állva lenézi az alsó fokon lévőket, és azzal henceg, hogy ő közelebb van a naphoz. Mintha az a néhány fok számítana a kilométerek milliíóihoz! Éppen ezért nem árt figyelembe vennünk az imádság nagy mestereinek: Nagy szent Teréziának, a múlt században Newman bíborosnak vagy a mi Prohászkanak szokását, hogy gyerekkoruk imáival tudták legjobban az istengyermekség evangéliumi magatartását kifejezni. Éppen ezért szívesen imádkozták reggeli–esti gyerekimáikat. És ezt ajánlották másoknak is.

A másik, amit a felnőttek imájának tárgyalásakor röviden érinteni kell: a szóbeli ima. Éppen azért, mert a gyerek imája szóbeli formulákban áll, és azok hibátlan elmondása vívja ki számára azt a dicsőséget, hogy „szépen tud imádkozni“, sokan magát a szóbeli imádságot is gyerekesnek tartják. Talán kiveszik a liturgikus imákat, bár sokaknál ez sem kivétel. Hiszen ezért kell küszködniök a lelkipásztoroknak a templomok hallgató mezőinek megszólaltatásával. Itt megint az emberiség nagy imádkozóira kell rámutatnunk, akik, mint pl. Loyolai szent Ignác, ajánlják, hogy időnként hangosan imádkozzunk, hogy testünk is részt vegyen az Isten tiszteletében liturgián kívül is.

Ebből a felfogásból fakad a szenteknek az a szokása, hogy imaformulákat készítettek, amikbe belesűrítették szellemi szárnyalásuk legjavát, és imádkozásra ajánlották másoknak is, akik azok tartalmának csak kis hányadát értették meg. De ezzel is követték Jézus példáját, aki a Miatyánkra akkor tanította meg híveit, amikor még sejtelmük sem volt az egyes kérésekben benne rejlő lelki tartalmak magasztosságáról. Jézus érdemesnek tartotta a szóbeli imára fogni híveit, hiszen „jól tudta, mi van az emberben” (Jn 2,24). A sokféle gondal szétszakított figyelmű ember nem tud a szellemi imádság magas szintjén megmaradni, de a szóval megemlített titok valahogy jelenlévővé válik, s az elröppenő szó, mint a vékony biztosítéksodrony az áramforrással, kapcsolatba hozza a lelket a kegyelmi tartalmakkal, és azok ki tudják fejteni hatásukat. Olyanformán, ahogy a Bibliában olvassuk: „Az Isten szava . . . eleven, átható, és minden kétélű kardnál élesebb, behatol a lélek és a szellem, az íz és velő gyökeréig, megítéli az ember gondolatait és érzéseit” (Zsid 4,12).

Ezért nem elvetendő a rózsafüzér imádsága sem, sőt – mint Szentatyánk teszi – ajánlandó, mert legfőbb titkainkat idézzük, és hamar túlszaladni akaró gondolatainkat tíz üdvözlégyig megkötjük a szavak kényszerével, hogy a titok közelében maradjanak. (Persze ha a rózsafüzért mint imamennyiséget fogjuk fel, és azt halmozzuk, az az ima szellemével ellenkezik.)

Vessük hát fel végül a kérdést, hogy van-e fölött imádáság egyáltalán, és milyen legyen az. Ha a fölött kor mentalitásán a tudatosulást és felelősségvállalást értjük, akkor nem kerülhetjük el azt a magatartást, amit az európai gondolkodás bölcsőjét jelentő görög filozófia sürgetett: ananké szténáj. A gondolkodás ott kezdődik, amikor megállni kényszerülünk a dolgok előtt. Az ima nyelvére lefordítva ez körülbelül azt jelenti, amit Nagy szent Teréz a belső imának mond és sürget. Akkor kezdődik el a fölött ima, amikor a külsőségekhez és formalizmushoz kötött ember észreveszi a világon végigvonuló kegyelmi adottságokat és bekapcsolódik. Jelenlétüket megsejti, erősugárzásukat föl fogja, és lelkének hajtóerőivé teszi.

Hogy ne maradjunk a nehéz fogalmazásnál, próbáljuk ezt gyakorlatlan szakva önteni: Ha alapelveként elfogadom Jézus evangéliumi mondását, hogy Isten a hajunk szálát is számon tartja (Mt 10,30), és ezt abban a helyzetben, amiben éppen vagyok, jelenvalóvá, vagyis élővé teszem, örömmel veszem tudomásul, ebből a tudomásulvételből erőt merítek, és valami szelíd nyugalom száll meg életem gondjait illetően, idegességem elszáll és humorba oldódik, – körülbelül ez lehet a fölött ember imaállapota.

Ez a tudatosítás. Bár a tudatosítás maga nem a legjobb szó erre, mert ez csak egyoldalú lelki tevékenységnek, az értelemnek a műve; viszont az imában az egész embernek jelenlévővé, kapcsolódóvá kell válnia. A tudatosítás föllobbantja az isteni jelenlét valóságát, és megteremti azt a hidat, amin keresztül Isten világa a lélekbe árad, és az ember világa Istenbe merül.

Persze ez nem tarthat sokáig, mert hiszen alig van helye és ideje ennek az imának. Mert itt és most nem az ünnepi embert kell tekintenünk, hanem a mindennap emberét, aki – mint a túlkulturált világokban mindenütt – estére áttolt életet él, és emiatt reggel későn ébred, sietve öltözik-reggelizik, rohan a munkahelyére, tájékozódó tere-ferék után indul a munka irama, és beleértve az ebédszünet feloldottságát is, pszichikailag szinte képtelen néhány nyugodt percet is biztosítani ájtatossága számára. Gépsorok közé beékelve, vagy akták és ügyfelek tömegében elveszve nem lehet – mint szokták mondani – imába elmerülni. Az osztott figyelmet a munka megsínyli. Csak kivételes tehetségű emberek tudják megtenni a többféle figyelés akrobatikáját. A figyelmetlenség a munkában, még ha ima miatt történnék is, lelkiismeretlenség számba megy, és az ilyen ember keze alól selejtes dolgok kerülnek ki.

Viszont áll az Úr Jézus mondása: Mindig kell imádkozni, és soha bele nem fáradni. Hogy lehet a munka iramát és az ima állandóságát összekötni? Hogy ilyesmit lehet csinálni, azt negatív példán szemléltethetjük. A munka közbeni káromkodások nem zavarják a munka menetét, pedig azok negatív előjelű imádságok. A káromkodó ember hitvalló ember – akármilyen furcsán hangzik is –, mert mindenben Isten kezét látja, mindenért Istent teszi felelőssé. Őt okolja, ha a kezére üt, vagy elhibázza a műveletet. Ilyenkor szokott ugyanis a káromkodás önkéntelenül is kitörni az emberből. – A hívő és istenszerető embernek valami ilyen alapélményre kell szert tennie, amiből az élet való helyzeteiben villámszerűen klugrik az áldás, az öröm, a megnyugvás és türelem.

Másrészt meg kell tanulnunk magukkal a dolgokkal imádkozni. Az előttünk járó korok lelkiségére a szerzetesi életforma nyomta rá a bélyegét, kezdve attól, hogy az imát csak „a világ zajától elvonulva” tudjuk elképzelni. Meg kell tanulnunk a zajban és az élet rohanásában is jelenlévő Istenre rátalálni. Amint ezt mindig is hirdették a lelki élet mesterei, csak a gyakorlati alkalmazásra nem került sor. Már a szerzetesség ősforrásánál, az egyiptomi remeték között feltűnik szent Pafnucius alakja, akiről így szól a legenda: szerette volna tudni, hogy sokévi remeteségében és bőjtölő önmegtagadásaival milyen fokára jutott az életszentségnek. Az angyal először egy muzsikáshoz hasonlítja, majd egy házaspárhoz, végül egy kereskedőhöz, akiket ez a jeles remete-szent fölkeres, és megtudja tőlük, hogy semmi rendkívüli imaéletük nincs, de törekszenek tisztességes keresztény életre. Jellemző, hogy a többször visszatérő vándorlegendában a remete áll szemben a világi foglalkozást űző emberekkel, tehát a magány, az önmegtagadás és az ima embere a világ zajában élőkkel.

Hasonlót mond Asszisi szent Ferenc a tökéletes boldogságról szóló szép fejtegetésében Leó testvérnek. „Ha megesnék is, hogy a kisebb testvérek az egész földön nagyszerű példáit adnák az életszentségnek... ha vakokat, bénákat gyógyítanának... sőt négynapos halottakat támasztanának... ha minden nyelvben, az összes tudományokban és írásokban jártasok lennének... ha az angyalok nyelvén beszélőnének... írj, hogy még ebben sincs a tökéletes bol-

dogság.“ Leó testvér kérdésére aztán kifejti, hogy ha az előttük lévő kolostor kapusa elzavarná és testi-lelki bántalmakkal illetné őket, „és ezt mind békével és vidáman tűrjük el az áldott Jézus szenvedéseire gondolva, ó, ird, frate Leone és jegyezd föl, ebben van a tökéletes boldogság.“ (Fioretti, 8. fej.) Ez nyilván szent Pál szeretethimnuszára való utalás szent Ferenc részéről, ahol az angyalok nyelve vagy egyáltalán a nyelveken való beszéd az imádság legfelső fokát jelenti. És Pál mindezt semminek mondja, „ha szeretet nincs bennem“ (1Kor 13,1).

Vagyis szent Ferenc szent Pál nyomán a ténnyel való imádkozást teszi a legmagasabbra. Szólás-mondása volt: *Quanto fà, tanto sà!* (annyit tudunk, amennyit megteszünk.) Mindketten törekszenek bennünket kiemelni a szavak bűvöletéből, ami nélkül az imát el sem tudjuk képzelni. Azt hisszük, hogy csak az ima, ha szépen megfogalmazott szavak egymásutánját elsoroljuk. Kissé hitetlenkedve olvasunk a Boldogasszony bolondjáról, aki a bohóckodásból megtérve nehéznek találta a szerzetesek súlyos veretű imáit, s azért éjnek idején leszökött a Szűz Anya szobra elé, és úgy mutatta be előtte bűvészmutatványait, mintha a nagyközönség előtt állana. Az is ritkaság számba megy, amit gyerekkoromban egy öreg zenész cigányról hallottam, hogy az éjféλι szünetben, míg a többiek vacsorázni mentek, ő az elsötétült teremben hegedűjére borulva imádkozott. Vagy amit egy katonáról hallottam, hogy éjszakai őrjáratban „levágott“ néhány díszlőpést az Istennek, mintha csak az ezredes vagy a tábornok jött volna.

A ténnyel való imát sürgeti a magára ébredt egyház is a zsinaton, mikor meghallotta az eddig gettóba szorult evilágiság hangját, és a profánság megszentelését és Istennel való átjáratását tűzi az egyház törekvései elé. De hiszen ezzel csak azt veszi célba, amit a kereszténység kezdetől fogva hallott, de több—kevesebb szerencsével valósított meg. Szent Pál a mindennapi élet misztikáját különösen a szolgálkkal kapcsolatos intelmeiben adja: „Engedelmeskedjeteκ . . . féllő tisztelettel és egyszerű szívvel, akárcsak Krisztusnak . . . Odaadásal szolgáljatok, mert az Úrnak teszíteκ, nem embereknek . . .“ (Ef 6,6) Ugyanezt kéri a parancsoló uraktól is: „Gazdák! Viselkedjeteκ velük (a szolgálkkal) ugyanúgy“ (uo.). Még olyan profán foglalkozásról is, mint az adószedés, azt mondja: „Ezért fizettek adót is, hiszen Isten szolgálí, akik azt behajtják“ (Róm 13,6). — Ugyancsak szent Pálnál találjuk a házassélet misztikáját, és benne nem csupán a lélek egységének misztikáját, hanem a nemiségét is (1Kor 6,16): „Az asszony engedelmeskedjék férjének, akárcsak az Úrnak . . . Férfiak! Szeresséteκ feleségteket, amint Krisztus is szerette egyházát“ (Ef 5,22.25). — De az egész emberi érintkezést beemeli a Krisztus-szolgálat bűvkörébe, mikor általában kijelenti: „Engedelmeskedjeteκ egymásnak Krisztus iránti tiszteletből“ (Ef 5,21). A kereszténynek minden embertársában Krisztust kell megéreznie és szolgálnia. Mint ahogy azt Jézus nem egyszer kijelentette: Amit egynek tesztek, nekem teszíteκ.

Ez annyira tudatában volt a kereszténység nagy imádkozóinak, hogy az imádság intézményeiben, a kolostorokban, amelyeknek minden tagja hivatalos imára volt kötelezve (breviárium), azoknak nem kellett külön elmondani az imát, akik valamilyen mellékszolgálat miatt (pl. harangozás, orgonálásnál fújtatás) szó szerint nem mondhatták el őket. Nagy szent Terézia nagyon megbecsülte a konyhásokat, akik nem tudtak az imák jó részén ott lenni, egyenrangúaknak tartotta az imádkozókkal, és a konyhára is kifiratta: *Inter ollas quoque adest Deus* (a fazekak között is jelen van az Isten).

A tényekkel való imádkozás tehát nem ismeretlen az egyházban. De most valahogy nagyobb hangsúlyt kap, midőn a föl nőttek imáit sürgetjük. Ehhez azonban az kellene, hogy keresztény életünk néhány alapigazsága elevenen éljen bennünk. Olyasvalami ez, mint az akkumulátor, ami ha föltöltődik, adott közléstésre vagy bekapcsolásra szikrát vet vagy világosságot ad.

És itt kapcsolhatjuk be a Miatyánk szerepét életünkbe. A Miatyánkot a legtöbb ember megtanulta gyerekkorában szó szerint. A tudatosulásakor valahogy meg kellene növelni a Miatyánk tiszteletét azzal, hogy belső tartalmára, az elmondó Jézusnak világot átfogó akaratára, de az élet minden rezdülését is belefoglaló lelkiületére kellene irányítani figyelmünket. A hét kérdés átfogja egész életünknek minden fázisát, úgy, hogy abba belefér a mi életünk mindenestül.

A Miatyánkban ugyanis felfedezhetjük az ember legalapvetőbb viszonyulásait az isteni és emberi dolgokhoz. Istenhez a hit, remény és a szeretet köt, s ezek az első három kérdésnek tárgyai. A másik négy emberi dolgainkat rendezi, mégpedig úgy, hogy először mindennapi életünk testi-szellemi igényeire gondol (negyedik kérdés), majd embertársainkkal való kapcsolatainkat rendezi a megbocsátás és irgalom kérdésében. Végül az emberi sorsnak két mozzanata áll a középpontban: a megkísértettség ill. próbára tevés és a beállott testi s lelki rossz. Akármilyen helyzetbe kerülünk, e hét állapot valamelyike jelen van, következőleg felfakadhat ajkunkról a Miatyánknek egy-egy kérése.

Hogy ezt így lehet és így kell tennünk, azt maga Jézus mutatta be. Mert hiszen a hét kérést szép sorjában és logikai rendben szinte beledalolta abban a galileai naplementés hegyoldalban hallgató emberek lelkébe. De eljött az idő, amikor nem volt ilyen csendes a léggör, amikor eljött az ő órája a szenvedésben. Érdekes, hogy néhol Jézus szenvedésére ezt a szót használják: *labovavit*, dolgozott. Szenvetését munkának, és munkáját szenvetésnek jelzik. Szenvetésében Jézus folyamatos imája elhallgat. Mikor közelít a szenvetéséhez, és maga is belerendül a rá váró szenvetés gondolatába, csak ennyit mond: „Dicsőítsd meg neved!” Mintha csak ezt mondta volna: „Szenteltessek meg a te neved!” A Getszemániban egy halk sóhaja van: *Múlják el ez a pohár*, „de legyen akaratod szerint” (Mt 26,42). És mint az evangélista megjegyzi: „harmadszor is ugyanazokkal a szavakkal imádkozott” (uo.). Mintha csak a Miatyánk harmadik kérését ismételtette volna! Még föltűnőbb a keresztben való imádkozá-

sa. Hét szót „kiáltozott“ bele abba a rettenetes embertelen és kegyetlen hangulatú világba, ahol vigyori gonoszság, brutális erőszak és bambán bábész tömeg egymást váltva kavargat a felfeszített Üdvözítő körül. Ez a hét szó nem logikusan követi egymást, és mintha csak a Megváltó gyötrelemtől izzó lelkének tűzhányójából szakadnának ki véresen és tüzesen. Ha jobban megnézzük őket, ráismerünk a Miatyánk szavaira, vagy ha a szavakra nem is, a szavak jelentette problémákra.

Mindenesetre azt leszűrhetjük tanulságul, hogy ő szenvedésében, laborjában (= munkájában) magával a cselekvésével imádkozott, és szavakba csak a legkevesebbet foglalta bele, azokat sem szép sorjában mondotta el, hanem szinte sóhajszerűen vagy felkiáltásszerűen, ahogy éppen érzett, vagy ahogy a helyzet kívánta. Próbáljuk ezt alkalmazni a mai felnőtt életére, hogy hogyan is festhetne ez a valóságban.

a) Az élet forgatagában járó embernek, a gépek vagy a forgalom fülsiketítő zajában ügyekkel, gondokkal megterhelt emberek és életek áradatában, aligha lesz módja még a miatyánkot is tisztességesen elmondani. De Jézussal elmondhatjuk, aki életét azzal kezdte, hogy az Isten uralmát (országát) meghirdette, és mindent elkövetett, hogy „Isten legyen minden mindenben“ (1Kor 15,29), hogy: Szenteltessék meg a te neved! Vagy a zajtól, űzöttségtől és problémáktól kimerülten annyit elstutoghatunk – mint Jézus –: Beteljesedett! Hisz Jézus is feladatát, mi is munkánkban és törődéseinkben feladatunkat teljesítjük. Ahogy az az egy szó a kereszten a leghódolóbb imája volt Jézusnak, úgy mi is részesedhetünk ebben.

b) Az Isten országa igazság, jóság, béke és öröm a Szentlélekben, mint az apostol mondja (Róm 14,17). És Jézus boldogoknak mondja, akik „éheznek és szomjúhozják az igazságot“. A konkrét életben éppen ezek hiányával találkozunk unos-untalan. Nem ezt a szomjúságot érezve kell-e nekünk is mondanunk: Jöjjön el a te országod? És ha véresen belénk mar az élet igazságtalansága, szeretetlensége vagy szomorúsága, nem kell-e Jézussal felkiáltanunk: Szomjúzom!? Hiszen a kereszten sem a testi szomjazást kiáltotta, a felkínált italt ugyanis nem fogadta el (Mt 27,34).

c) Tudatában kell lennie az Istenhez tartozónak, hogy – mint Jézus mondja – „egyetlen hajszáladat sem tudod fehérré vagy feketévé tenni“ (Mt 5,36), és „ugyan melyiktek hosszabbítja meg életét csak egy arasznyival is azzal, hogy aggodalmaskodik?“ (Lk 12,25) Ha ennek eleven tudatában él, lehetetlen, hogy ne jöjjön ajkára: Legyen meg a te akaratod! Vagy amit a kereszten sokkal szemléletesebben és melegebben fejezett ki az égető kínok közepette: Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet.

d) Meglepő az a higgadtság és nyugodtság, amivel Jézus leszól a keresztről Jánoshoz: Íme a te anyád. Az egymásról való gondoskodást szentelte meg a szavaival, amivel mindennapi kenyérünket kérjük Istentől, s a kenyérben a magunk és mieink egészségét, lelki épességét, a napra szükséges energiákat, és

mindeneknek foglatát: a nyugalmat és békét. Ha Jézus a kereszten a világ bűneinek súlya alatt, a kínok idegtépő egzaltáltságát félretéve, az üdvösség felnyíló fényei között ilyen határozott nyugalommal és stílbiztonsággal tudta gyermeki gondoskodását kifejezni anyjáról és a tanítványról, azt utánozhatjuk mi is a mindennapi kenyéért való küzdelemben, mint akik isteni példára és útmutatásra cselekszenek.

e) Az ötödik kérdésben Jézus voltaképpen arra szólít fel, hogy olyan irgalmasok legyünk, mint a mennyei Atya. Ezt a hegyi beszédben többször is monddta, hogy magunk fölé emelkedve lépünk ki a kicsinyes emberi kapcsolatok kuszáltságából, és az irgalmasságból való megbocsátást gyakoroljuk mindenki-vel szemben, még a nekünk nem szimpatikusokkal, sőt ellenségekkel szemben is. Különben „mi különöset tesztek? Nem így tesznek a pogányok is?” (Mt 5,41) Jézus nemcsak ajánlotta az irgalmas lelkületet az embertársakkal kapcsolatban, de maga is hasonlóképp tett, sőt imájában az ő megbocsátó lelkét adta nekünk. Itt legyen szabad rámutatni II. János Pál pápa második enciklikájára, a *Dives in Misericordia*-ra, melyben minden emberi kapcsolat rendezésében ajánlja érvényesíteni az irgalmasság elveit.

f) Az ember nem gép, amely síneken gondolkodik. Nem is állat, hogy csalhatatlan ösztönökkel mozogjon. De lelkiismeretes szabad lény, aki szinte minden pillanatban döntés előtt áll, és dönthet jól vagy rosszul. A próbatéves, vagyis kísértés mindig ott van valahol. És az ember látva gyöngeségét, irtózik a próbatéltől, mert hiszen tudatában van gyöngeségének. Jézus az élet alázatát ajánlja figyelmünkbe, mikor mondja: Aki magát megalázza, azt fölmagasztalják. Az ember legnagyobb próbatétele az, amikor Isten is magára hagyni látszik és visszavonul fényeivel, biztatásaival és a bátorságot sugalló helyzetekkel. Ekkor érzi magát igazán kicsinynek, elhagyottnak és összetörtnek. A hallgató Isten az ember legnagyobb próbatétele. Jézus nemcsak a szánkba adta a kérést, hogy ne vigy minket a kísértésbe, de merte a kereszten belekiáltani a Golgota sötétségébe a még sötétebb szavakat: „Én Istenem, miért hagytál el engem?” (Mt 27,46) E pillanat drámaiságát akarja ábrázolni az evangélista azzal, hogy a kiáltást így fejezi ki „hangosan felkiáltott”. És a Zsidóknak írt levél szerzője éppen ezt a legemberibb pillanatot örökíti meg: „Földi életében hangosan kiáltozva, könnyek között imádkozott s könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól, és hódolatáért meghallgatásra talált” (Zsid 5,7). – Talán éppen ezt a kérést kell legjobban megtanulnunk a mi Urunktól akár a szelíd formájában, akár véres-tűzes formájában.

g) Sokféle hányódása van az embernek, betegség, szegénység, szomorúság gyötri, de rájövünk, hogy mindezek mögött az erkölcsi rossz, a bűn áll, az pedig csfájában hordja a kárhozatot. Jézus fölhívta figyelmünket, hogy a sátán káprázatain keresztül áttüzel az örök kárhozat fénye. Ezt észrevenni, megérezni és irtózáttal elfordulni hív föl bennünket, mikor imája végére nyomatékosan oda teszi: De szabadíts meg a gonosztól! És hogy érdemes ezt imádkozni a bűnök-

be és bajokba is elmerülten, azt bemutatja a lator példáján, akinek egy sóhajára az örök kárhozattól való megszabadulást, illetőleg a paradicsomba való bejutást ígérte.

Mi hozzászoktunk gyermekkorunkban ahhoz, hogy a Miatyánkot egyvégben mondjuk el. Szóbeli imáink, liturgikus könyörgéseink mintájára nem tudjuk elképzelni, hogy a kérések mindegyike is egy–egy önálló ima, amit alkalom adtán, sőt életünknek ill. napjainknak nagyobb részében mondani lehet, illetőleg kell, mégpedig úgy, ahogy az adott életkörülmények megkívánják. Ezekkel a fel-felsőhajtásokkal nem szakad meg a munka menete, nem kell külön pozitívumát fölvenni, sem ünnepélyes szavak ünnepi hanghordozását hallatni. Körülbelül úgy, mint ahogy Jézus tette Názáretben.

Názáretben a felnövekvő Jézus nemcsak hogy semmi csodatát nem tett az apokrif elképzelésekkel szemben, de még a vallásosságnak feltűnő vagy kiemelhető formáit sem gyakorolta. Például ha a zsinagógai istentiszteleten föltűnően szépen tudott vagy szokott volna imádkozni, később – nyilvános működésekor – erre visszaemlékeztek volna. Vagy ha prófétai ihletésű szavakat mondott volna ennek is, annak is, vagy bonyolult esetekhez „okosan“ hozzászólt volna és olyasformán viselkedett volna, akire fölfigyelnek az emberek. De nem, mert amikor nyilvános működését elkezdve visszatért Názáretbe, kérdezzétek: „Honnan van ennek a bölcsessége és csodatévő ereje? Nem az ácsnak a fia? Nem Mária az anyja?, . . . Honnét vette hát mindezeket?“ (Mt 13,54) Kegyelmi fölszereltségének és emberi zsenialitásának különös jeleit nem árulta el. Az embereknek nem tűnt föl, csak a mindennapok munkájába és szűkre szabott életkeretbe alázta magát. Így szentelte meg a szűrkének látszó életet. Nyilván ezért megy fel Názáret csillaga a modern keresztény szellemiség egén. És mondhatnánk, hogy gombamódra támadnak testvéri alakulatok és csoportok, amelyek Názáretet vallják életformájuknak; életcéljuknak pedig a mindennapi profán élet megszentelését.

Rónay György Szegény jó Hanuszákné c. novellájának hőse mosónő, és azzal válik szentté, hogy úgy mossa mások szennyését, „mint ahogy Szűz Mária mosta az Úr Jézusét és az apostolokét“. Nyilván ez lesz a jól fölfogott felnőtt imádságnak is az eredménye, hogy a vízvezetékyszereléستől kezdve a mezei munkáig, a szellemi munka idegfelesztő lázától a betegápolásig minden mozdulatunk Istenben legyen az apostol tanítása szerint: „Tehát akár esztek akár isztok, vagy bármi mást tesztek, tegyetek mindent Isten dicsőségére“ (1Kor 10,31).

Így lesznek életünk mozzanatai az időnként rávillanó vallásos tudat szikráitól imádsággá, imáink pedig életté, a felnőtt keresztény ember életévé.

A KÖZÉPKORÚ EMBER VÁLSÁGA

Statisztikai adatok szerint a legtöbb válás néhány évvel a házasságkötés után – vagy pedig 25–30 éves „boldog házasság” után következik be. Hasonlóképpen papok között is leggyakrabban néhány évvel a szentelés után, vagy 25–30 év múlva lép fel a hivatás krízise. „Az emberélet útjának felén”, pontosabban az élet második felének kezdetén, 45–55 éves korban igen sokan súlyos válságba kerülnek. Az ok: rádöbbenés a halál közellétére. A német egyetlen szóval foglalja össze a helyzetet: Torschlusspanik. „Közeledik a ‚kapuzárás’ ideje”, eszmél fel a középkorú ember, „és én még nem is éltem. Hamarosan eljön a vég, és én még nem is voltam igazán boldog”.

Vizsgáljuk meg részletesebben, hogyan jelentkezik ez a válság, mik a legfontosabb tünetei. Gyakran azzal a felismeréssel kezdődik, hogy fizikai erőm már nem a régi, teherbírásom kisebbedik, kihagy az emlékezetem. A valóságos tüneteket felnagyítja a rettegés: ez még csak a kezdete annak, ami hamarosan jönni fog. Karrierem elérte a tetőpontját. Már nem várhatok további emelkedést. Az egyetlen igazán új esemény, ami még előttem áll, a nyugdíjazás. Most már világos lett számomra, hogy nem tudom megvalósítani álmaimat: életem befejezetlen torzó, félbemaradt töredék lesz csupán.

Nem csoda, ha ilyen hangulatban a középkorú ember megutálja munkáját. Idáig lelkiismeretes pap volt, az emberekkel való foglalkozás volt az életeleme; most egyszerre mindenki idegesíti, semmi sem ízlik, minden fáj. Kiváló mérnöknek ismerték: munkájának élt, mindig többet tett, mint amit elvártak tőle. Most egyszerre kétségei támadnak: minek törje magát? Fiatalabb munkatársa, aki nála sokkal kevesebbet tud, de nagyobb a munkabírása, máris fölébe került. Ő örülhet, ha még megtűrik egy ideig eddigi munkakörében.

A munkában tapasztalt nehézségekhez gyakran hozzájárul még a házasság válsága. Sok párt az első évek kihűlt szerelme után egyedül a gyermeknevelés közös gondja tartott együtt. Mikor azonban a gyermekek elköltöznek hazulról, férj és feleség kínos feszültségre ébred: nincs semmi mondanivalójuk egymás számára. Sőt sokszor úgy érzik, életük egy helyben topogásának, színtelen egykedvűségének a másik az oka. Ilyenkor gyakran felbukkan a kísértő, pl. a csinos titkárnő, aki gyengéd és megértő a férjjel szemben, nem úgy mint otthon az elhasznált, házsártos feleség, és főleg „szívdobogtatóan” fiatal. Apró figyelmeségekkel, bámuló hódolattal veszi körül idősebb főnökét. S a főnökben felgerjed a férfibüszkeség: még van, akinek imponál férfiassága, egyszer életében még igazán boldog is lehet, . . . csak el kell válnia.

A feleség válságának egyik oka a menopausa. Helyesebben: a menopausa minden más problémát felnagyít, elmérgesít. Termékenységének megszűnése gyakran azt az érzést kelti benne, hogy elvesztette nőiességét: szépsége, vonzó-

ereje hervadóban. Ehhez kapcsolódhat még az a keserű meggyőződés, hogy férje és gyerekei egész életükben csak kihasználták: férje nőiességét, férje és gyermekei mindennapos „rabszolga-munkáját“ a háztartásban. Most pedig, amikor legjobban szüksége lenne gyengéd, biztató szeretetükre, lenézik, mint az elhasznált rongyot, eldobják, mint a kifacsart citromot.

Ha ilyenkor feltűnik egy új férfi, aki meglátja benne a nőt, könnyen megtörténhet, hogy a feleség pánikszerűen beleszeret. Miért szalasztaná el ezt az utolsó alkalmat, gondolja. Annyi hosszú év gürcölése után elvégre neki is joga van egy kis boldogságra.

A válság azokat sem kíméli meg, akik lelkiéletet élnek. Évtizedekig küzdött valaki, hogy valóban lelki emberré váljék, kiirtsa hibáit és növekedjék a szeretetben? Most, „mikor nőnek az árnyak és szaporodnak az esték“, mikor már alig maradt ideje a változásra, kénytelen beismerni, hogy nem vált szentté. Lényegében ugyanazokkal a hibákkal küszködik, mint fiatal korában, csak más álarc alatt jelentkeznek. Egyre jobban érzi bűnei súlyát és talán még inkább a lelki megrekedés reménytelenségét. Kihalt belőle a fiatalkori istenszerelem mámore, és maradt a szürke kötelességteljesítés. (Boldogok azok a kevesek, akik valóban szentté váltak. De azok is krízisen fognak átmenni, csak más formában, mint az átlagkeresztények.)

Könnyű volt a válság alapvető tüneteit felvázolni; sokkal nehezebb összefoglalni, mi is a teendő ilyen veszélyes helyzetben. Olyan könnyű elveszteni a fejünket, engedni a pánikérzésnek és versenyfutásba kezdeni a halállal a boldogság szivárványíve után! Azt hiszem, minden azon fordul meg, hogy el tudjuk-e fogadni közeledő halálunkat. A halál nemcsak büntetés, de egyben a legdrasztikusabb orvosság is a bűnös ember számára: képes kijózanítani a lelket és visszahozni a fantázia világából a valóságba. Amíg az ember fiatal, úgy érzi (ha elméletben tudja is, mekkora balgaság), „sose halunk meg“. Úgy él, mintha halhatatlan volna; örökre be akar rendezkedni ezen a földön. Az ilyen állandó hazugságban élő léleknek (s ki nem él közülünk bizonyos mértékig ilyen egzisztenciális önámításban?) a közeledő halál Isten elektrosokkos terápiája arra, hogy ráébredjen saját igazi valóságára: hogy nem isten, hanem teremtmény, nem örökkévaló, hanem arasznyi lét, mely minden pillanatban függ az örök Létteljességtől.

A halál nemcsak kijózanító orvosság, hanem kihívás is a bizalomra: „Tudsz-e igazán Istenben bízni, amikor megtapasztalod lassú, de biztos elmúlásodat? Híszel-e abban, hogy Isten hatalmasabb a mindent elnyeléssel fenyegető halállal? Híszel-e az örök életben, amikor minden tapasztalati bizonyosság amellettszól, hogy felbomlasz, szétesel, végképpen megsemmisülsz?“ Ilyen értelemben a közeledő halál megtapasztalása a kegyelem órája lehet számunkra. S ha élek az orvossággal, ha elfogadom a bizalomra való kihívást, akkor lelkiéletem kimozdul a tespedésből és ismét lendületbe jön. Fellélegzünk. Felengednek a különböző nyomások, mert már nem féltjük olyan kétségbeesetten

mindazt, amit elveszíthetünk. Nem ragaszkodunk olyan görcsösen a dolgok, személyek, a tudás feletti rendelkezési joghoz. Nyugodtabban várjuk a fokozatos nemzedékváltás és „trónfosztás” bekövetkeztét. Hiszen lassan megváltozik az értékskálánk. Megérezzük, hogy az egyetlen igazi érték az, ami örökre megmarad: a szeretet, amely ebben az életben kezdődik, de a halál után teljeseedik be; a szeretet, amely egyszerre ölel át Istent és embert, egyszerre képes szeretetet adni és szeretetet elfogadni.

A szeretet növekedésével azonban nem csökken lelki szegénységünk tudata. Ellenkezőleg: minél jobban megértjük, hogy miben áll az igazi szeretet, annál világosabb lesz számunkra, hogy milyen messze estünk tőle. Fáj, hogy üres kézzel fogunk az Isten színe előtt megjelenni, fáj annak megtapasztalása, hogy a szeretet útjának éppen csak az elején vagyunk. De éppen koldus voltunk elismerése szabadít fel az Isten ajándékainak elfogadására. Annál, aki ilyen jól ismeri önmagát, Istennek nem kell attól tartania, hogy visszaél ajándékaival. Az ilyen ember, aki koldus voltárol újra meg újra meggyőződött, már nem fogja a lelkében időnként felfakadó szeretetforrást önmagának tulajdonítani, hanem felfedezi és „dicsőíti a szívében munkálkodó Istent”. Ő is tudni fogja, mint a sok vereséget szenvedett Aty Endre:

És hogyha néha-néha győzők,
Ő járt, az Isten járt előttem,
kivonta kardját, megelőzött.

(Ádám, hol vagy?)

Ennek a végső elszegényedésnek és felszabadulásnak csodálatos emléket állított egy Radnóti-vers. A háboru utolsó nyarán munkaszolgálatos táborba indul. Tudja, hogy semmi és senki meg nem védi többé. Elérkezett a vég:

Eddig úgy ült szivemben a sok, rejtett harag,
mint alma magházában a négerbarna mag,
és tudtam, hogy egy angyal kísér, kezében kard van,
mögöttem jár, vigyáz rám s megvéd, ha kell, a bajban.

De aki egyszer egy vad hajnalon arra ébred,
hogy minden összeomlott s elindul mint kísértet,
kis holmiját elhagyja s jóformán meztelen,
annak szép, könnyűléptű szívében megterem
az érett és tűnődő kevésszavu alázat,
az másról szól, ha lázad, nem önnön érdekéről,
az már egy messzefénylő szabad jövő felé tör.

(Sem emlék, sem varázslat)

Mekkora lemondás, milyen kísérteties halálközelség fejeződik ki a versben: szinte már nem is él, úgy indul el, „mint kísértet”. S mégis ebben a teljes kifosztottságban és védtelenségben terem meg a fiatalember szívében „az érett és tűnődő kevésszavú alázat”; elfeledkezik önnön érdekéről, az önző harag és

bosszúállás eltűnik szívéből, és felszabadultan tör a „messzefénylő szabad jövő felé”.

A mi életünk végkifejlete talán nem lesz olyan drámai és tragikus, mint Radnótié volt. Mégis, más-más körülmények között, „egy vad hajnalon” mind-egyikünk majd arra ébred, hogy „minden összeomlott”; a kardos angyal többé nem védi az életét. Mindegyikünknek mást jelent az a „kis holmi”, amit el kell hagyni, az a „minden”, aminek össze kell omolnia ahhoz, hogy könnyű léptekkel elinduljunk az Isten jövője felé... Nemcsak az anyagi javakhoz való ragaszkodást kell feladnunk. A szellemi javak kisajátítása éppúgy megöli bennünk a lélek örömét és fiatalságát. Így pl. egy tanárnak fel kell adnia azt az illuziót, hogy a tudás kincseshányójának a birtokosa, s abból osztogat kénye-kedve szerint tanítványainak. Ha ráébred, mekkora hazugságot takargat ez a magatartás, és elindul, hogy ő is tanítványaival együtt keresse és szomjazza az igazságot, egyszerre sokkal szegényebb és boldogabb lesz. A papnak is rá kell döbbennie, hogy Isten kegyelmét nem szuverén módon osztogatja (hiszen a szentségek gyümölcsöző vételéhez is kegyelemre van szükség), hanem annak a Léleknek a szolgája, aki „ott fúj, ahol akar”. Ha a kisajátító, önző birtoklás minden formájáról le tudunk mondani, „megújul lelkünk ifjúsága”. Congar szavaival:

A lelki fiatalságnak ellensége ez az ige: birtokolni. A fiatalság szegény és tudja, hogy szegény. Mindaz, ami birtokossá tesz, csökkenti és gyengíti fiatalságunkat. Ki nem látja, hogy a kielégült birtoklás állapota elűzi a lélekből mindazt, ami a fiatalságot jellemzi: a vidám gondtalanságot, a rutin és a megalakuló kényelemszeretet megvetését. Középszerű dolgokat birtokolva a lélek nem tud kinyílni többé a nagy ideáloknak, melyek valóban lelkes önátadást érdemelnek, s ezzel az ifjúság leglényegesebb képességét vesztesse el.

De ki nem sejtí, hogy egyedül Isten az az élő ideál, aki szüntelenül megújítja fiatalságunk lendületét; s ki nem érzi, hogy egyedül a szentek valósították meg maradéktalanul a lelki fiatalság programját? Valóban ilyen mélyen kell keresnünk a szüntelenül újjászülető ifjúság forrásait. Jól írta Szent Ágoston, ez a lelkes tanító: „Quaerite, o juvenes, Christum, ut juvenes maneatis. Fialatok, keressétek Krisztust, hogy fiatalok maradjatok!”

(„La jeunesse d'âme” a Les voies du Dieu vivant c. kötetben)

Ezen az alapvető megtérésen túl nem szabad elhanyagolnunk egy csomó természetes eszközt sem arra, hogy új életet kezdjünk. Pontosabban: a belső átalakulásnak át kell formálnia életünk egész konkrét valóságát. E természetes eszközök közül elsőknek említhetjük meg érzékszerveink újralfelfedezését. Nemcsak imaéletünk, hanem egész életlátásunk megújulását segítheti ez elő. A modern ember érzékszerveit és értelmi képességeit elsősorban arra használja, hogy maga alá gyűrje, saját szolgálatába állítsa az anyagi világot. Minden abból a gyakorlati és gyakran önző szempontból érdeklí: hogyan lehet ezt a dolgot felhasználni. Ha erdőben jár, azon töpreng, hogyan tudná a fákat a legjövődmezőbben kitermelni, ha a hegyeket vizsgálja, a bennük rejtőző ásványanyagok hasznosítására gondol. Érdekes, hogy még a természet kizsákmányolása ellen

harcoló környezetvédő mozgalmat is a hasznossági szempont vezeti. Csak nem anyagi haszonszerzésre, hanem lelki egészsége ápolására akarja a természetet felhasználni. Nem mintha a természet anyagi és lelki felhasználása önmagában rossz volna. De nem hagyhatjuk, hogy ez az énközpontú magatartás egészen eluralkodjék bennünk. A lelki egészség kulcsa ugyanis éppen az objektívítás, a dolgok és emberek konkrét valóságát felfedező, önmagukért „ízlelni“, értékelni tudó magatartás. John McMurphy ezt a gondolatot így fogalmazza meg:

... Azért vesszük szemügyre a dolgokat, hogy lássuk, nem azért, hogy felhasználjuk őket... Hallgatjuk a világ hangjait pusztán azért, mert jó hallgatni őket, minden további szándék és cél nélkül... Megérintjük a dolgokat, mivel érezni akarjuk őket... Ha így használjuk érzékeinket, mintegy új életet találunk bennünk... Olyan dolgokat látunk, hallunk és érzünk, amelyeket azelőtt észre sem vettünk s azon kapjuk magunkat, hogy örülünk létezésüknek. Mivel szeretni akarunk, azon kapjuk magunkat, hogy az érzékeinkben élünk, hiszen ebben áll a szeretet lényege. Ha szeretek valakit, mindenekelőtt minél teljesebben és gyengédebben tudatomba akarom ölelni. Látni és hallani akarom, nem azért, mert használni akarom valamire, hanem egyszerűen azért, mert ez a természetes és egyetlen módja annak, hogy létének önmagáért örüljek. Ez a szeretet útja és az egyetlen útja annak, hogy (igazán) éljek... Ha szeretek valamit, meg akarom tölteni vele tudatomat. Állítani akarom létét. Érzem: jó, hogy a világban van, és jó, hogy az, ami. Akarom, hogy mások is lássák és örüljenek neki. Újra meg újra látni akarom. Ez a tudás elsősorban az érzésekben van...

Az értelmi (= gyakorlati) tudás énközpontú. Az érzéseket csak eszközül használja. De a közvetlen érzéklő tudat (sensual awareness) középpontja rajtam kívül, a világban van, a dologban, amelyet önmagáért érzékel és szeret. George Morrow rajza jó humorral illusztrálja a különbséget: Férj és feleség áll a dombtetőn, nézik a naplementét. Az égen fényes felhőcsikok ragyognak. „Milyen szép naplemente“, szólal meg a feleség. „Erről jut eszembe“, feleli a férj, „ne felejtse el megmondani a szakácsnőnek, hogy a reggeli szalonát vékony csikokban szeretem“.

(B. Basset, The Noonday Devil, 81. 1.)

Sík Sándor öregkori verseiben felcsillan ez az új látás. Már nem azért csodálja a világot, hogy „dalba, versbe álljon“, hogy neki muzsikáljon, hanem „csak úgy magában mindent és magának“ (A hatvanévesek angyala). Megérti, hogy azelőtt „ön zajába burkolta el csalóka ihlet“ s ezért meg sem hallotta „azt a más zenét“. Most azonban valami újat tapasztal:

Virágzó hársak hűvösében
Magányos csendben üldögéltem,
Nem is kívántam mást, csak éppen
Lenni, mint a lomb.

Mikor már-már elszenderültem,
Egyszerre fölrezdült körültem

Egy álomhalk, valószerűtlen
Földöntúli hang.

Száz méh, a hárs virága kelyhén
Illattal csordulóra telvén
Surrogja rezge szárnya nyelvéen
Léte mámorát.

(Hársfák)

Ha a halál elfogadása s a dolgoknak ez az új, objektívabb látása gyökeret ver a lélekben, az ebből származó nyugalom és békesség átforgalmazza a munká-

hoz való viszonyt is. Amint mondtuk, a középkorú ember gyakran megutálja eddigi foglalkozását és mindenáron változást akar. De ha a telhetetlen siker- és birtokhalmozás vágya elcsitul benne, ha látása kitisztul s a dolgokat önmagukért tudja értékelni, egyszerre új ízt, új örömet fedez fel régi munkájában. Nagyobb gonddal és szeretettel, de kevesebb mohósággal fog dolgozni. Ennek ellenére igaz, hogy egy új munkakör gyakran rejtett, friss energiákat szabadít fel a lélekben. Ezért sokszor indokolt a középkorú ember számára a munkakörváltoztatás. De csak akkor lesz öröm és béke forrása, ha nem az önmaga elől való menekülés következménye, és nem a közjó ellenére történik. (Egy pap pl. nem hagyhatja ott papságát azért, mert „belefáradt“, vagy úgy érzi, más területen nagyobbat és jobbat tudna tenni. Nem teheti meg anélkül, hogy nemcsak Istennel, de önmagával is meg ne hasonolják. Hiszen Isten a pap egész személyét lefoglalta és átalakította önmaga számára.)

Fontos, hogy szellemi öregedésünk tüneteit ne túlozzuk el. Lehet, hogy emlékezőtehetségünk kopik, és új ismeretek befogadása nagyobb erőfeszítést igényel, mint fiatal korunkban. Mégis statisztikákkal igazolható tény, hogy az ötventől hetvenig terjedő idő a szellemi munkás számára élete legtermékenyebb korszakává válhat. A hosszú évtizedeken át tartó rendszeres önképzés, olvasás, gondolkodás és írás erre a korra érleli be gyümölcsét. Rendszerező- és ítélőképessége sokkal fejlettebb lehet, mint fiatal korában. Mindenesetre a nem rutinszerűen végzett szellemi munka, amely gondolkodásra, a valóság egyre árnyaltabb megismerésére törekszik, a leghatékonyabb lassítója a szellemi öregedésnek.

De a lélek frissességét nem biztosíthatjuk a test ellenére, megfelelő testgondozás nélkül. Rendszeres testgyakorlással (a jóga kétségtelenül sokat segíthet, de nem az egyetlen lehetséges módszer) hosszú időre konzerválhatjuk testi energiánkat, összpontosíthatjuk a szellem és lélek céljainak előmozdítására.

Egy másik fontos terület, ahol a középkorúak krízise jelentkezik, a házasság. Itt a válság súlyossága elsősorban az előző házassévek minőségétől függ s ezért a „megelőző kezelés“ fontosabb, mint bárhol másutt. A kívülről számúra sokszor úgy tűnik, hogy a váló felek hosszú évtizedeken át szinte ideális házasságot éltek. Soha senki nem látta őket veszekedni, mindig mintaszerű udvariassággal bántak egymással. De belül mégis minden már régen összeomlott. Már évtizedek óta nem volt köztük őszinte, meghitt kapcsolat. Nem vágytak arra, hogy időt töltsenek egymással. A képzelt vagy valóságos sértődések robbanóanyaga állandóan csak halmozódott bennük; soha ki nem beszéltek a felhalmozódott feszültséget, emberfeletti erővel igyekeztek fenntartani önmaguk és mások számára a kellemes látszatot. Csoda, hogy a robbanás egyszer bekövetkezett? Az igazán jó házasságban férj és feleség naponta törekszik arra, hogy egymással, egymásért együtt legyenek. Elbeszélgetnek, udvarolnak, újra meg újra meghódítják, „elcsábítják“ egymást; testükkel együtt lelküket is feltárlják, a másik gondjaira bízzák. Közös terveik, „hobby“-jaik vannak,

együtt vesznek részt társadalmi vagy egyházközségi munkában. Így mindig akad közös témájuk, közös álmodozni valójuk akkor is, ha már a gyerekekről nem kell közösen gondoskodniok.

Ha 25–30 éves házasság után az ilyen pár számára is bekövetkezik a „válság”, sokkal könnyebb lesz legyőzniök. Megértik, hogy ez felhívás egymás iránti szeretetük elmélyítésére. Az asszony elfogadja, hogy öregedő férjének sokkal inkább, mint neki magának, szüksége van neki egyesülésre, s ezt nem fogja férjétől megtagadni. Gyengéd szeretete majd meggyógyítja férje sebzett öntudatát, megvigasztalja azért, hogy nem tudta élete álmait megvalósítani. A férj pedig őszintén megvallhatja feleségének: „számomra te ma még szebb vagy, mint az esküvőnk napján”. Hiszen a szeretet mindent megszépítő szemüvegén át látja. De nemcsak szubjektív benyomásról van szó. A csodáló, udvarló, csábító, hűséges szeretet valóban csodákra képes: képes a feleség szépségét hosszú időre konzerválni, és azt is felfedezi, hogy fizikai vonásait egyre inkább átvilágítja a lélek belső szépsége. Így lesz az öregedő házaspár erős támasz, szeretet-, élet és szépségforrás egymás számára. Ilyen házasságra támaszkodva sokkal könnyebb egy futó kaland csábításának ellenállni. Hiszen egymásban sokkal többet vesztenének, mint amit bármilyen futó viszony nyújthat.

A fenti gondolatok nem törekedtek teljességre. De talán érthetőbbé teszik, hogyan indíthat el a középkorú válság elmélyülést, gazdagabb és igazabb életet.

Zichy Aladár

A MODERN ÉLET HAJSZÁJÁRÓL

Az elkövetkezendőkben az élet hajszájában álló középkorú emberek problémája foglalkoztat. Nem az ifjúság és nem öregek, hanem a meglett férfiak és nők feladata, nehézségei. A kérdés eredetileg így hangzott: „Hogyan lehet emberi és keresztény módon győzni azt a sokféle kötelességet, amit a javakorabeli emberre manapság az élet ró?” A kérdés átfogalmazása valószínűleg érdekesebbé teszi a témát: „Mit nyújt a kereszténység, ami a javakorbelieket a hajsza sikeres túlélésében, legyőzésében segítheti?”

A hajsza tulajdonképpen örök – és talán nem egészen értelmetlen

A terápia, mint mindig, diagnózissal kezdődik. Innen induljunk tehát! – Mi-ben rejlik a meglett ember életfeladatának nehézsége? Mi benne a különleges? Mi választja el a javakorbeliek életét egyrészt a gyerekek, az ifjúság és másrészt az öregek életétől? Mi jellemző a meglett ember, elvben minden meglett ember, családosok és egyedülállók vagy éppen szerzetesek életére?

Rövid elemzés után két dolog szembeötlő. Az egyik a felelősség, felelősség-

vállalás, illetve ennek kényszere, anyagi és szellemi vonalon. A másik a termelés. Vegyük kicsit szemügyre ezt a két jelenséget!

Ami a felelősséget illeti, a dolog elég nyilvánvaló. A felnőtt személytől a közösség elvárja, hogy gondoskodik magáról, fedezze életszükségleteit, míg a gyerekektől, az életre előkészülő ifjúságtól és az életük alkonyát élő öregektől ezt általában, normális körülmények között nem várja el senki. De saját megélhetésének biztosításán túl a felnőttek nagy része még másokért, tőle függő személyekért is felelős. Keresete, gondoskodása más személyek, sőt egy egész család vagy közösség fenntartását biztosítja. Az anyagiakon túlmenően a felelősség kiterjed, főleg a nevelés és a munka vonalán, a szellemiekre is. Ezért szinte megfordítható a viszony: nemcsak hogy az felelős, aki felnőtt, hanem tulajdonképp az igazán felnőtt, aki a felelősségvállalásra megérett, és főleg aki másokért való felelősségvállalásra is képes. A felelősség viszont teher. A felnőtt ember megterhelése, hajszája tehát egyrészt, és állíthatnánk: jórészt a felelősségvállalásból, illetve gyakran annak kényszeréből ered.

A másik fontos tényező a termelés. Ez a kifejezés így elég idegenül hangzik, és magyarázatra szorul. De mindenki egyetért, ha arra emlékeztetünk: a fa, mikor megnő, terem. Terem almát, körtét vagy makkot. Az ember, amikor felnő, termel: gabonát, fűtőanyagot, gépeket, vagy szellemi vonalon kidolgoz, formál, produkál, alkot. Egy afrikai mondás szerint egy férfinak három dolgot kell az életben tennie: házat építeni, fát ültetni és fiút nemzeni. Ez mind alkotás. A tanító egy új nemzedéket nevel, a költő verset ír, a pap a lelket szolgálja, nemcsak azért, hogy a kenyéret megkeresse, hanem azért is, hogy valami maradandót alkosson. Minden ember valahol, esetleg csak közvetve, de mégis valaminek az átformálására, kifejlesztésére, megteremtésére törekszik. A motiváció lehet önző, hibás, és eredménye rombolás, nem alkotás. A cél azonban valakinek valamilyen formában hasznot hajtani hivatott, a teremtés, a megvalósítás, a kibontakozás felé irányul. Az ifjúság, az öregek is szívesen alkotnak. A javakorabeli személy megelégedettségének azonban szinte előfeltétele a teremtés. Érett korunkban van bennünk valami, ami terméshozásra hajt, alkotásra kötelez.

Ha tehát a javakorbeliek súlyt éreznek a vállukon, az egyrészt a maguk és hozzátartozóik, közösségük testi-szellemi-lelki jólétének megszerzéséért és megtartásáért, sőt megjavításáért való felelősségvállalásából, illetve ennek kényszeréből származik, másrészt pedig abból a rendszerint kevésbé erős és különbözően fejlett, sokjellelű, gyakran csak nagyon közvetve érvényesülésre jutó vágyból, ösztönből, hogy valamit, ha lehet, maradandót alkossunk.

A felnőttre ható nyomás tehát természetes, sőt jó, ha van. Az emberi természetből folyik és mindenkor, nemcsak a modern világ átka. A felelősségvállalásból és alkotásból eredő nyomás nemléte nem természetes állapot, hanem hiány. Következésképpen ez elől az alapvető nyomás elől nem menekülni kell, hanem az életet úgy felfogni, úgy formálni, hogy sodra elviselhetővé váljék, és a maximális felelősségvállalást és alkotást lehetővé tegye.

A hajsza többarcú

Az élet egy, és ezért a két alapvető szerep — a felelősségvállalás és az alkotás — összefonódik. Összekeveredik ugyanakkor más nagyon fontos mozgatóerővel is (pl. a szenvedélyek), amelyeket itt nem emeltünk ki, mert kevésbé jellegzetesek a férfiévekre. Mint fõnt tárgyaltuk, ezt a két vonást azonban jellemző, időtlen rugóknak tekinthetjük, a mindenkor felnõtt ember örök feladatának, örök lehetőségének és egyben örök terhének is. Ez az örök színjáték.

Végleges formát a felelősségvállalás és a termelés/teremtés/alkotás aztán a kor általános adottságainak színpadán ölt. Az alapvető erők megnyilvánulása, ennek formája és intenzitása nagyban a körülményektől függ. Alkotó szabadság nélkül például nehéz alkotni. Közösség nélkül nehéz másokért felelősséget vállalni. A sivatagban aligha érdemes fát ültetni.

A behatások több rendbe tartoznak. Egyrészt az ember viszonya a természethez, másrészt a közösségi rend, tehát az ember emberhez való viszonya, továbbá az ember—szellem viszony, azaz a szellemi légkör, a felfogás, a hit, a szellemi áramlatok befolyásolják messzemenően, sőt határozzák meg az élet feladatait és az élet folyamatát.

Amikor a modern élet hajszájáról beszélünk, akkor az ember—természet, az ember—ember és az ember—szellem kategorizációban egy bizonyos jellegű sablon-helyzetre gondolunk. S ténylegesen ezzel is állunk szemben. A természet energiáinak bevetése, gépek által való kihasználása eddig ismeretlen anyagi lehetőségeket teremtett. Ami közösségi életünket illeti, talán különbözõ társadalmi rendben, de mindenhol fizikai közelségben, egymással érintkezésben, információs rendszerek által szoros kapcsolatban és egymásra utalva élünk. Szellemi kiképzésünk sokszor egyoldalú, de kifejezetten intenzív és bonyolult, időben sokkal hosszabb, mint valaha. Nem az erő, nem a birtok, hanem a tudás, az információ bevetése az érvényesülés általános eszköze.

Ez az az időleges színpad, a modern kor színpada, amelyen a fõnt említett örök színjáték lejátszódik. Az időtlen feladatok a jelenlegi körülmények feltételei között várnak a javakorabeli emberre. A kérdés most az, milyen irányban hatnak ezek az újkori adottságok?

Az ember—természet viszonyban a természet igába hajtása a mértékadó. Az ebből sok helyen következő anyagi bőség túlzott fogyasztásra ingerel. A fogyasztót szinte a választás kínja gyötri. Pedig a fogyasztáshoz szükséges pénz megszerzése sem gyerekjáték. A munka ütemét általában gépek diktálják, éjszakai műszak, végletes körülmények között végzett szolgálat (mint például a családtól való távollét) a természetes életmódról való lemondásra kényszerítik az embert. Az előmenetel a legtöbb esetben specializálódást követel; következménye testi vagy szellemi vagy mindkét vonalon egyoldalú megterhelés.

A közösségi viszonyban a fizikai közelség, a szociális érintkezés sokrétűsége és nagyarányú függőség (bár más értelemben a személyes önállóság eddig ismeretlen lehetőségével párosulva) jellemzi korunkat. Mint anyagi téren is, a

nagy előnyök nagy hátrányokkal párosulnak. A közösségi életben az egyén sok szerepet vállalhat, s a több szerep több megelégedést hozhat, ugyanakkor több terhet jelent. Szellemi életünkben valószínűleg az emberre ható információözhöz jártsza a legfontosabb szerepet. A mérhetetlen ismeretanyag fölvétele, kiválogatása, kiértékelése és esetleges fölhasználása hatalmas lehetőség, de ugyanakkor rengeteg energiát fogyaszt.

A modern élet a kibontakozáshoz sok előnyt is nyújt. Mi az egyik-másik fontos negatívumot ragadtuk ki, hiszen ezek magyarázzák meg a hajszát, a túlzott feszültséget, az időhiányt, az idegességet, a bizonytalanságot, a kimerültséget, esetleg kétségbeesést, a nemzetközileg sokat emlegetett „sztrészt”. Ezek a tényezők magyarázzák meg, hogy a felelősségvállalás és az alkotás ősi feladatai mért veszik annyira igénybe a mi időnkben a javakorabelit. A felelősségvállalás a függőségben értelmét veszíti. Az alkotás egy beláthatatlan, érthetetlen gépezetben, amelynek az ember csak névtelen része, hálátlan feladat. Az állandó változás zavaró, a fogyasztás, kényelmesség állandóan csábító lehetősége megtevesztő, tunyává tevő, az egyoldalú megterhelés lélekölő (vagy testsorvasztó). A szellemibb foglalkozások intellektuális izgalma még éjjel is bitorolja a lelket – egy menedzsernek például még a szabadidőben is nehéz kikapcsolódnia –, ideje pedig nyugodtabb, békésebb, okosabb dologra mindemellett senkinek sem marad. A kor felnőtt emberének betegsége a nyugtalanság, az elégedetlenség. Tulajdonképp innen is indultunk ki, csak most már többet tudunk.

Nem Idegcsillapító, hanem hathatós stratégia kell

Ha a hajszja, mint ahogy a főnti, erősen leegyszerűsített fejtegetéssel érzékeltettük, más, mint csupán idő- és energiahiány, akkor a hajszára a megoldás nem a bevetett idő vagy az erőfeszítés megduplázása – ami egyébként sem lenne egyszerű dolog, hiszen az ember ereje korlátozott, és a napnak is csak 24 órája van.

Az az állapot, ami után tulajdonképp törekszünk, egy bizonyos kiegyensúlyozottság – feledjük egyelőre a tudós kutatók, művészek lázát, a szentek permanens nyugtalanságát! – amire valójában, már itt hangsúlyozzuk, az egyéni adottságoknak megfelelően csak egyéni recept van. Ez a recept többek között a következő hozzávalók gondos keveréke: kontempláció (amire például manapság a legtöbb ember életében nincsen hely) – akció; egyéni tevékenység – összmunka; monoton – kreatív elfoglaltság; önmegtágadás – kielégülés; komolyság – vígság, és így tovább; szellemi, érzelmi, lelki, testi ellentétek összehozása. A sokoldalúság segít, a sokfajta behatás valahogyan egésszéges.

De milyen recept szerint válogassuk a behatásokat, milyen terv szerint rendezzük programunkat?

A problémát megközelítően is csak az tudja megoldani, aki megtalálja a célok és a rendelkezésre álló eszközök helyes kombinációját, aki személy szerint kidolgoz egy új, alkatra szabott stratégiát. Keresni kell a kulcsot! – Ebben segít a vallás.

A katolikus vallás például először is – mint minden vallás – az evilághoz egy túlvilági dimenziót ad; másodsor az erények tanával a dolgok értelmes és célravezető megfogására ösztökél, harmadszor az egyházi évvel egy sokoldalú, sokhangulatú és rugalmas rendszerbe vezet be, amelynek segítségével problémáink enyhíthetők. Szenteljünk ennek a tételnek az alábbiakban pár percet!

Egy lehető stratégia régi katolikus elemi

Végeredményben ez az egész gondolatmenet egyetlen új gondolatot sem tartalmaz. Viszont azt hangsúlyozza, hogy egy újfajta, illetve az újkori körülmények miatt egyre kellemetlenebbé váló problémára birtokunkban lévő, régi megoldások igenis alkalmazhatóak.

Egy ilyen régi orvosság a vallás. A modern élet hajsza ellen tulajdonképp minden vallás több-kevesebb menedéket nyújt, mert a hajsza evilági, a vallások pedig másvilági kincsekre emlékeztetnek. A vallás az evilági eseményeket a másvilág értékskálájával mértékeli, és ezáltal ki-kiránt a hajsza evilági kényszeréből, vagy éppen meg is véd bennünket tőle. A másvilágért nem kell halálra hajszolnunk magunkat, s a hit azt állítja: az, a másvilág a fontos. A vallás tehát lényegénél fogva hajsza-ellenszer.

A katolikus tant vizsgálva a részletekben is kiderül lépten-nyomon a „mód-szer” használhatósága. A munka és család például rendszerint az a hely, ahol a felelősségvállalás és az alkotás, azaz a hajsza nagy része lejátszódik. Ez a természetes és megszokott keret azonban könnyen túlterhelődik, és ezért elviselhetetlenné válik, ha az egyén tevékenysége más gyakorlótérrel nem rendelkezik, illetve kizárólag ezen a terepen játszódik le. A kizárólagosság egyben törekenységet is jelent. A katolikus vallás a vasárnap megünneplésével és a közös istentiszteleten való részvétel előírásával egyszerre két újabb dimenzióba kényszerít: a családot ki a nagyobb közösségbe és a munkából, az aktivitásból el a pihenésre, szemléltetésre, elmélkedésre. A vallás parancsa, nagyon világiasan szólva, ezen előírás által életünk többdimenzionáltságát garantálja. Ez tulajdonképp a legnagyobb ajándék, amit a modern ember kaphat.

Ami a katolikus erénytani illeti, a legtmörebb talán Josef Pieper német bölc-sészt idézni, mikor Aquinói szent Tamás magyarázza és szinte idézi („Über das christliche Menschenbild“, Kösel Verlag, München, 1964):

A keresztény ember

1. a hit által a Szentháromság-Istent megéri, fölfogja, vele egygy lesz;
2. a remény által lényegének az örök életben elkövetkezendő végleges betöltésére várakozik;
3. a szeretetben a természetes vonzódáson és szereteten túlmenően erőteljesen és határozottan Istenhez és embertársaihoz fordul;
4. bölcs, okos, tehát a valóságot nem veszi szem elől az akarat pozitív vagy negatív döntése miatt, hanem az akarat döntését teszi az igaz tényektől, a helyes valóságtól függővé;

5. igazságos, tehát képes az igazságnak megfelelően másokkal, azaz közösségekben élni, mint tag tagok között az Egyházban, a nemzetben és más közösségekben;
6. lelkiileg erős, bátor, azaz kész az igazságért és az igazságosságért (tehát a helyes dolgok megvalósulásáért) a veszélyt, a megsebesülést, még a halált is vállalni;
7. mértékletes, tehát nem engedi, hogy élvezet- és birtokvágya rombolóan hasson rá, és lényegének ellentmondjon.

A három isteni (azaz az első három) erény jelentősége a személyes többdimenzióvaltság szempontjából – ami viszont a hajsza átgondolásában, legyőzésében segít – vitathatatlan és viszonylag ismert, kézenfekvő. Ami azonban gyakran feledésbe merül, az a négy sarkalatos erény modern jelentősége. Korunk a racionalizmus diadalútja. No de nem a bölcsesség a legfontosabb, a legmagasabbrangú a sarkalatos erények között is? „Legyetek okosak, mint a kígyó!” – gondoljátok át a valóságot (és természetesen annak evilági és másvilági skáláját), aztán elemezzetek, állítsatok sorrendet a fontos és a kevésbé fontos dolgok között (bölcsesség)! S mikor kész a sorrend, tiszteljétek abban mindenki jogát, a magatokét is meg másét is (igazságosság), s ha valami nehézség merül föl, álljatok ki az igazságért, védjétek meg a valóságnak megfelelő, logikusan megteremtett rendet (lelki erősség), és ne adjátok be a derekatokat akkor sem, ha saját előnyötökről vagy élvezetetekről van szó (mértékletesség).

Josef Pieper külön elmélkedést írt szent Tamás nyomán minden isteni és sarkalatos erényről (mind németül a Kösel Verlag, München kiadásában). Olvasásuk nagyon tanulságos és páratlan élvezet. A főnti sorokat csak méltatlan utalásnak tekinthetjük. De azért talán már ezek után is egyetértünk abban, hogy az isteni erényekben gyökerező négy sarkalatos erény következetes gyakorlata rendet teremtene hajsza-problémáink számottevő része között?

Most még csak az egyházi évről kell néhány szót szólnunk. Az egyházi év tulajdonképp mozi, ahol adventtől adventig a legszínesebb filmek futnak. Még több is: világtúra, amire személy szerint és állandó jelleggel hivatalosak vagyunk, ahol részt veszünk énekekben, táncban, munkában, szenvedésben, örömben, várakozásban és szomorúságban. A lelkiismeretes résztvevőnek ez olyan sokoldalú élmény, olyan sokütemű ritmus, hogy kárpótol azért, amitől a modern élet egyoldalúsága megrabolt.

Fejtegetéseinket talán így lehetne összefoglalni: a hajsza mögött egyrészt természetes és mindenkori emberi alaperők rejtőznek, másrészt a kor adottságaiból eredő, részben rendkívül nyomasztó behatások érvényesülnek. A hajsza tehát sose lesz teljesen mellőzhető, és nem is föltétlenül mellőzendő. Az élet folyik, a feladat inkább a folyam lehetőségek szerint nyugodtabb mederbe való terelése. A vallás ebben segít. A katolikus vallás speciálisan egy olyan második dimenziót ajánl (ez a vallás lényege eo ipso), amelyben nincsen hajsza. Ezen túlmenően az emberi életről olyan felfogást közvetít, egy olyan rendszert bocsát a rendelkezésünkre (erénytan), amelynek követése rendbe teszi zavargó

életünket. Végül pedig az egyházi évben egy sokoldalú szerep színészévé válnunk. Olyan ösztönzésnek vagyunk kitéve, amely az eltévedt és elfáradt gyalogból céltudatos és erejével okosan gazdálkodó vándort varázsol.

Ez, mondhatnánk, az általános stratégia hozzávetőleges vázlata. Egyéni adottságok, körülmények és igények méreteire természetesen gondosan szabott egyéni koncepció szükséges.

Chilla Raymond

„TESTEMMEL TISZTELLEK“

„I worship you with my body.“ Ez a régi angol házassági esküforma frapánsan összefoglalja, amiről itt beszélni szeretnék: a házasság testi, társadalmi, személyi és vallási jellegét. A kijelentés egy másik te-nek szól, akinek egész én-jét elkötelezi testével, lelkével. Worship: vallási szó; vallásos tisztelettel önértéknek tartalak, nem használati kelléknek, szülőgépnek, szenvedélyek csillapítójának, érzékeimnek tetsző hasznossági tárgynak. Életre szóló kapcsolattal közelítelek, mert személy vagy: Isten adta jogokkal és isteni kapcsolatokkal. Testem eszköz, hogy az apaság—anyaság vonalán személyi értékeidet együtt kibontsuk, családsejtként a társadalomba beilleszkedjünk. Testem eszköz, hogy a szeretetben való kiérést a kölcsönös önadásban állandóan valósítsuk. Ez a kijelentés az Egyházban, Krisztusban történik. Testemmel a Krisztus—Egyház kapcsolat teljes kiépülését szolgáljuk bennünk, gyermekeinkben, a társadalomban. Tisztellek. — Nem váglak el a társadalomtól, Egyháztól, lelkiismerettől, Istentől. Nem disz-integrállak, hanem be-integrállak, mert szeretetem Isten tiszteletéhez hasonló.

A házasság természeténél fogva családépítő és társadalomépítő szövetség; a házasságon belül az emberi nemiség a személyi kiérésre és kibontakozásra irányul, vagyis a cél: szerető és felelős személyek szeretetben való kiérése, mégpedig olyan szeretetben, amelyet az újszövetségi Szentírás a gapéna k nevez, és azt az Isten- és emberszeretetet jelenti, amely Jézust, az Atyát és a Krisztusban hívőket egyetlen szeretetegységbe forrasztja össze.

Az organikus fejlődő szeretet egyidejűleg négy síkon bontakozik, ha a fejlődés egészséges: testi, társadalmi, személyi, vallási síkon. Ha a fejlődés részelemei szétválnak egymástól, az „egészség“ keserüli meg; valami megakad, önálló idegen elemmé válik, szétesés kezdődik. Úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a személyi fejlődés ill. személyi érettség négy alapidenziójának egységbe fogásáról, egészséges integrálásáról próbálok pár szót mondani.

Nem vagyok pszichológus, semmiféle szakember. De a mondanivalóm éppen az, hogy a becsületes keresztény emberség, vagy ha tetszik, a nemi energiák társadalmilag hasznos, személyek közötti istengyermeki kapcsolatokban való

kiélése mindannyiunk hivatása. Ennek a kérdésnek a megoldása nem kérdés, hanem életünk egyetlen nagy gyakorlati feladata. Ha jól sikerült megoldanunk, a szakemberek próbálhatják majd elméletileg is megfogalmazni, hogyan csináltuk. A mi feladatunk nem az, hogy elméletet gyártsunk, hanem hogy gyermekeink rólunk olvashassák le a gyakorlatot.

Az evangélium: jó hír; jó hír és megváltás a nemiség számára is. A szeretetbe-érés útja szükségképpen a nemiségen át vezet minden férfi és nő, világi és szerzetes számára egyaránt. Ezen az úton nem áthaladnia kell, hanem ezt az utat kell járnia csecsemő, gyerek és serdülő koron át az érett korig és azon túl is a sírig. „Qui fait l'ange, fait la bête” mondja Pascal: aki angyalként akar viselkedni, állatian ostobán fog viselkedni. Testiségünk szeretetbe-emelése: a személylé válás is a keresztesny kiérés egyetlen útja.

Pascal segítségével eléggé világossá tettük, hogy testben élő személyekről kívánunk beszélni és nem olyanokról, akik úgy próbálnak élni, mintha testük nem volna; vagy testiségüket szükséges koloncként hordják, és nem Isten drága ajándékaként élék meg. E bevezetéshez csak azt tesszük hozzá, hogy a keresztesny embertan kulcsfogalmát a személyfogalomban és a személyek közötti viszonyban látjuk. Mi az, hogy ember? Mi az, hogy személyi méltóság? Mi az, hogy az egész embert szeretni, testi, társadalmi, szellemi és isteni értékekre irányuló teljes valóságában?

Az ember élő egész, bármit tesz, emberségének mind a négy rétege (helyesebben dimenziója) együtt játszik. Aquinói Tamás kifejezése szerint „nem az értelem gondolkodik, hanem az ember”. Nem bírunk gondolkozni képek nélkül, hat gondolatunkra a környezet, a másokkal való kapcsolat, lelkiismeretünk állapota és állásfoglalásai. Ha a négy „réteget”, a négy dimenzió együttes sodrását próbáljuk részekre bontani, az csak azért történik, hogy jobban szemügyre vehessük az e g é s z b e n való szerepüket. Az ember-személy négy „rétege” a valóságban jobban átjárja egymást, mint a testben a vérerek, idegek, vagy a szimfónikus zenekarban a hangszerek egymásra hatása. Az e g é s z - s é g e t keressük a szétesés, a diszintegrálódás helyett. Márpedig az ember nem egész (főleg nem személyi kapcsolataiban), nem bír szerető és felelős emberségre eljutni emberen túli transzcendens kapcsolatok nélkül. Ezért témánkkal kapcsolatban erről is kell szólnunk.

Miután körvonalaztam, hogy miről szeretnék beszélni, most pár szóval azt próbálom elmondani, m i é r t kívánok erről beszélni? Mert rettentő szükségégt érzem, hogy ezeket a kérdéseket keresztesny, azaz krisztusi megvilágításba helyezzük.

Nem tudunk elfogulatlanul, szépen beszélni a nemiségről. A tabu és képrombolás, a botránkozó tiltás és hangoskodó szexuális revolúció között ki beszél a szerető felelősségben való kiérésről: hogyan lehetünk szerető emberek, hogyan érik ki a szexualitás krisztusi nagykorúságra; miben áll az evangélium jóhíre, a szexualitás megváltása és örömteli kibontása? És mi köze van ennek a keresztesny jó híréhez?

Nem birtokoljuk szexualitásunkat, az birtokol minket. Rossz a lelkiismeretünk, szégyelljük rendezetlen vágyainkat, megoldatlanságainkat, vagy félmegoldásainkat, pszichológiai és erkölcsi zsákutcáinkat; nincs se kedvünk, se erkölcsi erőnk bevilágítani a sötét zugokba. Lelkünknek ezeket a rétegeit még nem evangelizáltuk. „Alászállt a poklokra.” Még nem integráltuk be őket a szeretet kifejezéseibe, még nem bírnak Krisztus gyógyító szeretetével közelíteni feléjük. A könnyek és vergődések közt kikristályosodott igaz megoldások megértő vigasztalás, bátorítás, megosztás, kommunikáció formájában kivíváncoznak, vagy kibuggyannak belőlünk. A beteg betegít, a boldog boldogít. Az ösztönytírbáló csak ösztönsorvasztásra tud tanítani, a gátlástalan az erkölcsi korlátok kidobására. A Nyolc Boldogság Krisztus személyes szeretete nélkül nem jóhír, hanem iga.

Házassági előkészítéseknel éreztem leginkább egy keresztény ember-fogalom hiányát katolikus közösségeinkben. Az utóbbi időkben a fiatalok két–három évi együttélés után jelentkeztek a plébánián. Nem azért jönnek, mert a gyerek már útban van, hanem mert tapasztalatból tudják, hogy dőcögések ellenére egymáséi akarnak lenni. Megkérdeztem őket, hisznek-e? A válasz: igen. Járnak-e misére? Nem. Szoktak-e imádkozni? Nem. Ilyen előzmények után hogyan magyarázzam meg, hogy mi a katolikus házasság-eszmény? Először arról kellene beszélni: mi az, hogy ember; mi teszi az embert emberré? Mi a különbség a társadalmi és a személyi kapcsolatok között? Mi az, szeretetben beérni? Erkölcsi és transzcendens vonalon kifejlődni? Mit jelent, hogy Isten saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert? Mi köze van ennek Jézus Krisztushoz, Egyházhoz, szentségekhez? Mi köze van mindennek szerelműkhöz és élettervűkhöz? Olyan kérdések ezek, amelyekhez 3–4, sőt 5–8 beszélgetés nem elég. A szó szoros értelmében iniciációra van szükség: Isten, Jézus, Egyház, megistenülés felfedezésére.

Az emberről kialakított képet — amit Szent Tamás teológiai és bölcséleti világképe közvetített egészen a század közepéig — új felfedezések és gondolkodásmódok részben elavulttá tettek, új szempontok figyelembe vételére kényszerítették. Marx társadalomelmélete, Darwin fejlődésemélete, Freud pszichoanalízise, Einstein relativitáselmélete (az atombomba, a tévé, a kompjúter), a biológiai és szociológiai manipuláció lehetősége átalakították az emberről, természetéről, korlátairól és lehetőségeiről ránk hagyományozott képet és gondolkodásmódot. Ezeket a felfedezéseket és tényeket számításba kell vennünk, mikor arra a kérdésre keresünk választ: mi az ember, ki az ember, mi köze a transzcendens világhoz? Vagyis a teológiát minden korban újra kell írni. Nem azért, mert a hit változik, hanem a hit megértésének a szempontjai változnak.

Nem Jézus változik, hanem az, amit Jézus számunkra jelent. Másképp látjuk magunkat és más bajokra várunk orvosságot tőle, de léthelyzetünk megvilágításának továbbra is ő a fényforrása; elsősorban őrá olvasható le, milyen az Isten szíve szerinti ember.

Igy válaszolhatok arra a kérdésre, hogy miért kívánok egy keresztény emberfogalomról beszélni, mielőtt a keresztény házasságról és az emberi szexualitás értelméről beszélnék. A házasságtól emberségünk kiteljesedését várjuk, a házasság szentségétől emberségünk krisztusi kibontakozását reméljük, tehát valami fogalmunknak kell lenni róla, hogy mi teszi az embert emberré, és mi az, hogy keresztény (krisztusi) emberség, mert ebben kell látnom és keresnem a számomra adott kiteljesülési lehetőség legteljesebb fokát. A legteljesebb emberségről van szó. (Gloria Dei vivens homo: az Isten dicsősége az élő ember, a valóban élő, az embersége lehetőségeit valóban megvalósító ember.)

Hangsúlyoztuk az e g é s z - s é g e t . Az egészséges emberben az a tény, hogy emberségét férfi vagy női kiadásban birtokolja és éli, átjárja teste-lelke minden rétegét és tevékenységét. Másképp éli meg a saját testét, szüleihez való viszonyát, érzelmi vonzódását, érdeklődését, hajlamait, társadalmi szerepét, szellemi működéseit, vallásosságát a fiú, mint a lány. Nincs egyetlen sejtünk, amelyikbe bele ne volna írva, hogy az emberséget férfi és női kiadásban birtokoljuk. A nemiség nem valami részletműködés az emberben, hanem e g é s z - v o l t u n k megtapasztalása. Az ember még testi tevékenységeit is átszellemiesíti. Az állat zabál, az ember eszik, vagyis formát, társadalmi keretet, ösztön feletti uralmat, céltudatosságot, é r t e l m e t visz még testi tevékenységébe is. És fordítva: nincs szellemi tevékenység, ha az agysejtek nem működnek, nem szállítanak a gondolathoz képeket, emlékeket, hangulatokat, indítékokat.

A legteljesebben emberi tett és önkifejezés: a testi egyesülés, egyúttal a legteljesebb személyi egység megtapasztalása; lelki élmény is, sőt olykor bizonyos időtlenség és örökkévalóság megtapasztalása is. A lélek és szellem boldogsága visszhangzik a testben, és onnan árad rá a családi közösségre és társadalomra.

Ebből következik, hogy a nemiséget nem lehet elszigetelni az ember egyéb dimenzióitól, és a nemi aktust nem szabad lecsökkenteni testi igények és vágyak kielégítésére, nem fokozhatjuk le a társadalom fenntartásának eszközévé, vagy személyi élménnyé, függetlenül az ember minden irányú erkölcsi felelősségétől és vallási kapcsolataitól. A nemiség éppen egészségünk megtapasztalása. Ha nem az, akkor nem valódi. Beteg az ember, beteg a társadalom, beteg a lélek, beteg az ember személyi és világfeletti kapcsolataiban, ha nemisége nem integrált.

Miután eléggé hangsúlyoztam a szexualitás egészségét és egészségét, most már feltehetjük a fogós kérdést: mi az emberi szexualitás értelme?

Nyilvánvaló a különbség az emberi és az állati szexualitás között. Szembeötlő, hogy az állatoknál párzási időről beszélünk, amelyet egy ösztön pontos szabályszerűséggel irányít. Az embernél ilyen nincsen. Testünk meghatározott időktől függetlenül szinte mindig készen áll arra, hogy minden szimpatikus másnemű személyre választ adjon. Ösztönünk mindig készen áll, de nem önszabályozó rendszer: szüksége van az értelem és a szabad akarat szabályozó döntésére.

Ezt a régóta ismert tényt megerősíti két új statisztikai felmérés. Az emlőszűrésnél a peteérés ideje és a párzási igény egy időre esik. A nők 40 %-a nem

vett észre magán a pete-termeléstől függő ingadozást a szexuális válaszadás terén; a többinél volt ugyan hullámhegy és völgy, az egyiknél az ovuláció előtt, a másiknál az ovuláció után különféle időközökre szétszórva, de a válaszadás készsége pontosan az ovuláció idején volt le g g y e n g é b b .

Másik példa az emberi és állati szexualitás közötti különbségre. Egy freudi alappon álló pszichiáter azt veti Masters és Johnson szexológusok szemére, akik 382 férfi és 312 nő 10 000 orgazmusát figyelték meg gyógyítás és tanulmányozás céljából, hogy az orgazmust összetévesztik az e m b e r i kielégüléssel. Amit leírnak, az 10 000 test reakciója, mintha nem értő és érző személyek volnának. Jelentésük „nemi tevékenységünkben nem ismer el személyeknek minket. Szexuális énnünket, szexuális öntudatunkat semmibe veszi, és csak a biológiai és mechanikai működés marad meg . . . Mert az igazi nemi kielégülés személyes tudat egy egyedülálló személyes kapcsolatról, amely átöleli az egész személyt”. „Aki nem szereti saját magát, nem képes mást szeretni. Az Én és a Te lesüllyed két tárgy találkozásának a színvonalára, és a tárgyak é n j ü k ö n k í v ü l . működnek.” . . . „A nemek közötti viszonyban a tudat és a magunk érzete, az elfogadottság és szeretettség biztonsága: a boldogság alapvető föltétele. A boldogságra való képesség hiányában kielégíthetetlenek, csalódtok, gyanakvók, bosszúság maradunk; nem tudjuk magunkat szeretni, se másokat.” És most jön a konklúzió az egész szexuális forradalomról: „Régen a nemiséget tagadták, most a szex szabad és énnünket tagadják. Az alapvető gátlások szempontjából a kettő egyre megy.” (134. o. Georg Frankl: The failure of the Sexual revolution.) Mindezt nem moralista írja, hanem lélekgyógyász és társadalom-gyógyászati kutató. Szempontja az egyén és a közösség egészsége, azaz egészsége. Szakterülete: a tudatalatti. Az ösztönmechanizmusok oldaláról kiindulva hangsúlyozza az emberi szexualitás s z e m é l y i jellegét. Az ösztönöröknek a személy-egészségbe kell fölvevődniük; a személy egészsétől függetlenül egészségtelenek, diszintegráló erők; egyént, társadalmat, pszichikai és spirituális erőket diszorganizálnak. (A személy-egész és az értékek viszonya már a moralista szakterülete.)

Pszichiáterünk a föltett kérdésre: mi az emberi szexualitás értelme, így válaszol: személyi kommunikáció, szeretet-csere, kölcsönös boldogítás.

Mit szól mindehhez az Egyház? Mit mondanak a Szentírás szövegei? Mit mondtak a hittudósok (a hit forrásait az ész fényénél átkutató és rendszerező elmék) régen és ma?

Az ember és az emberi szexualitás megértése szempontjából legfontosabb szövegeket a Biblia első két fejezetében találjuk. Ez két teremtéstörténetet tartalmaz. A régebbi teremtéstörténetben az ember méltóságát az fejezi ki, hogy bár teste a földből van véve, isteni lehelet élteti. Amíg Isten szándékai szerint él, addig Isten barátságát élvezzi, aki emberi egyedülléte megszüntetésére vele egyenlő rangú, de másnemű társat ad neki. A kettő egy testté lesz. Ez a kép szeretet-kapcsolatról szól anélkül, hogy a gyermeket megemlítené. Valóban, a nemi szeretet-tudatban az egymás iránti vonzalom van előtérben, a gyermek az egymásra irányultságnak csak következménye és gyümölcse.

De ezt a szöveget csak mi, a XX. század gyermekei olvassuk a s z e m é l y i vonzalom megvilágításában. A Krisztus előtti törzsi szervezet korszakában az egyén egészen háttérbe szorult a közösségi érdek szempontjai mellett. Még így is világosan kifejeződik, hogy az asszony más rendbe tartozik, mint az állatok; ugyanúgy ember – egy hús, egy csont –, csupán másnemű kiadásban. Ugyanaz az isteni lehelet van benne, az élteti. Mind a kettő teljesen ember, mégis saját emberségük és az emberség új kiteljesülését egyesülésükkor valósítják, saját-

maguk, gyermekeik, a választott nép számára. Amíg Isten terveit valósítják, nem ismerik a szégyent. Teljesen nyíltak, áttetszőek, integráltak, harmonikusak, egészségesek és egészségesek. A szöveg nem annyira a szeretet személyes oldalát hangsúlyozza, hanem a családból való kiválást, a családalapítást, a szerelem társadalmilag megengedett módját.

A Biblia első lapja az újabb keletű teremtéstörténettel kezdődik. Ebben az Isten már nem agyagból az embert; az egész világot szavával teremti. A teremtés utolsó napján jelenik meg az ember. „Teremtsünk embert képünkre és hasonlatosságunkra.” Istennek nincs neve, nincs képe, kimondhatatlan. Az ember az Isten képe. „Isten megteremtette az embert, saját képmására alkotta, férfinak és nőnek teremtette.” ... „Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott.” Amint Isten a világ ura és teremtője, úgy úr a földön és életadó az ember: hatalma van istenképmásokat sokasítani. Ehhez a feladathoz van szükség az istenkép férfi és női mására. Ebben a szövegben nem a szerelem dominál, hanem a kölcsönös segítség és a szexualitás értelmét inkább az élet továbbadásában látja.

A személyes felelősség és az elvont gondolkodás csak lassan terjed a Kr. előtti V. századtól kezdve. A dolgok nemek és fajok szerinti meghatározása, az elvont görög gondolkodás csak a Kr. előtti században kezd terjedni Palesztinában. A görög felfogás szerint az ember teste az állatfajhoz tartozik, de értelmi képessége minden más állattól megkülönbözteti. Az embert értelme emeli az állat fölé, tehát az értelmi működés fontosabb, magasabbrendű. Ámde a szexualitás az ember állatiságával van összefüggésben, szükséges a faj fenntartásának biztosítására, de azon túl nincs igazolható szerepe; ha mégis követelődik, ez attól van, hogy az ember nem tiszta szellem; szellemünk állatiságba van bezárva.

Most tessék elképzelni egy kort, amelyik ilyen elméleti látásmóddal közelíti meg a szerelmet és a saját szexualitását. Szükséges rossznak tartja, engedménynek állatvontunk részére. Az élvezet, ha nem tisztán szellemi, veszélyes, gyanús. A szenvedély elsodor, messze az ész és az akarat uralmától. És megkapjuk a manicheizmust, amely mindazt, amit testi, az ördögnek, mindazt, ami isteni, a szellemnek tulajdonítja. És megkapjuk a fiatal Ágoston lelki képét, aki szenvedélyesen éli szexualitását – rossz lelkiismerettel; szenvedéllyel szeret egy pún lányt, aki a társadalmi korlátok miatt nem lehet a felesége.

Szellemét pontosan a Biblia szabadítja meg béklyóiból: „látta Isten, hogy jó.” Amit Isten teremtett, az pozitív érték. A szexualitás is az. Csak az Isten akaratától eltérő használat teszi rosszá. Mire adta az Isten a nemi energiákat? Az élet továbbadására. Elég a testünk alkatára, külső formájára ránézni, hogy ez nyilvánvaló legyen. A szexuális élvezet csak akkor jogosult, ha kifejezetten az élet továbbadására irányuló tett kísérő jelensége. Tehát még a Bibliát is ezzel a korfelfogásból származó szemüvegen keresztül olvasták.

A személyi elemek helyett a biológiai, a faji életet továbbadó elemeket hangsúlyozta a teológia és az egyházjog. Még 1938-ban is elítélték egy bencés atya

könyvét, aki a házasság kettős céljának (az élet továbbadásának és egymás kölcsönös segítésének) a s o r r e n d j é t meg akarta fordítani. A II. Vatikáni Zsinat és a Humanae Vitae enciklika vette le a vitát napirendről, és megengedi, hogy a szexualitást ne csak a termékenység jogcímén gyakorolhassuk, hanem a házások egymás iránti szeretetük kifejezésére, testi-lelki örömadásra is felhasználhassák, — természetesen föltéve, hogy semmit sem tesznek az egyesülés „egész-sége” ellen, vagyis az aktust nem csonkítják meg úgy, hogy ne fejezhesse ki egész személyi mivoltukat, beleértve az apaságra— anyaságra való képességüket (nem csonkított önmagukat teljesen adják).

Úgy is összefoglalhatjuk a házasság szeretetét és a házasság egyesülés egész-ségére vonatkozó megállapításainkat: minél teljesebb az önadás, az önkifejezés és az életcsere, minél inkább benne vibrál két személy-egész minden dimenziója, annál egész-ségesebb az aktus és a házasság. Semmiféle megdondolásból ne csökkentsük a teljességet, és törekedjünk az adott körülmények közt elérhető legnagyobb teljességre. (Béküljünk meg múltunkkal és jövőnkkel, fogyatkozásainkkal és gögünckel, hogy semmi ne „blokkolja” a teljességre törd erőket.)

Még két kérdésre vagyunk adósok a válasszal: mi teszi az embert emberré? Mi az, hogy testben élő s z e m é l y ? Mi teszi az embert teljes fokban Isten képévé?

Emberi kapcsolataink mélysége szempontjából fokozatokat különböztethetünk meg. Bemegyek az üzletbe, kedvesen köszönök, elismerem, hogy a kiszolgáló létezik, nem gép és nem papagály, de kapcsolatunk megmarad a t á r g y a k vonalán. Megkaptam a húst, a kávé, az árut, ismeretségünk, kapcsolatunk nem személyes. Tisztán üzleti, „tárgyi”. — Együtt szívünk, egy irodában, vagy üzletben dolgozunk, közelebb kerülünk egymáshoz, jól érezzük magunkat egymás társaságában, de kapcsolatunk addig nem megy, hogy barátsággnak lehessen nevezni: „társadalmi” kapcsolat. Személyi a kapcsolat, ha az, ami a másikat belső világában, személyében érinti, engem is belső világomban, személyemben érint és fordítva. A lányom férjhez megy, és én azt, akivel eddig társadalmi kapcsolatban voltam, flammá fogadom lelkileg is.

A baj ott kezdődik, amikor az embert tárgyként kezeljük, vagy egész életek folynak le pusztán társadalmi síkon, és soha senkivel személyi viszonyba nem kerülünk. Az Istennel sem. Teljesít minden parancsot, hibátlan és tökéletes, de a szíve üres. Übermensch-Superman-nek tartják, holott még az ember-fokig, a személy-fokig sem ért el.

Példa: Jill Kinmont kitűnően sízik. Gyakorol, hogy bekerüljön az olimpiai csapatba. Tréning közben rosszul zuhan, idegpályák összeroncsolódnak, féltalálásra béna marad. Udvarlójára ilyen körülmények között elmarad mellőle. Jill nem lehet síbajnok és nem lehet anya. Élete értelmét veszti. Öngyilkos akar lenni. Más döbbsenti rá, hogy nem az a fontos, m i vagy, hanem k i vagy. Nem olimpiai bajnok, hanem az élet és az értékek hívására adott hősi válasz: személy. Az vagy, amivé szabad, személyes döntéssiddel és választásaiddal teszed magad, amilyen értékekhez kötödsz, ami mellett elkötelezed magad. (David Knight: Good News about Sex, 1979, St. Anthony Messenger Press, P. Q.)

Gyerekkorunktól kezdve kérdezik tőlünk, mi leszel, vagy mi vagy. Társadalmi szerepünk, teljesítményünk szerint ítélnék meg minket, és jaj nekünk, ha mi is erre vagyunk beállítva, és nem a lelkiismeretünk ítél meg minket. A kérdés nem az, mi vagy, m i d v a n, hanem k i v a g y? Nem: mit szereztél, milyen a természeted, hanem: mit tettél a természeteddal és azzal, amit szereztél? Milyen értékek mellett d ö n t ö t t e l? Pénz, dicsőség, kényelem? Ez nem t e v a g y. Hűség, megbízhatóság, bátorság, okosság, nagylelkűség, együttműködés, szeretet, önfeláldozás, ez t e v a g y – akár a kancellári szobában, akár a Tower börtönében; ezt még a hóhér sem veheti el Thomas Moore-tól. Az énjével – amíg él – ő rendelkezik; ő választja az értékeit.

Mi teszi az embert emberré? A választásai, a döntései, az embernél nagyobb értékekhez – a transzcendens rendhez való kötődése: a személyek és az Isteni Személyek iránti tisztelete.

A családi nevelés erre van-e beállítva? Megtanítani a gyermeket, a serdülőt értékeket választani és dönteni? I d e á l o k szeme elé állításával, hogy a leendő párjában a k i t keresse, szeresse és tisztelje, és párjának ne a testét, címeit, szerzeményeit adja, hanem azt, a k i (személyét és nem természetét). E nélkül a házasság nem személyi kapcsolat, hanem üzleti, társadalmi, testi kapcsolat. Ha pedig a szeretet egy t e e g é s z személyének szól: ebben már benne van, hogy e g é s z téged akarlak e g é s z életedre szeretetben szolgálni, mert t e t e v a g y. „Tisztellek testemmel”, ezt csak egy életre lehet mondani. Aki időre, föltételelesen adja magát, nem kötelezi el magát a másik s z e m é l y e mellett, nem fogadja el ő t s z e m é l y i értéknek. Meghazudtolja a házassági egyesülés aktusát, amely a személyek idő felett álló, erkölcsi rendbe tartozó egyesülését fejezi ki. Az emberi szexualitás értelme a szeretet-kommunikáció, állapotottuk meg az emberi és állati (testi) szexualitás különbségét vizsgálva. A szexualitást a személy oldaláról nézve csak azt tesszük hozzá: a szeretet-kommunikáció nem teljes, nem a személynek szól, nem idő felett álló érték, ha a másik testi egészségétől függ, ha az elkötelezettség és a hűség nem egy életre szól. Ha nem ez a helyzet, az aktus nem a személyi síkon történik, nem egész és nem egészséges.

Ha a mi saját emberideálunk nem a szabad választásra és döntésre van beállítva; ha a gyermekeinktől azt várjuk el, hogy valamire vigyék, és nem azt, hogy valakik legyenek; ha nem az igazság, becsületesség, igazságosság önzetlen szolgálatát várjuk el tőlük: ne csodálkozzunk, hogy a szerelmet el tudják képzelni valódi szeretet nélkül is, mivel nem egész személyüket viszik és adják a házasságban, és nem tudnak életreszólóan szeretni; házasságuk rövidesen örömtelen, egész-ségtelen lesz. És a társadalom is egész-ségtelen lesz, ha a alapsejtjével, a családdal és a házasság központi magjával, a házasság egyesüléssel baj van: nincs benne az egész ember minden vonatkozásával.

A szeretet civilizációján kell dolgoznunk. (VI. Pál kifejezése, amelyet II. János Pál is szívesen használ.) Nem más ez, mint a férj és feleség szeretetének kiára-

dása egész családjukra és az emberközösség nagy „családjára“, egyetlen nagy családot, e g é s z e t alkotva, bevéve mindenkit az „egész-ségbe“. Ez a társadalmi egész-ségesedés útja.

Hátra van még, hogy pár szóval jelezzük az emberi szexualitás transzcendens dimenzióit is. Minden emberi tett egyúttal és legalább burkoltan istenkeresés és boldogságkeresés is. Az ész a dolgok értelme után kutat, és a szív a teljes boldogságra vágyik. Ez a tetteink mélyén meghúzódó rejtett hajtóerő. „Nyugtalan a szívünk, míg meg nem nyugszik benned“ (Szt. Ágoston). A lelkiismeret is azonnal megítéli minden tettünket: a felismert jót tetted-e vagy nem, mert annak abszolút kötelező ereje van. A reflektáló elme rá tud döbbszenni ezeknek a belső irányulásoknak valódi természetére, és kimondja: a dolgok értelme, célja, eredete egy Ősokra vezetendő vissza, és a lelkiismeretben Isten szava nyilvánul meg.

Az élet, az emberi személy, az igazság, az igazságosság, a becsületesség, a jószág absolute igenlendő javak, nagyobbak, mint az ember; ha erről a sikről lemond az ember, emberségéről mondott le; amikor ezekre a javakra mond igent, Istent fogadja el, Istenre mond igent (még ha nem is tudja).

A felismert és elismert Isten hozzátartozik az ember teljességéhez. A teremtéstörténetet már említettük. Ebben világosan kifejezésre jut: az ember nem önmagától birtokolja létét, természetét. Valami isteni lehelet életeti, a szeretetkapcsolatban ezt adja tovább. Isten megbízatása van a természet erőinek meghódítására és a szaporodásra. Isten személyesen szól az első emberpárhoz; Ő adja neki az Édenkertet; baráti, atyai kapcsolatban van velük. Az ember tragédiája: az Istennel való személyes fiúi kapcsolat felmondása, az istenképiség elhomályosítása. Az Istennel, a transzcendens világgal való kapcsolat megszakításának következménye az önuralom és a világ feletti uralom küzdelmessége, a harmónia-hiány. Megbomlott az egész-ség minden vonalon, a dolgok nem állnak úgy össze, mint ahogy rendeltetésük szerint kellene. A házasságban sem.

A megváltás az istenképiség helyreállításában áll. Ami Ádámiban diszintegrálódott, Jézusban egybe- integrálódik, ismét egész és egészséges lesz. Krisztusban valósul meg teljesen és róla olvasható le, hogy mi ennek az isteni teremtő szónak a teljes tartalma: „teremtsünk embert képünkre és hasonlatosságunkra“. Jézus a szó teljes értelmében vett istenképi ember, ő az emberség teljes megvalósulása és mintapéldája, az Isten szíve szerinti ember. Leolvasható róla, hogyan viselkedik az Isten emberformában, mit jelent testben istenképi embernek lenni.

Elénk éli és szóban megfogalmazza, mit is jelent az istenképiség és isten-hasonlóság. Elénk éli, hogy Isten szeretet, és meddig megy Isten a szeretetben – és ezt az isteni méretű szeretetet állítja az emberlét mércéjéül. Keresztény ember erkölcsi törvénye nem a tízparancs, hanem Jézus Krisztus, amit Ő tett (az, Aki ő, nem a teljesítménye, hanem a személye).

Jézus Krisztus számunkra nem külső előírás, hanem belső élettartalom. Élete bennünk folytatódik: „élek én, de már nem én, hanem él bennem a Krisztus” (Gal 2,19).

Jézus, aki a szeretet-áldozat állapotában dicsőült meg, jelen van a földön a hívő közösségben, amelyet bevett főltámadt Testébe, hogy boldog életét átadja, beleöntse. Az Egyház szeretettel öleli Krisztusát, aki szeretetével szeretetre képesíti. A megdicsőült Test és a megdicsőült állapotban élő szentek egy testet alkotnak a földön küszködő tagokkal, akikben folytatódik és egyre újul Krisztus örök szeretet-áldozata. Amit egynek tettünk, amit a legkisebbnek tettünk, neki tettük, vele tettük és benne tettük.

A jegyes szeretet-identifikációja vőlegényével teljes: az önátadás teljességéből nem marad ki sem a test a maga anyagi javaival és értékeivel, sem a társadalom, sem az erkölcsi rend, sem az Istennel való kapcsolat. Az istenképi emberség és a feltámadt Úr szeretet-kapcsolatából, kölcsönös önadásukból nem marad ki a teremtés egyetlen dimenziója sem: minden rendeződik – integrálódik – és egészségbe gyógyul az „Agapé”-ban.

Krisztus az utolsó vacsorán mondta ki a hívő közösséggel való egységét – „testemmel tisztellek”, ezt mondja minden szentáldozó –, és a kereszten kelt egybe jegyesével. Ekkor lépett ki földi végességéből, és részesítette nem földi boldogságában Jegyesét. A szeretetnek ezt az önküresítő győzelmét hivatott jelképezni és való s í t a n i minden házasság egyesülés. Milyen vérszegény program ehhez képest a szexuális forradalom! Ez a Kereszt jóhíre. A szexuális erőnek nem elnyomását, hanem bátor főlsszabadítását, az egészségbe szabadítását hirdeti, megszenteli és kegyelemhordozó erővé alakítja. Az áldozatos szeretet boldogító győzelmét ígéri. Ennek a jóhírnek legyünk szavahihető tanúi.

Joseph Ratzinger bíboros

A PÜSPÖKI SZINÓDUS A CSALÁDRÓL*

A szinódus mondanivalója az ún. propozíciókban sűrűsödött össze. Ezek a szinódus jóváhagyta alakjukban három részre oszlanak. Az első azt a kérdést

* A müncheni érsek — azóta a Hittani Kongregáció római prefektusa lett — az V. püspöki szinódus egyik fő előkészítője és munkása volt. Ő tartotta a helyzetet összefoglaló beszámolót is az elején. Amikor tehát 1980. dec. 8-i pásthorlevelét itt közöljük, igen hiteles helyről kapunk tájékoztatást a szinódus mondanivalójáról. Elhagytuk a bevezető részt, amelyben Ratzinger a szinódus lefolyását írja le, és megmondja szándékát: szeretne a sajtóban felmerült torzképekkel szemben megbízható információt nyújtani. (A szinódusról lásd 48. számunkat.) Ugyancsak mellőztük terjedelmi okokból az utolsó részt, ahol a bíboros már csak röviden felsorolja a szinódusi dokumentum többi témáját.

tárgyalja, hogyan ismerheti fel Isten népe vándorútján Isten akaratát; a második a házasság és a család teológiájával foglalkozik, a harmadik pedig lelkipásztori kérdésekkel.

I. rész: Hitérzék, az idők jelei, a fokozatosság törvénye

Röviden az első részről. Két dolog fontos itt a címben. Először is: Isten népe számára Isten akaratáról van szó. Minthogy Isten népe, nem lehet első-sorban a statisztika, a szokás vagy a föltehetően hasznos a mércéje, hanem azt kérdezi, mi velünk az Isten akarat. És ez az ember legnagyobb dicsősége: hogy fel tudja ismerni Isten akaratát, és rendelkezésre tud állni terveiben. Úgy tetszik nekem, megint sokkal jobban magunkévá kell tennünk ezt a nézőpontot. Ahol az ember erkölcsi felfogása hasznossági számítássá süllyed, ott elvész a személy méltósága. Isten akar valamit velünk, akar valamit nekünk; nagyságunk abban áll, hogy ezt megkeressük, és szerinte alakítsuk életünket. – A második fontos elem a „vándorút”. Isten akaratát nem ismer változást, mintha ma ilyen lenne, holnap pedig más. De mi emberek úton vagyunk, Isten népe a maga egészében és minden egyes tagja. Ezért az egyes embernek és az egyháznak útközben az egyes állomásokon meg kell kérdeznie, mi most az Isten akarat, és meg kell tanulnia, hogy teljes akaratát csak az út egészén tudjuk teljesíteni. Ez megaláz bennünket, de meg is vigasztal, mert azt jelenti, hogy nem érhetjük el egy-egy pillanatban a „tökéletességet”, hanem csak az által, hogy mindig úton maradunk Isten akaratára felé.

Az itt szóban forgó proposíciók első részének hármastémája: a hitérzék, az idők jelei, a „fokozatosság” törvénye. A két első a zsinat utáni teológia középpontjává jelszava, különösen a román nyelvcsoporthoz tartozó államokban, mindenekelelt Latin-Amerikában, de a holland teológiában is. Olyan alapvető irányvételekről van itt szó, amelyek a teológia és az egyház egész arculatát átformálhatják. Sajnos egy ilyen levél kerete nem engedi meg ennek közelebbi taglalását; csak jelezzük a színódus mondanivalóját. A színódus megállapítja, hogy meg kell különböztetni a *sensus fidei*-t (a hitérzék) a *consensus fidelium*-tól (a hívők közmegegyezésétől): sok keresztény szociológiai egyetértése magában véve még nem a hit szava; a statisztika nem orákulum az isteni akarat megkeresésére. Fontos arra nézve, hogy megértsük a lelkipásztori helyzetet és feladatokat – erre is céloz a színódus –, de nem normatív. Amit a többség csinál, az lehet hamis is, s különben is igen gyorsan változhat. Az egyház feladataihoz mindig újból hozzátartozik, hogy bírálja a társadalmat, mindenekelelt akkor, ha egy civilizáció olyan beteg lett, mint sajnos a mienkről kell mondani. A szöveg megállapítja: „Az egyház a lelkiismeretre hallgat, nem a hatalomra, és éppen így védelmezi a szegényeket és lenézetteket.” Azután pozitív értelemben is mond valamit arról, hol kereshetjük Isten szavának „értelmét”, ha nem a statisztikában rejlik: azoknál, akik „nem hasonulnak a világhoz” (Róm 12,2), a szegényeknél és egyszerűeknél, akikről azt mondja az Úr: „Dicsérlek, Atyám, ég és föld Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcssek és okosak elől, és

kinyilvánítottad a kicsinyeknek" (Mt 11,25). A szöveg megad néhány mércét a hitézők számára, amely nem más, mint a kinyilatkoztatás szavának dinamikus magyarázása az úton levő egyházban, és egyenesen kiemeli azoknak hívő tapasztalatát is, akik hittel élik házasság és családi életüket.

Ami az „idők jeleit” illeti: a szinódus ismét megállapítja, hogy a keresztyén nem hegeli módon gondolkodik, — nem az újságolvasás az igazi reggeli ima, amiből megtudhatjuk, hol tart éppen most a világ; a „világ szellemének” csúcsa a keresztyén számára nem szükségszerűen a megismerés és az igazság csúcsa is, mert a történelem sem egyszerűen szükségszerű haladás a jobb felé, hanem szabad történés, egymás ellen feszülő szabadakaratok küzdelme. Ebben az értelemben a szinódus visszautal Agoston gondolataira: az egész történelem kétféle szeretet összeütközése: Isten szeretete önmagunk megvetéséig és önmagunk szeretete Isten megvetéséig. De ha így van, akkor csak a szeretetre való nevelés vezethet az „idők jeleit” megkülönböztető képességre, hiszen ezek a jelek a kétféle szeretet kifejeződései.

A harmadik téma, a „fokozatosság”, ebben az alakban a szinódus új gondolata, ami azután egyik állandó, minden részletkérdésben megmutatkozó szempontjává lett. A gondolat az imént jelzett „útközben” motívumát ragadja meg és konkretizálja az erkölcsi megismerés és a gyakorlat számára. Kimondják, hogy az egész keresztyén út „conversio”, megtérés, a megtérés azonban egymás utáni lépésekben történik. „Dinamikus folyamat, amely . . . lassan halad előre Isten adományainak szerves beépítése, abszolút és végleges szeretete igényeinek megvalósítása felé az ember egész egyéni és közösségi életében . . . Ezért nevelői jellegű továbblépésre van szükség, hogy az egyes hívőket, a népeket és civilizációkat türelmesen vezessük tovább abból, amit már megkaptak Krisztus misztériumából, e titok teljesebb megismerésére, életükbe, magatartásukba való teljesebb beépítésére. Így válják lehetővé, hogy az emberek szíve és élete a szellem és a szív egyre fejlődő felszabadulásával egészen megnyíljanak Krisztusnak, az istenszeretet és az istenfélelem szellemében, de megzavarodás (perturbatio) nélkül.”

II. rész: A házasság és a család teológiája

1. Alapvetés

A második főrész: „Isten terve a családdal”, a házasság szentségének antropológiai alapvetésével kezdődik. Kiindulópontja a Szentatyának egy gondolata, aki az Egyesült Államokban ezzel a mondattal magyarázta Istenhez való hasonlóságunkat: „Maga Isten sem magányos.” Az ember mint Isten képmása szeretetre van teremtve; annak az Istennek mása, „aki három személyben él, vagyis az önátadás, kapás és visszaadás viszonyaiban, kölcsönös önjajándékozásban és szeretetben . . . Minthogy azonban az ember testbe öltözött szellem, azaz lélek, amely mint test fejeződik ki, és test, amelyet a halhatatlan lélek formál, azért ebben a teljességében hivatott a szeretetre. A szeretet testi mi-

voltát is átfogja, és teste beletartozik szeretetének szellemi aktusába" (8. prozódia). A házasságnak tehát mint két ember kölcsönös teljes önatadásának istenképmás-voltunkhoz, lényegünk legbenső Istenre rendeltségéhez van köze. Ennek megfelelően a nemiséget sohasem tekinthetjük pusztán testi valaminek, az egész embertől elválasztott használati cikknek. Ez az ember ellen elkövetett árusítás, tehát bűn. Két ember kölcsönös teljes testi önatadása hazugság lesz, ha nem valóságos teljes önatadásuk kifejezése és megvalósítása, amihez az idő dimenziója is hozzátartozik: Ha nem bízom jövőmet a másikra, akkor most sem vagyok egészen nála, valami lényegeset megvonok tőle önmagamból. Így világossá válik, miért csakis a házasság két ember testi egyesülésének emberileg jogos helye; ugyanakkor azt is megértjük, miért „res sacra”, szent dolog minden kultúrában, — az ember lényegének legmélyét érintjük itt, azt, amiben Istennel függ össze.

Erre az itt csak nagy körvonalakban jelzett antropológiai alapvetésre következik azután a házasság teológiája. Azzal a kijelentéssel kezdődik, hogy a házasság az Ószövetségben központi jelképpé vált Isten Izraelhez való viszonyának, a „szövetségnek” kifejezésére. De úgy jelkép, hogy valóság, vagyis nemcsak hasonlat, hanem a szövetség megjelenítése, valóságos képe. Így formálódik ki a szövetség történetének haladásával, és új, végleges alakját az „új szövetséggel” kapja meg, amelynek megjelenítőjeként „szentség”, — éppen ez a „szentség” szó voltaképpen jelentése. Hogy a házasság szövetség, az azt jelenti, hogy a szeretet formát öltött, kötelező alakja (aminek lényegéhez tartozik végleges és visszavonhatatlan jellege). Éppen mert formát öltött szeretet, azért „szentség”, vagyis jelben ábrázolja Isten viszonyát népéhez. Az Újszövetségben azonban az is világossá válik, hogy a szeretet alapformájának „kereszt” a neve, tehát a házasság — mert szeretet — magába zárja a keresztet, és csak annak jegyében valósítható meg. A szinódus itt még hozzáfűzött egy tételt a szüzességről: „A szüzesség nemcsak hogy nem áll ellentétben a házasságnak ezzel a teológiájával, hanem előfeltételezi és megerősíti. Ahol nincs becsülete a házassági hűségnek, ott szüzességről sem lehet szó. Ahol a nemiséget nem tekinti az ember a Teremtő nagy adományának, ott értelmetlenné válik, hogy lemondjanak megéléséről az Isten országáért. A szüzességben az ember testével is várakozik Krisztusnak az egyházzal kötendő házasságára... Fizikai természetlenségében termékkennyé válik (vö. Iz 54,1; Gal 4,27), sokak apjává vagy anyjává (vö. Mt 10,29k), és sokkal járul a családi élet helyes kibontakozásához.”

2. Hit és szentség

A második rész következő témája jelenlegi lelkipásztori gondjaink egyik fő pontjára vonatkozik: a hit és a szentség közötti viszony kérdésére. Már tartottunk esperesi konferenciát erről a témáról, majd minden bérmálás utáni beszélgetésben ebbe a kérdésbe ütközöm; nem túlzás azt mondani, hogy egész lelkipásztori munkánk egyik fő problémája. Tartalma a következő: Egyházközségeinkben nagy, sőt részben túlnyomó számban olyan megkereszteltekkel van

dolgunk, akik nem hívők. Az Újszövetség felől nézve ez képtelen állapot, de nálunk szabállyá vált. Csakhogy ezzel a szentségek egész szerkezete, a hit és szentség teljes viszonya mélyrehatóan felbomlik. Lehet-e szentségeket kiszolgáltatni nemhívőknek? Vagy a hitnek milyen minimuma a feltétel? A kérdés előkerül az első gyónásnál, első áldozásnál és bérmálásnál, de a házasság esetében szinte még sürgetőbb. Itt ugyanis felnőttekkel van dolgunk, és a keresztény házasság igénye és ígérete mindenestül a hitre utal. Csak a színódusnak a témáról szóló központi mondatait idézném: „Le kell mérni a hívők hitbeli érettségének fokát, és hogy mennyire teszik tudatosan azt, amit az egyház tesz. Ez a szándék (ti. hogy azt tegyék, amit az egyház) szükséges a szentség érvényességéhez. Úgy látszik, nem lehet meg ott, ahol nincs adva legalább valami minimális szándék, hogy a keresztségben kapott hitük erejében együtt higgyenek az egyházzal. Egyaránt kerülni kell a rigorizmust és a laxizmust (a túl szigorú vagy a túl gyengekező eljárást, Ford.), amennyire lehet, erősíteni a gyenge hitet. Dinamikus hitoktatást és megfelelő házassági előkészítést kell megvalósítani, hogy a jegyesek hite fokozatosan növekedjék, és gyümölcsözően fogadhassák a szentséget.“ Németország számára nagyon fontos egy további pont is, amely a würzburgi egyházmegyei színódus hasonló kérdéseivel érintkezik: Kívánatos annak a tételnek mélyebb megvizsgálása, amely szerint a házassági szerződés hitüket elvesztett megkereszteltek szemében is teljesen azonos lenne a házasság szentségével. Arról van itt szó, hogy helyesen ki tudjuk értékelni, mit jelent a megkeresztelt nem-hívő nem szentségi házassága. Teológiailag minden bizonnyal „nem semmi“, de még nincs kidolgozva, hogyan lehet pozitív módon besorolni, és mint erkölcsi kötelezettséget megfelelően értékelni.

3. A házasság felbonthatatlansága

Az újraházasodott elváltak problémája

Ezután a színódus (teljesen átgondolt logikával) a házasság felbonthatatlanságának problémája és az újraházasodott elváltak felé fordul. A pozitívumból indul ki: az élethossziglani hűség jeléből, amire Isten az embert képesnek tartja, amire a szentség által képessé teszi a hitben. „A házasság felbonthatatlanságának alapja és támasza a házastársak kölcsönös teljes önjárandékozása; gyümölcse, jele és igénye annak a visszavonhatatlan szeretetnek, amellyel Isten az ő népe iránt viseltetik, kifejezése annak a hűségnek, amellyel Krisztus egyházának ajándékozza magát.“ A színódus azután a hála és elismerés szavával adózik azoknak a házastársaknak, akik korunk és saját életük válságai közepett megőrzik ezt a hűséget. Az elismerés különösen is megilleti azokat, akik – bár házastársuk elhagyta őket – nem kötnek új házasságot. Végül nagy nyomatékkal hangsúlyozza a megfelelő házassági előkészítés jelentőségét, amelynek során vizsgálat alá kerül és megérlelődik a házastársak belátása és a hűségre való képessége, hogy csökkenjen azoknak az eseteknek a száma, ahol utólag merül fel a semmisség problémája.

Ami azután az újraházasodott elváltak kérdését illeti: a színódus megállapítja, hogy meg kell különböztetni azoknak az eseteknek erkölcsi minőségét, amikor a házaselek egyike megpróbálta megtartani a hűséget, de a másik elhagyta – annak a hitvesnek a helyzetétől, aki maga vétkes hosszú házasságának felbomlásában. Külön kategória gyanánt nevezi meg azokat, akik megalapozott lelkiismereti meggyőződésre jutottak első házasságuk semmis voltáról, akkor is, ha törvényileg ez nem mutatható ki. Ilyen esetben – a botránykeltés mellőzésével – a megalapozott lelkiismereti ítéletnek megfelelően engedélyezni lehet a szentáldozáshoz való járulást. De ahol az első házasság egyértelmű érvényessége miatt nem jöhet szóba a szentáldozás megengedése, ott sem állnak a lelkipásztorok és maguk az érintettek a teljes lelkipásztori tehetetlenség előtt. A színódus arra int: éppen ezekkel az emberekkel kell a pásztor szeretetének és gondjának megéreztetnie, hogy nincsenek kizárva az egyházból, hanem sokféleképpen részük van életében. Nyitva áll előttük az Isten ígéjével való közösség tág tere, a részvétel az egyház imaéletében, a szentmisén (ami szentségi áldozás nélkül is valódi részesedés az eukarisztikus titokban), részvállalás az egyház szeretetműveiből és a nagyobb igazságosságért folytatott küzdelméből a világban; fontos feladat az a hivatásuk, hogy mint az evangélium hordozói dolgozzanak gyermekeik érdekében; meg lehet és meg kell lennie bennük a bűnbánat lelkületének és cselekedeteinek, ami a keresztyén és egyházi élet egyik alapformája. „Az egyház imádkozzék értük és táplálja lelküket, mutatkozzék irgalmas édesanyjának, és így tartsa meg őket hitben és reményben.” A szentáldozás közösségéről, mint a keresztyén élet egyik központi, de mégsem egyetlen megnyilvánulásáról, ez áll: „A bűnbánat szentségében adott szentségi feloldozás – amely megnyitná az utat az eukarisztia szentségében való részvételhez – csak akkor lehet osztályrészük, ha – megbánva, hogy megtörték Krisztus szövetségének és hűségének jelét – őszinte szívvel megnyílnak egy olyan életformának, amely nem mond ellent a házasság szentségi felbonthatatlanságának.” Még két dolgot fűznek hozzá, amit igen fontosnak látok. Egyfelől kijelentik: még a szentáldozás közösségének hiánya (s ennek megfelelően a látható különválásban való jelszerű kitartás) sem jelenti azt, hogy az illető nem üdvözülhet. Továbbá megjegyzik: „E hívőket illető lelkipásztori gondjától hajtva a színódus azt kívánja: kezdjenek új és még alaposabb kutatást – tekintettel a keleti egyházak gyakorlatára is –, azzal a céllal, hogy még átfogóbbá válhassék a lelkipásztori irgalmasság.” Azt hiszem, a színódus itt becsületesen igyekezett méltányolni mind az Úr megrázóan komoly szavát és a bibliai hagyományt, mind pedig az emberi sorsok tragikumát. Ha nem fogadjuk el mind a kettőnek a komolyságát és nem nézünk a szemébe, nem szolgálhatunk igazán az embereknek.

4. A nő helyzete

Ezzel összefüggésben a színódus a nőről beszélt. Minthogy a német püspöki kar hosszabb idő óta foglalkozik ezzel a problémakörrel, talán más alkalom

adódik részletesebb tárgyalására, úgyhogy itt rövid lehetek. A színódus mindenekelőtt rámutat szövegében az ószövetségi teremtéstörténetre, amint nagyszerűen ábrázolja férfi és nő egyenlő emberméltóságát, továbbá ennek a kezdetnek elmélyítésére az Újszövetségben. Azután taglalja a jelenlegi fejlődést, és itt a munka új teológiáját kívánja, amelynek ismét érvényesítenie kellene az anyai tevékenység és a családban végzett munka lenézésével szemben e hivatás emberi rangját társadalmunkban. Majd igényli, hogy a nők a férfivel egyformán álljanak nyitva a nyilvános hivatások; de hozzáteszi: a társadalmat úgy kell berendezni, hogy ne váljék kényszerré a férfi és asszony kereső foglalkozása, hanem maradjon szabad a döntés az anyai hivatás javára is. Azonkívül el kell kerülni azt a benyomást, mintha a nő függetlenebbé válna a hivatásbéli munkával, mint a család iránti szeretettel. „Ez természetesen megkívánja, hogy a férfiak áhítatosan tiszteljék hitvesük méltóságát és szeressék őt.” Az egyház – folytatja a színódusi szöveg – mozdítsa elő a nemeknek saját életükben megvalósuló egyenlőségét jogok és személyi méltóság terén, tiszteletben tartva közben férfi és nő különböző hivatását. Ez javára válik mindenkinek, a családban, az egyházban és a társadalomban. Végül a színódus bírálón állást foglal a nő sokféle diszkriminációja ellen, amint ez a pornográfiában és a prostitúcióban történik, de úgy is, ahogyan az özvegynek, az egyedül nevelő anyának, az egyedülálló dolgozó nőnek gyakori osztályrésze.

5. Keresztény házasság és nemkeresztény kultúra

Igen terjedelmes vita alkotja a második rész következő fejezetének alapját, amely a nemkeresztény kultúrák hagyományainak fölvetelével foglalkozik a keresztény házasságkötésbe. Ez a téma különösen az afrikai, de az indiai püspököket is érdekelte. A régi afrikai és ázsiai kultúrák mély életfilozófiájának éppúgy sok mondanivalója van számunkra, mint vallásos és társadalmi házasság- és családalképzésüknek. Csalódnék, aki azt hinné, hogy itt csak más vidékek kérdéseiről van szó, nekünk semmi közünk hozzá. Nézetem szerint éppen egy olyan önmagában elbizonytalanodott, a központi emberi hagyományoktól majdnem egészen elszakadt civilizációnak, mint a mienk, lehet és kell ilyen kultúráktól tanulnia. Bennük – ha néha eltorzulva és egyoldalúan is – ősi tudás rejlik az emberi dolgokról, amit mi elvesztettünk. De ezt a már amúgyis túl hosszúra nyúló levelet teljesen szétfeszítené, ha itt csak a fő gondolatra is rá akarnék mutatni, ami a színódusi munka e részének tárgya volt.

6. Vegyesházasság

Így rátérek a következő témára: a vegyesházasságra. Ezzel zárul a színódusi dokumentum második része. A helyzet e téren alapjaiban különböző a világon, így nem csodálhatjuk, hogy a kívánságok is igen eltérők voltak. Japánban a vegyesházasság a misszió legfontosabb esélyének tűnik; azonkívül ott és sok más, csekély keresztény kisebbséggel rendelkező országban a legtöbb kereszténynek egyszerűen nincs másféle házasságra lehetősége, tehát ez nem kivétel,

hanem szokványos. Sajátos problémák adódnak az iszlám országokban. A skandináv államokban a – katolikus és evangélikus keresztények közötti – házasság szintén szokásos dolog, sajátos problémákkal és lehetőségekkel. Teljesen ellenkező a helyzet Latin-Amerikában: Ott a többnyire anyagilag is jól támogatott amerikai szekták prozelitizmusa mindinkább problémává lesz. Szükség van tehát védelemre toborzási módszereik ellen, és ezzel szigorúbb korlátra a vegyesházasságok terén is. E jelentések és kívánások különbözőségének megfelelően a színódus középponti kijelentése a dologban így hangzik: „Mint hogy a feltevések a világ különféle részeiben különfélék, hasznosnak látszik felülvizsgálni a vegyesházasságra vonatkozó törvényhozást abban az irányban, hogy a püspöki karokra ruházzanak messzemenő törvényhozói lehetőséget a kérdés terén. Mindenesetre biztosítani kell a katolikus félnek azt a kötelességét, hogy erejéhez mérten gondoskodjék a gyermekek katolikus keresztiségéről és neveléséről.”

III. rész: Lelkipásztori kérdések

A „Humanae Vitae“ problémája

a) Pozitív indulás

A színódus harmadik, tulajdonképpen lelkipásztori részének első témája az emberi élet továbbadásának és ezzel együtt a születésszabályozásnak a kérdése, tehát a „Humanae Vitae“ enciklika kérdésköre. A színódusi atyák beszédeiben, amelyeket a szöveg sűrítteni igyekszik, három alapvető motívumcsoportot lehetett megkülönböztetni. Először is azt kell mondanunk, hogy az atyák nem védekező állásból, hanem pozitíven közeledtek a tárgyhoz. Nem az a kérdés nekik az első: hogyan lehet az emberi élet létrejöttét megakadályozni, sokkal inkább a pozitív föllismerés: a szeretet lényegéhez tartozik, hogy termékeny; a házassági termékenységben férfi és nő Isten teremtői művében vesz részt. Egyedülálló módon részesülnek Isten cselekvésében, aki minden embert újonnan teremt, és mégis – a maga új és egyszeri mivoltában a férfi és nő szerelme által teremt. Kezdetben nem a „Nem“ áll, hanem az „Igen“. Csak így élhet tartósan tovább az ember, így lehet egységben önmagával és a világgal. Csakhogy éppen ennek az igenlésnek alapiránya tört meg messzemenően nyugaton. Az a mód, ahogyan a születésszabályozás problémáját fölvetik, lényeges részében az életigenlés általános, alapvető válságán alapul. Ezért ha nem az alapiránnyal foglalkozunk először, akkor megrekedünk a tüneteknél.

A harmadik világból jött püspökök beszédeiben olyan módon történt meg ez, hogy minden jelenlevőnek emlékezetébe kellett vésődnie. Emlékszem mindenekelőtt egy indus püspök beszédére, aki igen hatásosan állította elénk, hogyan fordul visszajára az értékrend az ipari országokban. A hagyományos, valóságos veretű kultúra emberének az élet egyenlő az áldással. Az élet adomány,

ajándék, tehát a gyermekes család a boldog, a terméketlenség pedig kizárása az élet áldásának. A püspök az indus költő, Rabindranath Tagore egy mondását idézte: „Minden gyermek azt a reményt kelti bennünk, hogy Isten nem veszítette el bizalmát az ember iránt.” Nyugaton azonban ma fejtegetőre állt az értékelés: Az életet veszélynek érzik, amelytől óvakodnunk kell. A püspök „anti-life-mentality”-ről (életellenes felfogásról) beszélt, mint a nyugat jellemzőjéről. A színó-
dus két főokát nevezte meg ennek a felfogásnak. Mély félelem rejtőzik mögöt-
te a jövőtől, eleddig ismeretlen borzalmaival, úgyhogy mindig több embert szoron-
gat a kérdés: Lehet-e majd még emberhez méltó életet élni? Vállalhatjuk-e az életért a felelősséget? Jogos-e erkölcsileg, hogy valakinek megkérdése nél-
kül biztosítsuk az élet „ajándékát”, kiküldjük a jövő még érintetlen országába,
mikor majd talán elátkozza ezt az ajándékot? Az aggodalom mögött: rákény-
szeríthetjük-e valakire ezt az átokká válható életet, egy Isten nélküli világ rém-
képe áll, amelyben minden szörnyűség lehetővé válik, értelem azonban – amely
erősebb lehetne, mint a várható szenvedés – nincs benne többé. Danneels
brüsszeli érsek nagyhatalmú beszédben világossá tette, hogy ez egy apa nélküli
világ riadalma, – olyan világé, amelyben az Atyaisten nem kezeze többé a jö-
vőnek. Ha így van, akkor az élet csakugyan átokká válik, az „áldás” értelme
visszájára fordul.

Még egy második okot is megneveztek, amely az iméntivel szorosan össze-
függ. Az ipari országok embere a birtoklás kultúrájában él. Birtoklásra van be-
állítva. Ezt uralja. Nem a lét rendelkezik a birtoklással, hanem a birtoklás a lét-
tel. Az alapviszonyok ugyanolyan visszájára fordulása ez, mint amit más sza-
vakkal és más oldalról már előbb érintettünk. A vagyon azonban lényege szerint
holt. A röviddel ezelőtt elhunyt filozófus, Erich Fromm, egyáltalán nem keresz-
tény gondolatokból kiindulva kimutatta, hogy a birtoklás kultúrája nekrofilia: a
halottnak az uralma az élő fölött, az élet ellensége. Ezeknek a tapasztalatoknak
a fényénél egészen újszerűen érthetjük meg a biblia szavát, hogy a vagyonhaj-
hászás, a kapzsiság (a birtoklástól meghatározott civilizáció) bálványimádás
(Kol 3,5). Erről is felejthetetlen felszólalások hangzottak el a színódu-
si terem-
ben. Különösen emlékezetemben véssődött itt Ryan dublini érsek beszéde, aki
mint őszövétségtudós Ózeás könyvéből kiindulva állította nyomatékosan elénk
a birtoklás, a mohó vágy e kultúrájának pusztító logikáját: hogyan válik a halál
és az élettől való rettegés kultúrájává.

A birtoklás kultúrája lényege szerint ateista, hiszen Isten a Lét. Ezért a hívő
feladatának annak kell lennie, hogy újra az életet válassza: A hit állítás, „igen”.
A színódu-
s azt mondja erről: „Az egyház azonban hiszi, hogy a gyenge és szen-
vedő élet is a jó Isten ajándéka. A világot sötétbe borító pesszimizmus és egoiz-
mus ellenében ő az élet mellett áll ki. Minden emberi életben visszfényt látja
annak a „Van”-nak és annak az „Igen”-nek, aki Krisztus. A világot szerteszté
alakító Nem-mel ezt az „Igent” szegzi szembe (vö. 1Kor 2,9k), és így védelmezi
az embereket és a világot az élet vádlói ellen.”

b) Fogamzástáplálás, népszaporulat és a fejlődő világ segítése

Ezzel a második gondolati irányt érintettük, amely meghatározta a „*Humanae Vitae*” kérdéseinek vitáját. Ez is a harmadik világ püspökeitől származott, akik szembeszegülnek a birtoklás kultúrája világot átfogó igényével, és az imperializmus új, sokkal brutálisabb alakját látják benne. Konkrétan azt jelenti ez, hogy a fejlődési segély messzemenően a fogamzástápláló programok feltételéhez van kötve, és csak megfelelő programok elfogadását követi. A püspökök rámutattak, hogy ezekre a rendszabályokra milliárdos összegeket költenek, úgyhogy a „fejlődés” elsődlegesen és legközelebről pontosan az élet visszafejlesztéseként jelenik meg. Nyugaton az ilyen eljárás „szükséges voltát” mindenkivel be lehet láttatni demográfiai érvek segítségével. Arthur McCormack amerikai teológus a színódus előtt még egyszer előadott ilyen megfontolásokat, amelyeket világszerte elterjedt tanulmánya tartalmaz (németül: Herder-Korrespondenz 1980, 9/455–462), és a színódus peremén erőteljesen tovább képviselte őket. A fejlődő országok felé gyakorlandó első jótétemény az legyen, hogy mindenekelőtt emberfőlöszlegüktől szabadítjuk meg őket, hogy azután eljuttathassuk hozzájuk a birtoklás rendezett kultúrájának áldásait. A NSZK családügyi minisztere, Antje Huber asszony, helyesnek vélte, hogy a színódus után (szövegeinek ismerete nélkül) mintegy magas őrhelyéről korholja a püspökök hátramaradottságát, és dicsőítse a fogamzástáplálás elengedhetetlen áldását, mint a haladás első feltételét.

A harmadik világ püspökei másképpen látják a dolgot, éspedig különféle okokból. Mindenekelőtt: a nyugaton alkalmazott fogamzástápláló kényszer (mint minden továbbinak feltétele) egyszerűen kényszer, tehát olyan eszköz, amely ellentmond a nemzetek és kultúrák egymás iránti tiszteletének. Sürgetésükre a propozíciók végső formájába még a „fogalmazástáplálási terror” kifejezést is fölvtették. Amellett a harmadik világ szempontjából nem mellőzhető a gyanú, hogy ennek a fogamzástáplálásra irányuló nyomásnak legmélyebb oka az ipari államok vagyonának védelme a harmadik világbeli örökösök nemkívánatos serege elől. Félnék tőlük, mint saját vagyoni helyzetük fenyegetőitől, attól tartanak, hogy nem élvezhetik tovább korlátlanul e világ javait. A nyugat látszólag oly emberbaráti indokai mögül a harmadik világ országainak szemébe tűnik a kapzsiság civilizációjának fintora, mint sokkal hitelesebb indok. És ki vitathatná, hogy mi mindenekelőtt vagyonunk mennyiségét akarjuk védeni, azért lettünk annyira ellenségei az életnek? Itt világossá vált, hogy a fejlődési segély egész elgondolását felül kell vizsgálni. Ennek egyik olyan alapos ismerője, mint a CELAM jelenlegi elnöke, Lopez Trujillo medellini érsek, kifejezetten bírálta is az Észak–Dél bizottság tudósítását (Willy Brandt) és alapgondolatait.

Idáig talán az a benyomás jöhetett létre, hogy a fogamzástápláló programok elhárítása mégis csak túlnyomóan ideológiai (az imperializmustól való félelem) és emocionális (élet a vagyon ellenében) alapú. De ha a további kifogásokat is szemügyre vesszük, akkor fölismerjük, hogy egyáltalán nem ideológiáról vagy

emóciókról van szó (bár alkalmilag mindkettő igenis közrejátszhat). Mert a püspökök felszólalásaikban a harmadik világ embereit védtek lelkiismeretük megérőszakolása ellen, amit kultúráikban a fogamzásgátló kényszer még messzemenően jelent. A fogamzásgátlás a régi (keresztény és nemkeresztény) kultúrák hagyományában élő embereknek, amennyiben ezek az élet kultúrái, mindenestül ellenére van, érthetetlen és elfogadhatatlan. Legmélyebb emberi érzésük és erkölcsi meggyőződéseik ellen irányuló kényszer. Ehhez járul, hogy az orvosi előfeltételek is messzemenően hiányoznak a fogamzásgátló programok végrehajtásához. A püspökök megindultan és szenvedélyesen panaszták fel, hogyan tukmálják rá a nőkre minden orvosi kísérlet nélkül, tömegesen a vonatkozó eszközöket, úgyhogy a látszólag oly emberbaráti eljárás a valóságos körülmények között az ember teljes megvetésének bizonyul. A harmadik világ püspökei ezért ismételten felszólítottak bennünket: tiltakozzunk világszerte hangosan a szépen csengő „fejlődés” címszó alatt alkalmazott fogamzásgátló kényszer ellen. Kevés tárgyismeretről tanúskodik, ha Antje Huber asszony és a német sajtó számos emberbarátja most mindezek ellenére, mit sem törődve a valódi helyzettel, tudunkra adják, hogy az igazi emberszeretet éppen ebben a fogamzásgátló hadjáratban áll.

Azt fogják most mondani: Dehát mégis csak megvan a túlnépesedés problémája! Nem látják ezt a püspökök? Természetesen látják, bár – az emberi életszükségletek kissé másféle elképzeléséből kiindulva – kicsit más szemmel. Tény, hogy a hiányzó lelki és orvosi előfeltételek következtében az Európában és Amerikában olyan hatékony fogamzásgátlás a harmadik világban szinte teljesen hatástalan. A célt, amelynek szentesítése kellene az eszközt: a születési kvóta süllyedését éppenséggel nem érik el így. Eddig csak kétféleképpen érték el: ott, ahol szigorú sterilizáló eljárást foganatosítottak – ezt bizonyára senki sem fogja a helyes útnak tartani –, és ott, ahol a születésszabályozás természetes útjait mozdították elő. Tudom, hogy ez a szó a fejlődés európai harcosaiból többnyire csak fáradt mosolyt csal elő; ez azonban megint a mi szülőköröségünk. Mert az európai és amerikai eredetű fogamzásgátló szerekkel ellentétben a természet ritmusához való alkalmazkodás beletartozik a régi kultúrák felfogásába; sőt itt még a régi törzsi hagyományokhoz is lehet kapcsolódni, olyan szabályokhoz és ismeretekhez, amelyeket a felnötte avatáskor évszázadok óta közöltek. Teréz anya példaadó tapasztalatain kívül orvosok tudósításait hallhattuk, milyen készségesen és bonyodalmak nélkül fogadják el az emberek az ilyen irányítást. Hiszen ez alapjában véve világos is: egy nagy emberi problémát nem lehet orvosságküldözéssel megoldani, csak a nevelés folyamatával, amelyet az ember tisztelete tölt el, s ezért nem tiporja lábál a népek erkölcsi értékeit, hanem építi és kibontakoztatja őket.

c) Az erkölcsi mag

Ezen a helyen fontos beiktatni egy megjegyzést a születésszabályozás természetes eszközeiről. Nemzetközileg elismert orvosok fejtegetései meggyőztek

arról, hogy ebben a pontban Németország ténylegesen „fejlődő ország”. Nálunk még mindig Ogino–Knaus kísértete jár körül, amelyet aztán nem nehéz nevetségessé tenni. Alig tudja valaki, hogy új ismeretek olyan biztonságot tesznek lehetővé, ami a családügyi minisztérium szerint is ugyanolyan magas, mint a „tablettáé”. Szeretném ajánlani: olvassák el ehhez Gertrud Stetter tanulságos cikkét: „Szeretni az időt – a nő életritmusa” (Das Thema, 23. sz., 1981, 36–40. A 162. oldalon utalásokat találhatnak további irodalomra, különösen az osztrák Rötzer doktor munkáira, aki részt vett a színóduson.) Ez a tanulmány mindenekelőtt azért is meggyőző, mert nem az egyházi dogmatikus nézőpontból kiindulva íródott (Stetter asszony épp ellenkezőleg úgy véli, hogy az egyház csak az Ogino–Knaus módszert engedi meg, és így alkalmat talál arra, hogy a tanítóhivatalnak is adjon egy – téves – kis mellékvágást, váljék egészségére), hanem csakis a női tapasztalat felől. Éppen ennél a kiindulópontnál, a tiszta tapasztalatból tűnik ki meggyőzően, amit a teológiai érvelés eddig még nálunk nem volt képes beláttatni: A természetes módszerek és a fogamzásgátlás közti választásnál nem arról az erkölcsileg jelentéktelen kérdésről van szó, hogy különböző eszközöket választunk ugyanarra a célra, hanem antropológiai szakadék kerül el közöttük, s épp ezért erkölcsi szakadék is. De hogyan jelezsem én ezt néhány sorban, mikor a köztudat egyszerűen elzárja az idevezető utat? Talán minden további nélkül idézek pár mondatot Stetter asszony cikkéből: „Az idő problémájához egy lány véleménye, aki még nem élt át szerelmi viszonyt: ‚Ha még arra sincs időnk, hogy saját magunkat megfigyeljük, és a partnereinkkel beszéljünk erről, akkor már eleve lemondhatunk egymásról.‘ Csoda-e, hogy a tablettá nem lett csodaeszköz? A gáttalan szabadság, hogy kiélhessük az ébredő szenvedélyt és forróvéruiséget, talán boldogító lehet. De az ittas órákból még nem jön létre tartós öröm, nem nő ki meghitt otthonosság. A szeretetviszonynak, életközösségnek szüksége van a kölcsönösség támaszpontjaira, együtt megoldandó feladatokra. Férfi és nő életritmusa, szervezetének üteme különböző. Gépiesen egységesíteni a kettőt fantáziátlan eljárás, és hosszú lejáratra nyilvánvalóan nem csábító. Ha mindegyik fél érzi a maga sajátos módját, elfogadja ezt, és kihívja vele a másikat, az előmozdítja a közlés szükségletét és a beleérző képességet, a megegyezést, az párbeszédet. Türelemre, egymás tekintetbe vételére tanít, pillanatnyi lemondásra is kényszerít, ami csak erősíti a vágy megvalósulásának kívánását, – és ösztönzi a szellemet, hogy a közbeeső időben a vonzalom egyéb jeleit találja meg” (38kk). Időközben a gondolatot már feministák is képviselik, akik a szexualitásnak a szülésre való összpontosítását mint a női lényegen elkövetett erőszakot, mint az erosz és a gyöngédség veszteségét panaszozzák fel (vö. C. J. M. Halkes: Feminista teológia: Concilium 1980, 298). Hogy a tablettával a nőtől elvették saját időritmusát és ezzel sajátos létmódját, és a művi világ szándéka szerint így mindenkor „használatóvá” tették, azt röviddel ezelőtt Christa Meves is hatásosan kimutatta. Utal ebben az összefüggésben az önmegtartóztatás értelmére és szépségére, amiről beteg civilizációnk már alig mer szót ejteni. Mindez és még sok más időközben köztudomású-

lag oda vezetett, hogy sokan megunták a tablettát, és ezt új eszmélés esélyének kellene tekintenünk.

Miben áll tehát az antropológiai s ezzel együtt az erkölcsi különbség a fogamzásgátlás és az időritmus között? Kettős: hogy a ritmismódszernél a felek elfogadják az ember, a nő idejét, és hogy ezzel együtt elfogadják a párbeszédet, az egymás iránti figyelmességet, az egymásért való lét időleges voltát. Az időt és a párbeszédet elfogadni azonban annyit jelent, mint elfogadni a folyamat egyszerre lelki és testi jellegét; tehát a szerelmet és szükségszerű következményét, a hűség terét. A ritmismódszerrel vele jár – az idő jelenségével együtt, amelyhez hozzátartozik a párbeszéd, egymás tekintetbe vétele és a tartózkodás képessége – a személyes jelleg, test és lélek, szeretet és hűség egysége. Egészen más ez, mint a tableta, amely a nemiséget semleges dologgá, mindenkor igénybe vehető kábítószerrel teszi. Teológiailag még egy lépéssel mélyebbre hatolva azt mondhatnánk: Minthogy itt test és lélek egységéről van szó, az ember személyes jellegéről a természet és a személy kereszteződésének legbenső pontján, azért tulajdonképpen Isten teremtő gondolata forog szóban. Erkölcssteológiailag vizsgálva arról a kérdésről: mond-e valamit nekünk erkölcsileg, hogy embernek vagyunk teremtve. Pontosan ezt nem akarja a technicizált világ. Neki a természet uralma alá keríthető anyag az ember számára, semmi több. És hogy is lehetne az ateista módon szemlélt világban a természetnek értelme, erkölcsi értelme, amely előttünk jár és kísér bennünket? Az anyag számunkra pusztán nyersanyag, az erkölcs pedig – egy teológus szerint – az értelem csinálmánya, mesterséges készítmény. Éppen ez ellen védekeznek a régi kultúrák; számukra a teremtés Isten értelmének kifejezése, tehát jó nekünk: *Ens et bonum convertuntur*. A ökológiai kérdéskör ma újból érinti ezeket a kérdéseket, de nem elég mélyen. Csak az embertől akarják megóvni a természetet, de sehogysem akarják látni, hogy az ember is a teremtés része, és saját magában is meg kell óvnia a teremtést ahhoz, hogy valóban megvédelmezhesse a természetet. Azt hiszem, most már megértik, miért mondták a színóduisi atyák egységesen prófétai intuíciónak a *Humanae Vitae* alapmondanivalóját. Prófétainak nem csupán a harmadik világ lelkiismereti szabadságának megvédelmezése, hanem egyáltalán az ember és a teremtés védelmezése terén a korcs zsarnokság ellenében, amely lábál tapodja a teremtést az emberben és a természetben, – de amikor megveti a teremtés értelmét, saját alapját tagadja meg, mert értelmet nem hordozó teremtésben lehetetlen lenne a technika.

Ezzel az utolsó ponthoz érek. A *Humanae Vitae* alapintuíciónak igenlésében az atyák, mint éppen most mondtam, a sajtó híreivel ellentétben kezdettől fogva egységesek voltak. Ezért vitán felül állt a 21. proposíció következő mondata: „Ez a szent színóduis, amely a Péter utódával való hitbeli egységben gyűlt össze, határozottan megerősíti mindazt, amit a Második Vatikáni Zsinat, majd utána a *Humanae Vitae* enciklika előad, különösen hogy az emberi szerelemnek mindenestül emberinek, teljesnek, kizárólagosnak és az új élet előtt nyitott-

nak kell lennie" (vö. HV 9 és 11). Ezzel a mondattal tiltakozni kívántak azok ellen az elméletek ellen is, amelyek különbözést akartak kimutatni a zsinat és az enciklika között. A szinódusi atyák véleménykülönbsége tehát nem az alaponnanivalóra vonatkozott, hanem a lelkipásztori alkalmazás játékerére. Sajnos levellem máris túl hosszú lett, így nem térhetek ki részletesen erre. De alapjában véve már az imént jelezni próbált alpmércéből nagyon világosan következik a megítélés mércéje a mindenkori cselekvés különböző erkölcsi minőségére és így a lelkipásztor lehetőségeire nézve. Azt mondtam: a fogamzástól és a fogamzás ritmusának követése közötti különbség abban áll, hogy az utóbbi szükségszerűen magában foglalja a személyes oldalt, a személyes szerelemnek és idejének meg a hűség közös idejének vonatkozását (tehát lényegében a nemi találkozás belső beilleszkedését a házasságba és elvi termékenységét), – a teremtésnek való engedelmesség egyúttal a személy méltóságának megmentése. A Humanae Vitae állítólag egészen „természetes” mércéje a valóságban az egyedüli mindenestül személyes. Ez pedig az e téren történő emberi cselekvés erkölcsi értékelése szempontjából azt jelenti, hogy annál közelebb jut valaki az Egyház képviselte erkölcsi igényhez, minél inkább ennek a mércének az értelmében jár el; annál távolabb marad tőle, minél inkább pusztán dolognak, mindenkor rendelkezésre állónak tekinti a nemiséget. Ezért a Humanae Vitae mércéje minden világosságában sem merev, hanem nyitott a különféle erkölcsi helyzetek árnyalt megítélésére.

d) Alkalmazás a lelkipásztorkodásban

Ezért mondhatta a szinódus, anélkül, hogy megtagadta volna gondolatmenetét, vagy üres részvétellel kendőzte volna el a kérdést: „A püspöki szinódus jól ismeri sok keresztény házastárs roppant nehéz és valóban fájdalmas helyzetét, akik őszinte akarattal ellenére, gyöngeségük és a tárgyi nehézségek miatt nem érzik képesnek magukat, hogy teljesítsék az Egyháztól tanított erkölcsi szabályokat, és engedelmeskedjenek nekik.” Ezért nyúlhatott vissza a szinódus itt a fokozatosság gondolatára is, mondván, hogy a tanításhoz hozzátartozik a konkrét nevelés, amely az embert élete végéig tartó vándorútján nyomon kíséri, és segítségére van, hogy bizalommal megnyíljon az isteni irányításnak. Mindez nem jelenti, hogy a Humanae Vitae-ben kijelentett és a szinódustól újonnan megvilágított alpmércét most már elméletben tanítjuk, gyakorlatban meg visszavonjuk: a szinódusi atyák kifejezetten tiltakoznak az ilyen szkizofrénia (hasadás) ellen, ami az utóbbi évtizedben nem ritkán jellemezte a helyzetet. Inkább azt jelenti, hogy láthatóvá válik ennek a mércének belső átfogó képessége, az, hogy ez maga is egy út, és erre az útra akar irányítani, – világossá lesz, mennyire emberi és emberre szabott, és pedig azért, mert nem emberek találták ki. De ha valaki nem indul útnak, ha a mérce út-jellegéből azt a következtetést vonja le, hogy közömbös, akkor megtagadja a mércét és azt az esélyt, amelyet az embernek felajánl, hogy jobban, mélyebben önmagára találjon. A tablettával szemben terjedő szkepszis (mint már mondtuk) esélyt kínál itt

számunkra. Németországban persze eddig még jóformán semmit sem tettünk olyan tanácsadás érdekében, amely járhatóvá teszi ezt az utat. Ez magában véve az orvosok és tanácsadó szolgálatok feladata. A németországi egyháznak nagyon kell igyekeznie, hogy megteremtse az olyan tanácsadás lehetőségét, amely megnyitja a jobbik utat az emberek számára. Sokan – nem dogmatikai okokból, hanem emberi tapasztalat eredményeként – keresnek ilyet, de senki sem segít nekik. Nagy feladatról van itt szó, mert tanácsadás nélkül nincs megismerés, megismerés nélkül nincs megértés, és ha mind a kettő hiányzik, akkor a mérce önmagában néma marad, tehát nem teljesíthető.

Ezért a szinódus nyilatkozatai közé fölvetett egy sürgető felhívást: fejlesszenek ki széles körű tanácsadási rendszert a születésszabályozás természetes módszereit illetően. Tanácsadás azonban csak az előzőleg megértett elv alkalmazása lehet. Tehát szívélyesen invitálta a teológusokat, hogy fáradozzanak egy olyan szintézis megalkotásán, amely világossá teszi az egyházi tanítás biblikus és személyi alapjait. Kár lenne, ha a teológusok mindenekelőtt abban látnák most feladatukat, hogy a tanító hivatalnak való ellentmondással mutassák meg függetlenségüket. Nem áll fönn az a veszély, hogy a zsinat ösztönzésének felkarolása a tanítóhivatal bizonyítékokat gyűjtő eszközeivé alacsonyítaná le őket. Azt hiszem, az eddig kifejtettekben már Önök is látják, mennyi tenni- és gondolkodni való marad, ha az enciklika intuíciójának alapjára állunk. Az igazság sohasem természetlen, hanem „gondolkodni valót ad”, hogy P. Ricoeur egy szavát alkalmazzam ide.

(Forrás: Der Erzbischof von München und Freising: Brief an die Priester, Diakone und an alle im pastoralen Dienst Stehenden. München, 1980. dec. 8.)

Németh József

NEVELÉSI PROBLÉMÁK A MAI KOR FIATALJAIVAL

A keresztény nevelés alapelvei

A keresztény nevelésnek és életgyakorlatnak van néhány alapvető meglátása, amelyek egyrészt a keresztény emberfogalomból, másrészt abból az értékelésből adódnak, hogy mit tartunk az emberi életben értelmesebbnek, céltudatosnak és értékesnek. A legfontosabb meglátásokat így lehetne összeállítani:

- Minden ember arra törekszik, hogy meglássa élete értelmét, mert csak így tud emberhez méltóan élni; az emberi élet értelmét pedig az isteni kinyilatkoztatásban ismeri fel a keresztény ember.
- Emberi élet lehetetlen bizalom, hit, remény és szeretet nélkül.
- Minden emberi személy öntudatába bele van ágyazva a lelkiismeret: vagyis az a tehetség, amellyel a jó és a rossz között dönt. A lelkiismeret fóruma

pedig feltételezi a szabadságot és felelősséget saját emberi személyiségünk, a felebarát és Isten előtt.

- A keresztény ember Jézus Krisztus cselekedeteiből és életéből veszi saját élete és cselekedetei mércéjét.
- Jézus életének példáján olvasható le, mire képes az ember mint ember, ha az isteni szeretet folyamában marad.
- Jézusnak az emberrel szemben támasztott igénye az emberi természet legnemesebb igényéből és Istennek az emberrel szemben tanúsított szeretetéből tevődik össze.
- A keresztény ember a helyes és a jó utáni törekvésében mindig abban a tudatban van, hogy ezek az értékek egyúttal örök emberi értékek is.
- Kereszténynek lenni annyit jelent, mint Isten akarata szerinti embernek lenni Isten és a felebarát szeretetében.
- A követelmény és megvalósítás, az igény és a kivitelezés között mindig ott van az az emberi gyengeség, amelyet csak az isteni kegyelemmel összeműködve lehet felülmúlni és legyőzni.
- Az ember egész életén keresztül ki van téve a tévedés lehetőségének, de állandóan javíthat önmagán.
- Az ember meg tudja látni az igazságot, le tudja mérni cselekvése helyes voltát, és így önismeretre tehet szert.
- Az ember készségesen magára tudja vállalni hite és kultúrája hagyományai-ból kifolyólag saját sorsát, ha bízik Isten szeretetében és segítségében.
- Az ember leginkább tévedéseiben tapasztalja meg emberi léte határait, de mégis megmarad a bátorsága, hogy Istenbe vetett bizalommal, felebarátja szeretetétől indítva, újabb és újabb kezdetre merjen vállalkozni.
- Az emberben kiolthatatlanul benne van az a szenvedély, hogy a súlyos sors-csapásokban is megállja helyét.
- A fájdalom és szenvedés, a válás és búcsúzás megtapasztalásában újra meg újra bizalmat meríthet Isten ígéreteiből, hogy egyszer egészen elnyeri a megváltás ajándékait.

A keresztény nevelés története azt mutatja, hogy különböző időkben és kü-lönbféle korbeli követelmények hatása alatt más és más meglátásokat hang-súlyoztak és állítottak előtérbe. Mégis volt a nevelési elméletek megfogalma-zásában néhány követelmény, amelyet minden kor tiszteletben tartott:

- egymás kölcsönös emberi megbecsülése és tisztelete;
- a növekvő gyermek szabadságának elismerése és felelősségének kibonta-kozása;
- a kölcsönös bizalom kialakítása;
- a lelkiismeret kifejlesztése.

Keresztény és profán nevelés

A keresztény és profán nevelés közötti különbség abban áll, hogy a keresz-tény nevelési gyakorlat nemcsak elfogadja, hanem be is építi módszerébe az

istení kegyelmet, ahogy ezt Jézus Krisztus személyes példáján és tanításában megismerte, míg a profán nevelés ezt figyelmen kívül hagyja. A keresztény és profán nevelés megegyezik abban, hogy elismeri az antropológia alapvető ismereteit és követelményeit, ahogy azt az emberi fejlődés pszichológiája leírja és közkinccsá teszi. Ha tehát csak az antropológiai feltételeket nézzük, akkor nincs a keresztény és profán nevelés között különbség. — Mindkét nevelési rendszerben nagy helyet foglal el annak a ténynek elismerése, hogy minden ember bizalomra és szeretetre van utalva: minden ember több szeretetet és bizalmat igényel, mint amennyit önmaga tud adni.

A keresztény nevelési törekvés arra irányul, hogy a konkrét életkörülmények között, az antropológia meglátásait felhasználva és azokra építve, a kinyilatkoztatásból nyert emberfogalom követelményei szerint alakítsa és bontakoztassa ki az emberi személyiséget, amelynek modellje és ideálja Jézus Krisztus.

Család és nevelés

Mind a profán, mind a keresztény nevelés alapja a családban fektetődik le. A családban kapja meg a gyermek az életet, és éli meg először életében a szeretetet, bizalmat. A családban kapja meg a fészek melegét, a biztonságérzetet és védettséget; a családban tanulja meg és gyakorolja be az értékek rendszerét, egymáshoz való kapcsolatát. A család vezeti be a gyermeket az értékek biztonságából a környezet nyíltságába, a család irányítása alatt építi fel a gyermek az új közösségi kapcsolatokat, hogy egy nagyobb körben élhesse meg a bizalmat, hitet, szeretetet, egymás jogainak kölcsönös elismerését és tiszteletben tartását. — De ugyanakkor az ellenkezőjét is nyújthatja a család a gyermeknek, ha a családtagok között viszálykodás és feszültség uralkodik, ha a családtól való menekülésben vagy annak lerombolásában keresik további életútjuk boldogulását.

A mai kor ifjúságának arculata

A mai kor ifjúságának legjellegzetesebb igénye a hasonló korúakkal való kapcsolat és közösség. Az egyedüllét és a magányosság mindig problémája volt az ifjúságnak. Minden fiatal természetes törekvése, hogy a saját lábán álljon, hogy önállósítsa magát. Szüleihez való kapcsolatát át szeretné alakítani baráti kapcsolattá, és új, nagyobb körre terjedő kapcsolatokat szeretne felépíteni. A mai kor körülményei azonban nagyon megnehezítik ezt az átalakulást és változást.

- Ma a legtöbb fiatal egy- vagy kétgyermekes családban nő fel, amely a kapcsolatkeresést és a különféle szerepjátszást csak szűk keretekben és korlátozott mértékben elégíti ki. Épp ezért a legtöbb korlátozva és leszűkítve érzi kibontakozási lehetőségeit. Házassági válás vagy különélés még tovább zsugorítja kibontakozási igényeit.
- Sok családban más felfogásuk van a fiataloknak az engedelmességről, tekintélyről, szabadidőről, munkáról, az élet értelméről, mint szüleiknek. Így a

családban való élet állandó feszültségek forrása lesz. A fiatalok hasonló korú társaiknál keresnek támaszt és megértést. Társaik értékelése nagyobb hatással van rájuk, mint a családi kötelékek. Kis csoportokban élnek meg önmagukat; sőt kis csoportokban akarnak lakni is.

- Az iskolákban és a munkahelyeken nincs számukra komoly lehetőség arra, hogy mély emberi kapcsolatok jöjjenek létre. Az egymással és a vezetőkkel való kapcsolat sokszor külsőséges marad, vagy csak a legfontosabb előírások betartására szorítkozik. Így nagyon sok fiatalnak nem sikerül ott integrálódni, ahol idejének nagy részét eltölti, és ahol az életre készül fel. — Sokszor megszakad a szomszédokkal való jóviszony is, mert a szülők más lakásba költöznek.

A mai kor keresztény nevelésének szempontjai: amire vigyázni kell

Hogy lehet a mai korban a fiatalok közösségi igényét kielégíteni és az egyesek emberi kibontakozásába beépíteni?

- Nem segíthetünk a fiatal emberi kibontakozásában: ha a fiatalnak a nevelővel vagy az érte felelőssel csak felszínes vagy erőltetett kapcsolata van; ha egymás keresése az érzelmi-szimentális kapcsolatok nivóján marad meg; ha csak látszat-közösség alakul ki, amely nem tud biztos támaszt adni; ha hiányzik a kölcsönös bizalom.
- De akkor is eredménytelen lesz a felelősök fáradozása a fiatalokkal, ha a fiatal túlzott reményeket fűz a közösséghez; ha egy kis csoporttól elvárja, hogy pótolja életében azt a hiányt, amelynek kielégítésére a családban nem volt lehetőség. Ha a fiatal elvárja ugyan, hogy megértéssel kezeljék, személyét tiszteletben tartják, nehézségeit és érzelmeit figyelemmel kísérik, — ő maga azonban nem törekszik arra, hogy következetes önneveléssel leépítse kontaktusgátlásait, legyőzze félelmét, amikor arra kap felszólítást, hogy tisztázzon egy konfliktust.
- Előfordulhat az is, hogy egy kis csoport tagjai olyan függési viszonyba jutnak a csoportvezetőtől, hogy nem merik többé szabadon véleményüket nyilvánítani, mert a vezető csak helyeslést vár el tőlük, vagy elbocsátással, bojkottal fenyeget. A nevelő manipulációjára érzékenyen reagál a mai korban minden fiatal.

A mai kor keresztény nevelésének szempontjai: amit meg kell valósítani

A mai korban a nevelői munka lényege abban áll, hogy segítünk a fiatalnak önállósági törekvéseiben, saját életútjának kialakításában. A legtöbb fiatal ma korán maga mögött hagyja a pubertás fázisát, felfedezi önmagát, és a maga akar lenni. Ilyen irányú törekvéseinek a másik oldala abban áll, hogy megszabadítja önmagát az addigi kötelékektől, tekintélyektől, és kritikus szemmel nézi a múltat. Önmaga túlságos hangsúlyozásában sokszor csak az rejlik, hogy még bizonytalan önmaga erejében. A természetes fejlődés az lenne, ha a fiatal új kapcsolatokat teremthetne a hasonló korúak társaságában. A nevelőnek tehát

a csoportban kell megtalálnia az egyesek személyi arculatát, és ennek kialakításában kell az egyeseket segítenie.

Nem szabad zavarba jönni, ha a fiatal hangsúlyozni kezdi személyiségét és önállóságát. Ebben a korban ugyanis olyan pozitív értékek jelentkeznek nála, amelyek az emberiség örök értékei: idealizmus, érzületének tisztasága, gondolatának szenvedélyes kivitelezése, megnemalkuvás, a kompromisszumok elvetése, az a meggyőződés, hogy az igazság, a helyes meglátás az őszinteséggel és nemeslelkűséggel összekapcsolva át tudja változtatni a durva valóságot. Ebből a törekvésből ered azonban a gyakori rövidzárlat is ítéleteiben és cselekedeteiben. Még hiányzik élményeiből a valóság tapasztalata, a valódi összefüggések ismerete, annak mércéje, hogy mit tud önmaga és mit tudnak mások; hogy mire képes egyáltalán az ember; hiányzik neki annak tudata, milyen szívós ellenállásra képes a valóság az erős akarattal szemben is. Épp ezért fennáll a veszély, hogy összetéveszti tiszta és nemes elgondolásait a kivitelezés erejével. Hiányzik nála minden siker alapfeltétele: a türelem. — Másrészt ebben a korban olyan dolgokra vállalkozhatik egy fiatal, amire később sohasem határozná el magát.

Ennek a fejlődési szakasznak a végén következik egy kritikus fázis: a valóság megtapasztalása. A fiatal rádöbben arra, hogy sok mindent nem tud megvalósítani, amire meghívottnak érezte magát. Rájön lassan arra, hogy társai épp olyan terveket szőnek és úgy gondolkodnak, mint ő. Hogy nem hajlandók beleilleszkedni egy tőlük idegen elgondolásba vagy kezdeményezésbe. Megérti, hogy milyen bonyolult a valóság, és nem lehet terveit egyszerű normákkal megvalósítani. Ez lesz irányelve: egyrészt — másrészt. Felismeri az abszolút érvényesnek hitt alapelvek irrealitását. Hogy a szociális, politikai és gazdasági élet valósága, amelyet ifjúi buzgalmában meg szeretne változtatni, sokkal keményebb és rugalmasabb, mint gondolta. Hogy a butaság és az önzés nagyon elterjedt, és mélyen gyökerezik. Megtapasztalja, milyen szürke az átlag és a hétköznapi egyvelege. Megéli a tényeket, amelyek ugyan nem szükségképpen léteznek, de nem lehet őket letagadni. Megéli azt is, hogy az életet nem lehet az alapelvekből kifolyólag egyenes vonalon meghúzni és megélni.

Meglehet, hogy nem sikerül a fiatalnak egy önálló élet megszervezése. Ha minden áron ragaszkodik alapelveihez, dogmatikus, alapelveken nyargaló fanatikus jöhet ki belőle, aki semmit sem ismer el, mindent kritikus szemmel néz. Ilyenek az örök forradalmárok, akik nem tudnak valódi teljesítményeket és eredményeket felmutatni, mert hiányzik belőlük a valósággal, az adottságokkal való kapcsolat. Az ilyenek nem tudják elképzelni, milyen a tényeknek megfelelő és azokon alapuló teljesítmény, amely nemcsak a fantáziában létezik. Saját eredménytelenségüket örökös változtatással kompenzálják, és nem méltatják a valódi teljesítményeket.

Lehetséges az is, hogy a fiatal kapitulál érzelmeivel és érveivel a valóság előtt, mert „mindenki“ így cselekszik. Lehetséges az is, hogy a sikerre való törekvés áldozata lesz, és csak a haszon meg az élvezet érdekli. Lehetséges,

hogy azt mondja: a dolgokat úgy kell venni, amint vannak, és csak arra kell nézni, hogyan lehet a lehetőségek szerint sikeresen továbbmenni. – Mindkét esetben kudarcral végződik egy ilyen fiatalnál az önálló éle szakaszba való átmenet. Igazi fejlődés akkor történt volna ebben az éle szakaszban, ha a fiatal az adott tapasztalatokkal rendelkezve és azokat magáévá téve nem adta volna fel gondolkodása eredményeinek érvényességét és meggyőződését.

A lendületes idealizmus, a meg nem alkuvó akarat, a szenvedélyes igazságkeresés és a megvesztegethetetlen kritika a fiatal jellegzetessége ebben a korban. Ezeket a jelenségeket nem szabad fogcsikorgatva konstatálni vagy csak eltűrni; azzal sem szabad őket mentegetni, hogy a fiatalnak bolond szabadsága van egy ideig ilyeneket hangoztatni. A fiatal számára ezek a tulajdonságok létfontosságúak. Ha egy fiatal nem ilyen magatartást mutatna, nem lenne igazán fiatal, hanem idő előtt megöregedett. Ezek a tulajdonságok egyúttal a társadalmi élet ösztönzői is. Sőt azt lehet mondani, ezek a társadalom lelkiismeretének a rugói.

A jelen kor társadalma és gazdasági élete azonban nem ilyen erényeket és tulajdonságokat követel. A mai kor embere nap-nap után megéli a kényszert, a szabályok érvényesülését, mint a modern társadalom jellegzetességét. Napról napra nő a felnőttek által gyakorolt fogyasztási kényszer is, s a fiatalok ennek hatása alá jutnak.

A fiatal feladata az, hogy reális viszonyt teremtsen önmaga és környezete adottságai között. Így az említett adottságok nem kívánatos állapot gyanánt jelennek meg előtte. Az élet különféle területeiről és részlegeiről adott tájékoztatások majd mindig a hiányokat és a javítandó struktúrákat állítják a hírszolgáltatás előterébe. Épp ezért könnyen megy át a fiatal idealizmusa lázadásba vagy tompa megadásba. Nagyon sokan emigrálnak szellemileg-lelkileg a társadalomból, vagy lesznek konformisták.

Úgy kell a fiatal jelenjére tekinteni, hogy jövőjét is szemmel tartjuk. Az emberi életben a gyermekkor és az ifjúság olyan szakaszok, amelyeket gyorsan magunk mögött hagyunk, hogy felnőtte legyünk. Mégis komoly, mély értelmük van, nem szabad gyorsan átugrani. A jelent sohasem szabad a jövő kedvéért feláldozni. Igaz, hogy mind a gyermek-, mind az ifjúkor átmeneti állapot. Senki sem maradhat meg gyermeknek vagy fiatalnak; mindenkiből felnőtt lesz. De azért nem szabad a jövőt sem feláldozni a jelenért. Teljes mértékben komolyan kell vennünk a fiatal kritikáját, idealizmusát, lelkesedését és utópiáit is. Meg kell neki mutatni a jövő perspektíváit. Úgyes nevelő mindig talál utat és módot arra, hogy felmutassa előtte az elmúlt korok bölcsességét is. A történelmi szemlélet nem azonos a természettudományi szemlélettel. Különösen a mai korban lehetne a történelem a fiatalok életmestere, ha valaki minden elfogultság nélkül merné előttük elemezni a múltat. Az ilyen szemlélet segítené a fiatal növekedésében, hogy önálló legyen, a saját fejével gondolkozzék, a maga lábán álljon, a jövőbe nézzen, ahol az életfeladat vár rá, és lelkesedéssel dolgozzék társa-

dalmáért és önmagáért. Embert nevelni annyit jelent, írja Makarenko, mint felfedni előtte egy olyan élet perspektíváit, amelyben megtalálja a holnap örömeit, mert az emberi élet ösztönző ereje a jövő öröme. Új kezdeményezés csak ott van, ahol feladat és a feladat elvégzésében átértzett felelősség és öröm van.

Sárosi Judit

HALFMANNÉ

Sírkövén még a nevét sem lehet megtalálni. „Eheleute Johann Halfmann“ – vésette rá az ura, amit megközelítőleg „Halfmann János és feleségé“-nek lehetne fordítani. Keresztnevét – mert Máriának hívták – szebben képviseli az emlékkövön a karcsú Mária-alak, feje körül a tizenkétcsillagú koronával.

Halfmanné Gawron Máriával lelkipolitikájának könyvéből ismerkedhetünk meg. Hét évvel halála után (1973. dec. 2-án halt meg), részben püspökének, Heinrich Tenhumbergnek ösztönzésére, személyes emlékei, följegyzései, hangszalagfelvételei, levelek és ismerősök tanúskodása alapján adott ki egy rövid ismertetést erről a mindennapi életről, de cseppet sem mindennapi lélekről. (Dirk Grothues: Gelebte Passion. Das ungewöhnliche Leben der Maria Halfmann. Butzon und Bercker, Kevelaer 1980, 118 o.) Ennek alapján próbáljuk a következőkben életét, egyéniségét felvázolni.

Felső-Sziléziában, Rybnikben született 1906-ban, de iskolás koráig nem a szülői házban, hanem a közelben lakó nagymamánál élt. Boldog évek voltak ezek, mert nagyanyját nagyon szerette. Tőle tanulta meg az imákat, vallásos énekeket. Hazatérve szüleinél kevesebb megértésre talált. Apja rendőrhivatalnok volt, otthonának nem sok jutott belőle. Édesanyját a háztartási munka, a tizenegy gyermek kötötte le – Mária a második volt a sorban –, amellet nyers természetű volt, és a nevelésben nagyon szigorú. Napirenden volt a verés és büntetés. Mikor egyszer megint nagyon elverte a kis Máriát, a káplán magával vitte a gyermeket a templomba a Szűzanya szobrához: „Ez a te édesanyád!“ Mária tudta ezt már eddig is, hiszen a lakásban ott állt a házi oltár, és a közös reggeli meg esti imához rendszerint egy tized rózsafüzér is járult. De ezután még komolyabban vette. A nagyszünetben az iskolából rendszerint átszaladt a templomba, hogy a Szűzanya segítségét kérje, vagy egyszerűen elmondja neki, mi történt vele. Amellet igen élénk gyermek volt, szeretett játszani, benne volt a csínyekben, és jól boldogult a tanulással. Nem egyszer segítette a feladatok megoldásában osztálytársainak, s az első világháború nyomorúságos éveiben egy-egy karaj kenyeret kapott érte, amit hűségezen hazavitt és megosztott a családdal.

Egyes emberek idegzete, lelke különlegesen érzékeny. Ma már közhely, milyen keveset tudunk alapjában véve a bennünk rejlő sokszor bámulatos ké-

pességekről. Máriánál már korán megmutatkozott ez, ami teljesen más beállítottságú környezetében csak nehezítette helyzetét. Egy ízben pl. megálmodta, hogy édesapját fegyveresek megtámadták és lelőtték. Ijedten szaladt anyjához: apa veszélyben van! A megrémült anya össze-vissza veri: „Hazudsz, te boszorkány!” Mária kétségbeesetten fut a templomba, odamutatja vérző sebeit, kék foltjait: „Szűzanyám, nézz ide, oda mindenem. Pedig én igazán ezt álmodtam, nem hazudtam.” Pár nap múlva arra ér haza az iskolából, hogy üres a ház. Anyja hírt kapott, hogy az apával pontosan úgy történt, mint Mária megálmodta, és az urához sietett. Mária 14 éves ekkor. Anyja után megy a közeli faluba. Az ottani boltosnétól megtudja az eset részleteit. Otthon már megtanult a telefonnal bánni. Kéri, hadd hívja fel telefonon az orvost és a határőrséget. Aztán szalad a csűrbe, ahol apja eszméletlenül fekszik, mellette síró felesége, aki halottnak tartja. A támadók még hatalmukban tartják a helyet, és nem akarják odaengedni, de addig beszél nekik, amíg átengedik. Apja szája elé tartja a kezét, és amikor megérzi leheletét, vigasztalóan szól oda anyjának: „Papa éli!” Az édesapát sikerült rövidesen kórházba szállítani, megoperálták a betört koponyát, és felépült. Mária kezdettől fogva nem kételkedett ebben.

Azért írtuk le részletesen az esetet, mert jellemzően mutatja Mária egész egyéniségét. Egyfelől a szokásosat messze meghaladó megérzések, titokzatos tapasztalatok, – másfelől józan realizmus, tetterő, segítőkészség. Élete mindig nagyobb mértékben mutatja ezt a sajátos kettősséget. Egyre kifinomultabb belső élmények, a természetfölöttinek egyre erősebb betörése nem veszi el, sőt fokozza földíziően természetes, egyszerű viselkedését, tevékeny igyekezetét.

A háború végén Gawronéknak sok más némettel együtt el kell hagyniok Sziléziát. Pomerániába kerülnek. A 15 éves Mária keményen dolgozik egy közeli birtokon, a konyhán és a háztartásban, hogy segítsen a családnak a megélhetésben. Szeretik, – egyesek túlságosan is . . . A földesúr a szobájába hozatja vele a cipőjét. Mikor ott meg akarja ölelni, a lány csattanós pofonnal válaszol. Később egy húszmárkást – akkoriban jelentős összeg – próbál a ruhájába dugni, de Mária a szeme láttára széttépi a bankjegyet. Több epizódból levonhatja magának a tanulságot munkaadói erkölcsaire nézve. Anyja előtt mégis csak ő húzza a rövidebbet, úgyhogy ismét verés a vége. Ettől fogva már csak a mezőn dolgozhat. Egy év múlva egy gyermektelen nagynéni jelentkezett Westfáliából, hogy magához venné az egyik Gawron-gyereket. Máriát küldték. Itt jó helye volt, nagynénje kereskedelmibe is akarta küldeni, de mivel előző bizonyítványai elvesztek, a sikerült főlvételi vizsga ellenére nem vették föl. Ráadásul olyan honvágyat kapott, hogy nem bírta tovább, hazament szüleihez, nem túlságos örömkre. Apját hamarosan áthelyezték, és Mária kisegítő lett abban a vendéglőben, ahol az apa szobát bérelt. Alaposan kihasználta, de ő szívesen dolgozott. Még a vasárnapi templombamenést is megtiltották neki. Ő azonban hajnalban kelt, előkészítette a reggelit, és elszaladt a korai misére. Mire a vendéglősök fölébredtek, már ismét házi ruhájában állt ott a kiszolgálásra. Később a pályaudvari vendéglőben, majd ismét háztartási kisegítőként dolgozik. Súlyos

vakbélgyulladását csak az utolsó percben fedezik föl, úgyhogy öt és fél hónapig kell az ágyat őriznie. Ebben az időben jegyben járt egy evangélikus fiatalemberrel. Anyja azonban ellene volt házasságuknak, noha a vőlegény át szándékozott térni a katolikus hitre. A beteg lányát látogató anya mindent elkövetett, hogy elidegenítse őt vőlegényétől. Mária inkább hitt neki, mint a fiúnak, és felbontotta az eljegyzést.

A kórházból kikerülve, egy ideig ismét a már említett nagynéninél lakott. De hamarosan igen keservesen kellett tapasztalnia, hogy sem ott, sem a szülői házban nincs többé hazája: csak addig kell, amíg munkaképes. Mária most jön rá, hogy az embereknek „két arcuk van“. Alig marad más kiút, mint elfogadni a nála hét évvel idősebb Halfmann János házassági ajánlatát. Nem szereti ugyan, s ezt világosan meg is mondja neki, de részvételet érez a magányos férfi iránt, a kérő pedig szerényen megelégszik ezzel. 1929. aug. 4-én oltár elé lépnek.

Ezzel megkezdődik Mária viszontagságos életének második szakasza. Rövidesen rá kell jönnie, mi rejtőzik az udvarló korában jómegjelenésű, tartózkodó fellépésű ember álarca mögött: Halfmann az egész környék mint notórius ivót ismerte. Adósságokat csinált, keresetéből alig adott haza valamit — már amikor volt állása —, feleségét bántalmazta. Házastársi gyöngédségről természetesen szó sem esett. Míg az asszony minden munkát elvégzett a ház körül és fenn tartotta a gyarapodó családot, még csak ment valahogy. De amikor később jöttek a súlyos betegség évei, férje végképp elvesztette a fejét, s több alkalommal meg is akarta ölni. A gyerekek sürgették, hogy költözzenek külön. De Máriát nem vitte rá a lélek. Felelősnek érezte magát érte Isten előtt. És, mint mondta, „mindannak ellenére, amit éveken át csinált velem, mindig újra megsajnálom“. Ez a hősies hűség végül is győzedelmeskedett. Felesége életének utolsó éveiben Halfmann szinte teljesen leszokott az ivásról, ismét templomba járt, és a szentségekhez járult. Az asszonyhoz is jó volt. Öt évvel élte őt túl, mialatt lánya gondozta. Kitarzott megváltozott életmódja mellett, és békés halállal távozott a világból.

Halfmanné két gyermeket hozott világra, mindkettőt igen kínos terhesség után. Nemcsak róluk és a háztartásról meg férjéről kellett gondoskodnia, hanem a megélhetéshez szükséges pénzt is előteremtenie. Főzeléket természetett, állatokat tartott, varrást, kötést, horgolást vállalt, takarítani, fejni segített a szomszédoknak. Nem egyszer az éjfél vetette ágyba. Így telt el házasságának első öt éve. Később már több szünet adódott ebben a fáradságos életben. Nem üdülés, hanem kényszerpihenés formájában. A második szülés után két hétre 41 fokos lázzal, többféle súlyos bajjal szállítják kórházba, ahol az orvos ezzel fogadja: „Haldokló nőket nekem ne hozzanak be.“ Nem tudhatta, hogy betegének még csaknem négy évtized van kimérve. De ebből egy napig sem volt többé egészséges. Hat hónap múlva elbocsátják a kórházból: még ugyan nem gyógyult meg teljesen, de lejárt a biztosítás megszabta idő. Mikor otthon lábra akar állni, heves fájdalmakat érez a csípőjében. Az orvosok reumatikus fájdal-

makat emlegetnek és kenőcsöket írnak fel, a hozzátartozók és ismerősök buzdítják, hogy „csak szedje össze magát.” Két évig vonszolja így magát és végzi a házimunkát, míg végül a fájdalmak elviselhetetlenné válnak, s baloldalán nagy daganat mutatkozik. A röntgenfelvételtől kiderül, hogy a csípőcsont kificamodott, összenőtt az ízületekkel, az egész környék gyulladásban van, és már azonnal bénulás veszélye fenyeget.

Következik hat hónapos kezelés szorítókötésben, utána két éves fekvés, jobbra medencegipszben. Miután tovább ingyen nem maradhat, otthon folytatja a fekvést. Ház és kert vigasztalan állapotban van, a gyerekek ápolatlanok, jóllehet az ura időközben gazdasszonyt vett oda, de az nem dolgozni jött, hanem vele szórakozni. Most már ketten isznak és csinálják az adósságot. Elgondolhatjuk, milyen ápolásban részesül otthon a magatehetetlen asszony. Amikor egyszer szemrehányást tesz a szeme láttára folyó házasságtörésért, az ura késél fenyegeti meg. Nyolc hónap múlva visszaviszik az ápolóotthonba, hogy ismét megtanuljon járni. A nyitott kocsiban súlyos kétoldali tüdőgyulladást kap, és – megint csak medencegipszben – újabb két évet tölt benn.

A kórházi környezet és próba sok mindent megmutat egy ember jelleméből. Mária többnyire négy ágyas szobában fekszik. A szobatársak váltakoznak. Ha vallás dolgában megközelíthetők, hamarosan megtalálja a módját, hogy erre terelje a szót, és megszervezze a közös esti imát, ha mindenkinek kedvére van. Gondja van arra is, hogy katolikusok és evangélikusok felváltva mondják megszokott imáikat. Vannak persze olyanok is, akik kigúnyolják, vagy felizgatja őket csöndes jámborsága, próbálják bosszantani, befeketítik az ápolószemélyzetnél. Ilyenkor nem védekezik. Kétszer hetenként elhosszítja neki az Urat, „és ez erőt adott nekem, hogy mindezt elviseljem. Mindig csak azon imádkoztam: Engedd, jó Istenem, hogy ezáltal megjavuljanak.” Néha kiderült az igazság, mások nem. De az a fiatal lány, aki a betegszobában legengesztelhetetlenebb ellensége volt, később, mikor törvénytelen gyermekét várta, őt kereste fel megértésért, pártfogásért. Nem hiába.

Egyszer egy fizető beteget szállítottak be, aki harminc éve idegbajban szenvedett: vallási mánia kínozza. Halfmannét adták hozzá szobatársul. Józan és gyengéd lelkiisége itt állta ki az egyik legfényesebb próbát: a kezdeti nehézségek után befolyása fokozatosan érvényesült, a beteg nyolc hónap múlva gyógyultan távozott, és még tíz évig élt visszaesés nélkül. Mária még többször meg is látogatta, amikor mankóval ismét járni tudott.

Egy másik érdekes epizód: Mária egyik szobatársa ekkor egy súlyos beteg szegény asszony volt, akinek férje – a náci időkben vagyunk – „politikai bűncselekmények” miatt börtönben ült. A férfinak sikerült megszökni, és fölkereste a kórházban feleségét. De a rendőrség már nyomában volt. Először elbújt a szekrényben, mikor azonban a kopók hiába keresték kint, visszajöttek. A házaspár a közeledő léptek hallatára kétségbeesve néz egymásra. Halfmanné hirtelen elhatározással maga mellé fekteti az embert az ágyba, – az ő magas medencegipsze mellett ez a legkevésbé feltűnő hely! Az ötletes megoldásra való-

ban nem jönnek rá a rendőrök, bár a feleség ügyét átkutatják. Mikor elmennek a pince felé, a férfi a teraszon át eltűnik a leszálló estében.

Még egy példa józanságnak és nagylelkűségnek erre a sajátos, természet-főlöttibe merült keverékére: Ugyanez az asszony, aki elgondolhatóan nagyon ragaszkodott hozzá, súlyos tüdőbaja miatt más kórházba kerül. Búcsúzáskor Halfmanné becsületesen bevallja: ő kérte, hogy vizsgálják meg jobban szobatársát, mert aggódott mindkettejük gyermekeiért, akik bejártak látogatóba, hogy elkapják a bajt. — Két hét múlva Mária éjjel álmot lát: volt szobatársa áll az ágyánál, megöleli és eltűnik. Azonnal megéri az álom jelentését, és hangosan kiáltozni kezd: „Imádkoztatok, imádkoztatok, St.-né éppen most halt meg!” Mindenki hitetlenkedik, hiszen a hírek szerint az asszony jól van. Másnap mégis felhívják a másik kórházat: a beteg pontosan abban az órában halt meg.

A második hosszú kórházi tartózkodás után egy időre Mária állapota otthon ismét válságosra fordul. A második világháború kellős közepén vagyunk. Súlyos szívgörcsök után mindenki a beteg halálát várja. A plébános feladja a szentkenetet (hányadszor már?), az orvos bead egy injekciót, és azt jósolja, hogy most csendben, örökre el fog aludni. Ekkor Mária „egy szép, csodaszép asszonyt” lát maga mellett, aki odaint neki, annak jeléül, hogy meg fog gyógyulni. Természetesen azt hiszik, hogy lázálmban beszél. Másnap — első péntek van — hallja a harangszót, fölkel, összekeresi ruháját, és lassan, keservesen, de mankó és bot nélkül átballag a szemben levő templomba a szentmisére. Mikor a pap az áldoztatórácsnál látja, úgy megdöbben, hogy hajsza! híja nem nyújtja neki az Úr testét. Azt gondolja, egy haldokló utolsó, félig öntudatlan fellobbanásáról van szó. De Halfmanné semmi jelét nem mutatja a haldoklásnak. Az ápolónővér a konyhában találja, amint tejelevest főz, sőt már a pincében is volt, és savanyúkáposztát hozott föl az ebédhez. Persze ágyba parancsolja. „Hát ha ezt mondja, jó. De akkor főzze meg maga a levest, és készítse el a káposztát is” — feleli az asszony.

Az orvos fejcsóválja állapítja meg, hogy a szív ugyan nincs rendben, de a pulzus normális. — Ettől a naptól kezdve Halfmanné ismét elvégezte a házimunkát, ki is járt a házból, lassan, nehezen, de járt. A háború közben bevégződött, és következményei még csak súlyosbították a család amúgyis nyomorúságos anyagi helyzetét. Előfordult, hogy még egy morzsa kenyér sem volt a házban. Mária azt indítványozta gyerekeinek, hogy éjjeli imádási órában kérjenek kenyeret Istentől. A 11 éves Jancsi beleegyezett, és 11-től 12-ig hősiesen kitartott anyja mellett térdelve az imában. Végül megjegyezte: „Mama, igazán örülök, hogy eltelt az óra. Kapunk holnap kenyeret is?” „Igen, Jancsika, kapunk!” A fiú bizalommal lefekszik, míg anyja tovább imádkozik. Reggel elmeséli az esetet a segíteni jövő nővérnek, aki sokallja az istenkísértésnek látszó bizalmat: félti a gyerekek hitét. Azok éhesen, de várakozással eltelve mentek iskolába, és délben majd keserves csalódás várja őket! Gyorsan elhatározza, hogy elmegy egy közeli házba, és legalább két karaj kenyeret kér nekik. Csak hogy míg odajár, beállt Halfmannénak egy távoli ismerőse azzal, hogy az éj-

szaka azt álmodta: Mária ott ül az ágya szélén, sír és kenyeret kér. Háromszor ismétlődött meg ez, és nem tehetett másként, mint hogy idehozzon egy nagy kenyeret. A három nő sírva dicséri az Istent. Jancsi kommentárja délben: „Mama, a jó Isten mégis csak jó.”

További megpróbáltatások következnek. Két könnyebb, majd egy súlyos szélütés, utóbbi férjének egy újabb életveszélyes fenyegetése után. Félfoldalára megbénul, nem tud beszélni. Egy nővérek vezetete otthonba kerül. Húsvétkor visszanyeri beszélőképességét. Az ágyat lassan fölcseréli a tolszékkel. Kifejezi óhaját, hogy a betegzarándoklattal Lourdes-ba szeretne menni. „Legföljebb Párizsig ér el, azon túl halott!” – fenyegeti az orvos. „Nem tesz semmit, a vonathoz betegkocsin kívül halottszállító kocsit is lehet csatolni” – viszonozza Mária nyugodtan. Hiszen ő nem gyógyulást akar kérni a Szűzanyától, csak a járóképességet, hogy mindennapi munkáját el tudja végezni, és főleg – a betegágyban tett ígéretéhez híven – hálát adni visszakapott beszélőképességéért és minden pártfogásáért. Az utat természetesen Isten akaratától tette függővé, aminek egy csomó nehézség elhárulásában kellett megmutatkoznia: férje és az orvos egyezzek bele, jöjjön össze a szükséges pénz... Mindez megtörtént. Sőt a nővérek, akik kezdtek figyelni különös betegükre, vérmes reményeket fűztek ehhez a zarándoklathoz. A főnöknő még külön lelkére kötötte egy nagy szándékát. Mekkora volt a csodavárók csalódása, amikor zarándokuk nyolc nap múlva nyugodtan és boldogan, sok lelki élménnyel gazdagodva, de éppen olyan betegen tért vissza, – sőt az elutazása előtti napon olyan súlyos szívrohamot kapott, hogy már-már halálával számoltak! Rádásul a főnöknő szándéka sem teljesült. „Jámbor” személyek igen kellemetlenek tudnak lenni ilyen esetekben, s Máriának éppen elég túrni valót adtak. A főnöknő azzal vádolta, hogy megfeledkezett a szándékáról. Mária egyszerűen megkérdezte: mióta imádkozik erre a szándékra? „Huszonöt éve!” – „Hát ha Ön huszonöt éve imádkozik ezért, és még nem nyert meghallgatást, hogy sikerüljön nekem néhány nap alatt? Akkor hát tovább kell imádkoznunk!”

December 8-án, a tolszékben hallgatott szentmisén, átváltozáskor a beteg visszanyeri járóképességét (amit előre jelez egy kis cédulán lelkivezetőjének). Ugyanezen a cédulán ez áll: „A fájdalmak megmaradnak. Keresztutam megkezdődik. Az Úr erejében halálomig járhatom.” – Még háromszor járta meg Lourdes-ot, utoljára 1972-ben, egy évvel halála előtt. A hosszú, fáradságos út végén már szinte csak a szeme élt, de abban nyugalom, környezete iránti figyelem, megértés, sőt humor tükröződött.

1969 októberében kellemetlen operáción esik át: a hólyagkijáratnál képződött fájdalmas hipertrófiát távolítják el. Estére hazaviszik a lányához, mert a kórházban nincs üres ágy. Ott az a hír várja, hogy ferences szerzetesnő húga Bottropban kétoldali tüdőgyulladászt kapott, menthetetlen, és őt szeretné látni. Halfmanné minden tiltakozás ellenére azonnal kész az útra. Autón viszi el egy ismerőse. A betegágyánál, saját elbeszélése szerint, a következő jelenet játszódik le: „Odamegyek, megveregetem az arcát, és azt mondom: Hé, te öreg szatyor,

te – mondom –, hát gyáván kereket akarsz oldani az életből? Olyan nincs. Te fiatalabb vagy, mint én. Előbb rajtam a sor. Itt kell maradnod és még dolgoznod. Szó sincs meghalásról!" A főnöknő bámul, és odasúgja neki: a beteg már nem ért semmit. „Mi az hogy megért! Én is feküdtem már így, és értettem mindent, amit beszéltek.” Tovább beszél hűgához, aztán kijelenti neki: most megy a kápolnába imádkozni érte, és mire visszajön, rá kell néznie. Egy óra múlva visszatér. A beteg állapota változatlan. „No nézd! Most egy teljes órát imádkoztam, és még mindig nem piszantasz föl? Gyere csak, most lourdes-i vizet kapsz a szemedbe. Szemcsöppek! Úgy, és most kinyitod!” Semmi életjel. Mária erre az orránál fogja meg nővérét: „Most pedig rám nézel!” A haldokló fölveti a szemét, és megszólal: „Mia!” (Mária otthoni beceneve.) A megszólított léleknyugalommal indul kifelé. A csodálkozó kérdésre, hová megy: „A kápolnába. Hiszen meg kell köszönnöm, hogy a hűgom kinyitotta a szemét, és megismert.” Egy óra múlva visszajön, és a betegágy mellett imádkozik tovább, féltérden, mert jobb lábával nem tud térdelni, órák hosszat, míg az álom erőt nem vesz rajta. Reggel mise után az a hír fogadja, hogy leesett a láz. Marina nővér jobban van.

1973 júniusának végén egyik lába megdagad, nagy fájdalmai vannak, majd a visszér felszakad, ömlik a vér. Ismét kórházba kerül. Éjszakánként nem tud aludni, az ágy szélén ül, fuldoklik. Az orvos átvilágítást rendel el. Alig jelenik meg a mellkas képe az ernyőn, mikrofonnal hívja össze valamennyi kollégáját. A beteg: „Nincs még több orvosuk a kórházban? Éppen most jött be a tizedik. Nagyon érdekes lehet a belsőrézsem!” Valóban: a röntgen óriásira megnagyobodott szívet mutat, alatta literszám vízzel. Mikor ezt elhajtották, legalább ismét tudott feküdni. Gyógyulásról szó sem lehetett többé. Még ebben az állapotban is felajánlja, hogy egy friss infarktusos betegnek átengedi a helyét: ő otthon is tud feküdni, azt pedig még meg lehet menteni.

Lelkivezetője november utolsó napján látogatja meg utoljára. A nagybetegyet már csak készülékekkel tartják életben. Megkérdezi tőle, szeretné-e a karácsonyt már az égben ünnepelni. Vállvonítás a válasz. Hát nem kívánja tudni, mikor hal meg? A felelet: nem, mert akkor különösen készülné erre az időre. Jobban szeret mindenkor készen lenni. A pap hét szál piros rózsát vitt magával, de csak letette a göngyöleget, mert azt gondolta, Mária már nem vesz tudomásul ilyesmit. Csakhogy az asszony, aki haláláig két lábbal a földön állt, megkérte, bontsa ki a virágokat. Aztán mosoly suhant át az arcán, és ezt sutogta: „Hét szál piros rózsza. Ez Mária hét fájdalma, és utána következik a hét öröm.” Két nap múlva halott volt.

Bízást gondolhatjuk, hogy ennyi munka, viszontagság és szenvedés bőven elég egy emberéletre. De nem így van. Hallgassuk meg őt magát: „Apám halála által egészen odataláltam az Atyaistenhez, és földi honvágyamból új erővel gyuladt fel a nagy vágy Isten után. A szeretet sebe ez, amit állandóan érzek, bár nem mindig egyformán, de kérem, hogy tartsa fenn bennem ezt a tüzet. Mióta azonban tudom és érzem, hogy Isten emésztő tűz, nemcsak magamért szenvedek, hanem minden bajért az Egyházban, papjainkért, szegényekért, betegekért,

szükséget szenvedőkért. Nem tudok ellenállni, az érzés egyszerűen itt van bennem. Az Úr ajándéka ez számomra, aki hagyja, hogy együtt szenvedjek. És ha Isten sohasem hagyja magát felülmúlni szeretetben, akkor egész biztosan a szenvedésben sem. Azért szilárdan hiszek abban, hogy az Üdvözítő, aki köztünk lakozik, titokzatos módon osztozni enged szenvedésében. Ebben a fölismerésben részemről szívésen kész vagyok halálom után is tovább szenvedni, mert megtapasztaltam a találkozást az Ő szeretetével, és ez feljogosít a szenvedésre, miközben szeretete mindig újra megerősít. Boldog vagyok a gondolatban, hogy hozzásegíthetek Isten jövőre Országához, hála az Ő kegyelmének, de tudom, hogy ez nem megy szeretet és szenvedés nélkül.” (Le:ki-tyjának írt leveléből.)

Ezzel az érzülettel nagyon személyesen igyekszik szenvedni másokkal együtt és másokért. Egy ismerősének édesanyja – különben evangélikus, és elcsodálkozik, hogy Halfmanné „is” tudja a Miatyánkot – igen fél a haláltól. Mária megnyugtatta, hogy békében fog meghalni, szívében pedig kéri Istent, hadd vegye inkább magára a másik félelmét. Egy súlyos szívrohama után mondja a vallásos orvosnak: „Ez magáért volt, a maga hitetlenségéért!” – De az ilyen megnyilatkozás ritkaság: Halfmanné általában finom érzékkel, ösztönösen kerül a feltűnést, a magamutogatást mindenben. – Isten azonban még titokzatosabb utakon-módokon is igénybe veszi határtalan készségét. Parapszichológia? Misztikus élmények? Nem lényeges a tények és az eredmény szempontjából. Tény, hogy akár álomban, akár éber állapotban, előre vagy egyidejűleg átél egyéni vagy tömeges szerencsétlenségeket, gázolást, földrengést stb., olykor a közelben, olykor a föld másik részén; érzi a fájdalmat, a félelmet, a kétségbeesést, imádkozik az illetőkért, s felajánlja szenvedéseit.

Lelkivezetője, fiatal, képzett teológus időnként szinte lázadozott az asszony sorsa láttán. Számára azonban igen egyszerű volt a kérdés: „Isten a mi Atyánk. Amit ō küld, az jó.” „Mindig megadta még az erőt, hogy elviseljek mindent.” Persze volt néha, hogy nyomorúságos állapotában a halált kívánta, vagy tele-sírta éjjel a párnáját. De Isten egy-egy „figyelmessége” megint erőt öntött beléje.

Még valamit nem hagyhatunk említés nélkül, ami már a hihetatlennel határos. Ez az állandóan beteg, a pusztá megélhetésért súlyosan küzdő asszony évente 2–300 nagy ruha- és élelmiszercsomagot küldött el Kelet-Németországba és Lengyelországba, magánál is nyomorultabbaknak! Mindig szívésen adott a közvetlenül kérőknek is; egyszer pl. kórházi tartózkodása alatt összes otthon levő ruháját elajándékozta, jóformán betű szerint az „utolsó ingéig”. „Hálóingben akar a templomba menni?” – figyelmeztette hazaérkezése után a nővér. „Majd csak kapok holnapig valamit!” Így is lett, és másnap „tarkán, mint egy papagáj”, elbotorkálhatott a misére. Missziókat, papnövendékeket is állandóan támogatott. A halála után megmaradt több mint ezer hálálkodó levél csak kicsi része a valóságosnak, hiszen legtöbbjét előrelátóan megsemmisítette. Amellett jól tudta, hogy első a család, tehát nem tőlük vonta el a pénzt. De amit

ajándékba kapott, az mind tovább vándorolt. Lassan híre ment, hogy Halfmanné mindent fel tud használni. Előbb említett húga is hozzá küldte mindazt, amit a betegektől kapott. Öreg skatulyákat ingyen hozott az üzletekből. Ha éppen nem volt pénz a portóra, akkor vártak a csomagok (amelyek elkészítéséhez nem kis idő és erő, sokszor segítség is kellett), míg valahogy összejött a feladáshoz szükséges összeg. Kérni nem kért senkitől, csak Istentől. Feléje nyújtotta üres kezét, – és mindig újból megtelt továbbítható adományokkal. Amellett sokan fordultak hozzá, személyesen vagy levélileg, problémáikkal, lelki nyomorúságukkal is. Püspökök, papok, szerzetesek, rokonok, ismerősök és ismeretlenek, keletről, nyugatról, missziókból. Felfoghatatlan, hogyan volt ideje és ereje az eddig felsoroltak mellett még egy csomó, nem egyszer terjedelmes levél lekörmölésére is! Ami az iskolázatlan asszonynak már magában véve sem volt könnyű feladat. De ő sohasem tért ki az elől, ami feladatként adódott az életében.

Elnézem néhány héttel halála előtt készült fényképét. Fájdalomban és szeretetben kifinomult barátságos, intelligens vonások. Beszédesen közvetítik ennek az életnek a titkát: Isten minden embert hív. Akik meghallják szavát, azoknak egy része papi, szerzetesi hivatásban követi. Mások a világban maradnak, családot alapítanak. De a Szeretet továbbra is ugyanúgy sürgeti őket. Roppant feszültség származik ebből. Az ember szeretne száz százalékosan helyt állni a mindennapi életben, a családban, a munkahelyen – ez már magában is elég nehéz –, szeretne ezen túlmenően minden útjába kerülőn segíteni, mindenkivel együtt szenvedni, szívébe fogadni az egész világot – és ugyanakkor elmerülni Istenben, mert a Szeretetlenben mindez a létfontosságú dolog valamiképpen mégis jelentéktelenné válik. A keresztény világi élet lényege nem a „teljesítmény”, hanem ennek a feszülésnek vállalása. Boldog, aki – mint Maria Halfmann – egy életen át kihordta.

A Szentatya imája a családokért

Atyaisten, tőled származik minden atyaság az égben és a földön. Add, hogy minden emberi család, Fiad, Jézus Krisztus segítségével, aki ásszonytól született, és a Szentlélek, az isteni szeretet forrása által az élet és a szeretet igazi szentélyévé váljék a földön, az egymást követő nemzedékek során. Kegyelmed irányítsa a házastársak gondolatait és tetteit saját családjuk és a világ valamennyi családjá javára. Add, hogy a fiatalok a családban biztos támaszt találjanak, hogy emberségük ott kibontakozzék, igazságban és szeretetben növekedjék. Add, hogy a házasság szentsége által megerősített szeretet legyőzzön minden gyöngeséget és válságot, amit családjainknak időnként el kell szenvedniök. Végül kérünk, add, hogy a názáreti Szentcsalád közbenjárására az Egyház a világ minden népe között gyümölcsözően teljesítse küldetését a családotokban és a családok által. Hisz Te vagy az út, az igazság, a szeretet a Fiúval és a Szentlélekkel egységben. Amen.

AZ EGYHÁZ SZAVA

APOSTOLI BUZDÍTÁS A CSALÁDRÓL

1981 Krisztus Király vasárnapjáról keletkezett a Szentatya „Familiaris consortio” kezdetű apostoli buzdítását. Ebben – mint a bevezetésben elmondja – az 1980-as püspöki szinódus eredményeként beterjesztett 43 indítványt dolgozza fel. Négy részből áll, kb. 100 oldal terjedelmű.

I. A család ma – fények és árnyak. A családoknak a mai világban kell Isten tervét megvalósítaniuk, az Egyháznak a mi korunk föltételei közt élő családhoz kell az Evangéliumot közvetítenie. Ezért szükség van a család mai helyzetének ismeretére. Ennek pozitív és negatív oldalai vannak. Pozitív az, hogy az ember jobban tudatára ébredt személyes szabadságának, s így jobban a figyelem központjába került a házastársak kölcsönös viszonya, a nő méltósága, az életadás és a gyermeknevelés felelőssége. Örvedetes a családok segítő összefogása és egyházi küldetésük tudata. Másfelől öt aggasztó jelét látjuk alapvető értékek elsatnyulásának: a házastársak egymástól való függetlenségét hangoztató téves teológiai és gyakorlati felfogás; súlyos félreértések szülő és gyermek tekintélyi viszonyáról; nehézségek az értékek közvetítésében; a válások növekvő száma; magzatelhajtás, sterilizálás, fokozódó gyermekellenes felfogás. E negatív jelenségek alapja a szabadság helytelen fogalma és használata. A harmadik világban a családok gyakran nyomorognak és a legelemibb szabadságnak is híján vannak. A jóléti országokban viszont a túlzott bőség és a fogyasztói magatartás akadályoz meg az új élet vállalásában, amit nem áldásnak, hanem fenyegető veszélynek tekintenek. Az Egyház feladata ilyen körülmények között „a dolgok gondos megfontolása és a fáradozás vállalása, hogy a keletkező új lelki kultúrát teljesen átjárja az Evangélium, hogy az igazi javakat előbbre valóknak ismerjék el, hogy a férfi és a nő jogait biztosítsák, hogy az igazságosságot a társadalmi struktúrákban előmozdítsák” (8. pont). Az ilyen „új humanizmus” nem távolítja el az embert Istentől, inkább közelebbi viszonyba hozza vele. Állandó, fokozatos megtérésre van szükség.

II. Házasság és család Isten tervében. Minden ember alapvető, természet szerinti hivatása a szeretet. A keresztény kinyilatkoztatás szerint a teljes szeretet megvalósítása kétféleképpen lehetséges: házasságban és szüzességben. A pápa röviden végigkíséri a házassági szövetség alakulását az ó- és az újszövetségben. A gyermekekkel a házasság családi közösséggé válik, az Egyház és az emberiség nagy családjának egy-egy sejtjévé.

III. A keresztény család feladatai. Ez a dokumentum legterjedelmesebb része. „Család, légy azzá, ami vagy!” – ezzel a felszólítással figyelmezteti a Szentatya

a családot küldetésére: hogy az élet és a szeretet közössége legyen. „A család küldetése az, hogy őrizze, kinyilvánítsa és közölje a szeretetet, mint eleven visszaverődését és igazi részecskéjét annak a szeretetnek, amellyel Isten az emberi nem iránt és Krisztus Urunk az ő jegyese, az Egyház iránt viseltetik” (17). Négy nagy feladata van:

1) **Személyi közösség megalkotása.** Ez szeretet nélkül lehetetlen. A házastársak közössége benső egység, kölcsönös önanajándékozás, s mint ilyen felbonthatatlan. A gyermekek java is ezt követeli. A pápa nyomatékosan elítéli a poligámiát és a házassági hűség megszegését, s buzdítja a keresztény házasságokat, tegyenek tanúságot a hűség mellett. Így válnak Krisztus szeretetének és rendíthetetlen hűségének kicsiny, de értékes jeleivé. Dicséret illeti azokat is, akiket házastársuk elhagyott, de hitben és reményben kitarva nem lépnek új közösségre. — A gyermekekkel, közvetlen rokonokkal és az otthonban élő más személyekkel kiegészült nagyobb családi közösség az emberi fejlődés gazdag iskolája, de sok áldozatot is követel. Minden tagnak saját adottságai, kegyelmei és felelőssége szerint kell szolgálnia. Így válik a keresztény család igazi „családegyházzá”, házi egyházzá. Különös figyelmet szentel a pápa a nő jogainak és kötelességeinek. Hangsúlyozza a férfival egyenlő méltóságát és felelősségét, valamint jogát a különböző hivatások betöltésére és a közéletben való szereplésre. Ugyanakkor azt is meg kell követelni, hogy a társadalom ismerje el a házi munka és az anyai hivatás értékét, és a nő ne kényszerüljön anyagi okokból házon kívül dolgozni. A nő méltóságát alapvetően veszélyezteti az a beállítottság, amely az embert nem személynek, hanem megvásárolható tárgynak tekinti önző érdekek és élvezet szolgálatában; az ilyen gondolkodásmód első áldozata a nő. Szó van ezután röviden a férj és apa szerepéről, a gyermekek jogairól és a családban lévő öregekről.

2) **Az élet szolgálata.** A teremtés óta alapvető feladata ez a családnak. A termékenység a hitvesi szeretet gyümölcse és jele; az élet továbbadásával a házastársak a szerető Teremtő munkatársaivá válnak. Az Egyház mindig az élet oldalán állt és áll, és a mai sokszor élet-ellenes beállítottsággal szemben hangoztatja „eltökélt szándékát, hogy teljes erejéből előmozdítsa és minden támadás ellen védelmezze az emberi életet, bármilyen helyzetben vagy a fejlődés bármilyen fokán” (30). Ezért mint az emberméltóság súlyos megsértését ítél el minden kísérletet, amely korlátozni próbálja a házastársak szabadságát a gyermek vállalásában. Kiáltó jogtalanság, hogy a harmadik világ számára adott segélyeket fogamzásgátlási programoktól teszik függővé. — Az emberi szexualitás a teljes személy értéke és feladata. A szerető egyesülésnek és az élet átadásának összefüggését az ember nem szüntetheti meg önkényesen. A teológiának kötelessége a házastársak tapasztalatainak és az embertudományok eredményeinek világánál kidolgozni és elmélyíteni az antropológiai s egyben erkölcsi különbséget a fogamzásgátlás és a ritmusmódszer alkalmazása között. A természetlen napokra korlátozott együttélés a dialógus elfogadását, a kölcsönös tiszteletet, felelősséget, önuralmat jelenti. Az Egyház tudja, hogy e téren sok

házaspárnak nemcsak gyakorlati nehézségei vannak, hanem még a szóban forgó erkölcsi értékeket sem fogják fel. Az Egyház mint tanító és anya járjon el e kérdésben is, ébressze fel a helyes meggyőződést, és nyújtson konkrét segítséget. — Az életadás műve folytatódik a nevelésben. A pápa nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a szülőknek a nevelés joguk és kötelességük, eredendő, pótolhatatlan és elidegeníthetetlen feladatuk. A nevelés az emberi élet alapértékeire történjék. A házasság szentségéből fakadó hivatás ez és igazi egyházi szolgálat, amely az Egyház tagjait képezi. Szent Tamás nem vonakodik a pápi szolgálathoz hasonlítani. Az Egyház és az állam feladata, hogy a szülőket a nevelés terén mindenben megfelelően segítse. — Végül a pápa a család lelki termékenységéről és missziójának a természet adta kereteken túli kiterjesztéséről ír.

3) **Részvétel a társadalmi fejlődésben.** A család a társadalom alapsejtje, éltető sejtje. Ezért nemcsak védelmet és támogatást kell kapnia a társadalomtól és az államtól kötelességeinek teljesítésében, hanem saját feladatát is felelősséggel vállalnia kell a társadalom fejlesztésében. A család mint a személyi együttélés közössége az első, pótolhatatlan iskola a társadalom iránti magatartásban; megtanít, hogy a tisztelet, igazságosság, párbeszéd és szeretet jegyében építsük föl az emberekkel való kapcsolatainkat. A pápa a színódusi atyák nyomán felsorolja a családot megillető társadalmi jogokat. A Szentszék ezek „charta”-ját át fogja nyújtani az illetékes hatóságoknak.

4) **Részvétel az Egyház életében és küldetésében.** Három téren láthatjuk ezt: A keresztény család hívő és ezt a hitét hirdető közösség. Sajátos és pótolhatatlan hirdetési mód ez, jellemzői: szeretet, egyszerűség, életközelség és mindennapos bizonyágtétel. Továbbá a keresztény család Istennel beszélgetésben álló közösség; itt szó esik a szentségek használatáról és a család imájáról. Végül a család az emberek szolgálatában álló közösség, nyitott és szolgálatkész mindenki iránt.

IV. Családpasztoráció. Az Egyház kíséri a keresztény családot. A házassági előkészítésre következik az egyházi esküvő (probléma itt a nem hívő megkeresztelt házasságkötése), majd a házasok gondozása. A családpasztoráció felelős hordozója az egyházi közösség, különösen a plébánia, valamint a szentségi kegyelem erejében maguk a családok. Az elsődleges felelős a püspök, segítői a papok és szerzetesek. Külön említendők a ma nagy szerepet játszó tömegtájékoztató eszközök. — Az utolsó részben a különleges vagy nehéz helyzetben élő családok lelkipásztori gondozásáról van szó. Sajátos probléma a vegyesvalású házasság, továbbá az ún. próbaházasság, a szabad kapcsolatok, a csak polgári házasság, a magányos és újraházasodott elváltak és az egyedülállók.

Buzdítása végén a pápa az Egyház minden gyermekéhez, de minden helyesen gondolkodó emberhez is fordul: „Az emberiség jövője a családtól függ!” Ezért elengedhetetlen és sürgető feladat, hogy minden jóakarátú ember fenntartani és előmozdítani igyekezzék a család értékeit, segíteni feladatait. A ke-

resztények pedig örömmel és meggyőződéssel hirdessék a családról szóló jóhírt. Az Egyház ismeri az utat, amelyen az igazi családi közösség megvalósulhat. Nem kényszeríti rá senkire, de bizalommal ajánlja fel mindenkinek, bár tisztában van vele, hogy a keresztség is hozzátartozik. Azonban éppen a keresztség érleli meg a családban a szeretet teljességét. A keresztyén család előtt ott lebeg a Szentcsalád felülmúlhatatlan példája. Az ő oltalmukba ajánlja a Szentatya a családot.

A SZENTATYA LEVELE A MAGYAROKHOZ SZENT ERZSÉBETRŐL (Elhangzott nov. 15-én a sárospataki ünnepségen)

Lékai László bíboros, esztergomi érseknek, az érsekeknek, a püspököknek, a papságnak, a szerzeteseknek és szerzetesnőknek, minden szeretett magyar hívőnek.

Nagy örömmel fordulok ismét hozzátok, kedves magyar Testvéreim, Árpád-házi Szent Erzsébet, a magyar nemzet és a magyar egyház e csodálatraméltó leánya boldog halálának 750. évfordulója alkalmából. Szeretnék ugyanis lélekben jelen lenni közöttetek Sárospatakon, Szent Erzsébet születésének valószínű helyén, ahol ezekben a napokban és ebben az évben számos zarándok ünnepli Szent István törzsökének illatozó virágszálát.

Miközben „Szent Erzsébet asszony életéről” énekeltek, és megemlékeztek „sok jótételéről”, megelevenedik előttetek a mindössze huszonnégy évet élt fiatal asszony és édesanya századokat átragyogó elbűvölő alakja. Veletek együtt szemlélem én is az eleven természetű kislányt, akinek lelkébe tragikus sorsú édesanyja korán belecsepegtette Jézus és Mária szeretetét. Aztán hamarosan Tübingiában látjuk őt, a Minnesängerekről híres Wartburg várában, ahol dinamikus lényével és előítéleteket nem ismerő szeretetével gyorsan meghódította környezetét. Krisztusnak akart mindig kedvében járni, Krisztus szeretete sugárzott egész lényéből. A Keresztrefeszített előtt e szavakkal vette le fejedelmi ékszerét: „Hogyan viselhetnék én aranykoronát, amikor az Úr töviskoronát visel? És értem viseli!”

Élete Lajos őrgróf szerelmében teljesedett be. Az alig tizenéves Erzsébet és a huszonnégy éves Lajos Istenben szerették egymást, és segítették egymást az istenszeretet útján. Kimondhatatlan hálával fogadták a Teremtőtől az új élet ajándékát. Kit ne ragadna meg a tizenöt éves édesanya ragyogó boldogsága, Lajos és Erzsébet túlcsoorduló szeretete! A fiatal édesanyját Krisztus szeretete sürgette arra, hogy felkeresse a szegényeket, betegeket, összegyűjtse az elhagyatott gyermekeket. Ha Szent Pál mindenkinek mindene lett, hogy mindenkit üdvözítsen, Erzsébet mindenkinek anyja lett, hogy mindenkivel megossza Krisztus örömhírét.

„A magas Wartburg vára alatt volt egy nagy ház, amelyben igen sok beteget helyezett el. Vigasztalva őket a türelemről és a lélek üdvösségéről beszélt nekik; mindegyiknek teljesítette kívánságát italban és ételben. Még ékszerait is eladta élelmezésükre. Ugyanebben a házban sok szegény gyermek volt, akikről mindenben gondoskodott. Oly nyájas és szeretetreméltó volt irántuk, hogy mindnyájan anyjuknak nevezték, és amikor a házba lépett, hozzáfutottak és körbefogták. Még különösebb módon dédelgette az ótvarosokat, a betegeket, a gyöngéket, az elhanyagoltabbakat és a nyomorékokat; ölébe ültette őket, és fejüket simogatta“ (De dictis quattuor ancillarum cap. II. 771s.).

Kifogyhatatlan örömeinek és odaadó szolgálatának titkát egyszer maga fedte fel szolgálóinak: „Milyen jó dolgunk is van, hogy az Urat furdethetjük, és neki megágyazhatunk!“ Nem félt a leprásoktól sem, és akárcsak példaképe, Asszisi Szent Ferenc, ő is kitüntetésnek tartotta, hogy gondozhatta őket. Erzsébet és férje a lélek szemével Krisztust látta meg minden betegben.

Szent Erzsébet nyitott szemmel tekintett a társadalmi igazságtalanságok által okozott sebekre. Éhínség idején habozás nélkül kinyitotta az órgróf magtárait, élelmezte a messze földről hozzá özönlő szegényeket, ugyanakkor munkát is adott a kezükbe. Átlépve a kor társadalmi korlátait, maga is dolgozott, közben nevelte gyermekeit, és teljesítette állapotbeli kötelezettségeit. Az öröm soha nem hunyt ki szívéből, az evangéliumi örvendező adakozó volt. „Amink csak van, azt örömmel és szívesen kell adnunk.“

De látnunk kell a bibliai erős asszonyt is, akit a szenvedés nem összetör, hanem a húsvéti misztérium részesévé tesz. Az ismét gyermeket váró Erzsébetnek emberfeletti küzdelmet kellett vívnia, hogy férjét, a kereszteslovagot, elengedje a Szentföldre. A két szerető hitves a közös imában kért és talált erőt Isten akarata elfogadásához. Örök hitvesi egységük jelként születendő gyermeküket közös akarattal felajánlották Isten szolgálatára. A három gyermekes, alig húsz éves fiatal anya néhány hét leforgása alatt elveszítette hűséges hitvesét, rokonai megfosztották anyagi javai használatától. Amikor Erzsébet látta, hogy Wartburgban nem élhet lelkiismerete szerint, szabad elhatározással távozott onnan, Istenre bízva gyermekei és a maga jövőjét. Eddig is Krisztust akarta követni, aki „szolgai alakot fölvéve szeretetből kiüresítette magát, és engedelmes lett a kereszthalálig“ (Fil 2,7-8); most a kegyelem fényében meglátta, hogy számára is elkövetkezett a „kenózis“ áldott pillanata. Nincstelenségében, mindenkitől eltaszítva, teljes létbizonytalanságban ezért hangzott fel ajkán az ujjongó Te Deum.

„Megfosztva minden ideigvalótól, sokféle testi vezeklésben követte Krisztust; nem távolról szemlélve más asszonyokkal, hanem a gyötrelmek kardja közelről járta át a lelkét“ (De dictis . . . Prol. 80–84.)

Miután bölcs szívóssággal biztosította gyermekei jövőjét, felöltve Szent Ferenc követőinek egyszerű szürke köntösét, nagypénteken ünnepélyesen lemondott akaratáról, és mint német földön az első ferences harmadrendi, egészen az imának és a szeretetszolgálatnak élt. Özönlöttek hozzá a betegek, kétségbe-

esettek, és ő – szüntelenül Isten jelenlétében élve – sokaknak visszaadta egészségét, és lelkükre csókolta Isten békéjét. „Látjátok, én megmondtam nektek: boldoggá kell tennünk az embereket!”

Miután maradéktalanul „életét adta barátaiért“ (Jn 15,13), halálos ágyán ezt a vallomást tette: „Tudd meg, hogy nagyon boldog voltam!” 750 éve, 1231. november 16-ról 17-re virradó éjjel boldog mosollyal üdvözölte Halál-testvért, aki örökre egyesítette őt Krisztussal és szereteteivel.

Alig telt el négy év, az életszentségéről Európa-szerte híres fejedelemasszonyt IX. Gergely az egyház szentjei sorába iktatta.

Szeretett magyar Testvéreim!

Szent Erzsébet mindmáig világító példaképe mindazoknak, akik a szolgáló szeretet boldogító útján követik Krisztust. Elsősorban azonban példaképetek nektek, XX. századi magyar katolikusok, fiatalok, hitvestársak, Isten szeretetének mai hirdetői.

Mindenek előtt hozzátok fordulok, katolikus fiatalok. Tekintsetek Árpádházi Szent Erzsébetre, és törekedjétek megfejteni élete titkát. Krisztusra fogtok találni, akit már ismertek, de akit még talán nem szerettek eléggé. „Verjétek gyökeret és vessetek alapot a szeretetben“ (Ef 3,17), és figyeljétek a szívetek mélyén felhangzó isteni hívásra. Merjétek odaadni életeteket Krisztusnak és Őbenne testvéreiteknek. „Szegények mindig lesznek veletek“ (Jn 12,8); nézzétek körül figyelmesen, és saját környezetetekben, aztán a kórházakban, kihűlt családi fészkekben, szeretet-otthonokban, intézményekben megtaláljátok azt az idős testvért, magányos beteget, rokonaitól elhagyott rokkantat, testi–szellemi fogyatékos, akiben Krisztust szolgálhatjátok. „Amit egynek a legkisebbek közül tesztek, nekem teszitek!“ (Mt 25,40). Hogy Szent Erzsébet szellemében vállalni tudjátok ezt az apostoli küldetést, mélyítsétek el hiteteket Krisztusban, használjátok rendszeresen az Egyház által felkínált kegyelemeszközöket; „lakjék Krisztus a szívetekben“ (Ef 3,17). Legyetek az Atya irgalmas szeretetének megjelenítői, hogy hívő és kereső testvéreitekkel együtt „fel tudjátok fogni az összes szentekkel együtt, mi a szélesség és hosszúság, magasság és mélység, hogy megismerjétek Krisztus minden ismeret felülmúló szeretetét, és beteljétek Isten egész teljességével“ (Ef 3,18–19).

Elmélkedjétek ebben a jubileumi évben Szent Erzsébet boldog családi életéről, hitvesek, családanyák és családapák! Megingathatatlan hűséggel ragaszkodjatok egymáshoz. Legyetek meggyőződve arról, hogy a következetes keresztény élet nem akadály, hanem kiolthatatlan tűzforrása egymás iránti házastársi szereteteteknek. Szenteljétek meg egymást, segítsétek egymást a Krisztuskövetés útján. Gondoljatok arra, hogy Erzsébet mellett Lajosra is szentként tekint a tübingiai nép. Imádkozzatok naponta együtt is, tudva, hogy ott van közöttetek Krisztus. Őbenne lehettek azzá, amivé a házasság szentsége erejében lennetek kell: egy testté, egy lélekké. És fogadjátok hálával a Teremtő Isten legszebb ajándékát: az új életet, amely fogantatása első pillanatától szent és sérthetetlen. Alakítsátok át otthonotokat családegyházzá, neveljétek gyerme-

keiteket a hitre. „Az a hitoktatói tevékenység, amely a családon belül folyik, egészen különleges adottságokkal rendelkezik, és semmi egyéb nem helyettesítheti“ (Catechesi tradendae 68.)

Szenteljétek meg gyermekeiteket, tanítsátok meg őket Krisztus és Egyháza szeretetére, Isten népe önzetlen szolgálatára. Mélyítsétek el magatokban azt a meggyőződést, hogy hitvalló életetek példájával és hitetek átadásával nyújtjátok gyermekeiteknek a legtöbbet. Szentek szüleivé lehettek, amint Szent Erzsébet harmadik gyermekét, Gertrudot is boldogként tiszteli a premontrei rend.

Őrizzétek a családdegyház bensőséges légkörét, de ugyanakkor nyíljatok meg Isten országa építésének nagy feladata felé. Legyetek az egyetemes szeretet kisugárzó központjai!

A modern társadalomnak különös szüksége van Krisztusba öltözött nőkre és férfiakra, akik odaadó örömmel végzik a szeretet ezerféle szolgálatát, akik édesanyaként és édesapaként ölelik át és segítik új életre korunk szeretetben, megértésben, hitben, anyagi és szellemi javakban szűkölködő szegényeit. Legyetek tudatában annak, hogy az Egyház egyetlen apostoli küldetésében vesztek tevékenyen részt.

Tekintsetek Árpádházi Szent Erzsébetre mindnyájan, szeretett magyar Testvéreim! Ismerjétek fel benne az „irgalomban gazdag Isten“ (Ef 2,4) szeretetének csodáját és felénk irányuló hívását.

Legyetek büszkék arra, hogy a magyar földből sarjadt Erzsébet Európa- sőt világszerte ismert és szeretett szent lett! Korát meghaladó távlatokban gondolkozott, zseniális szívvel megérezte a szeretet egységesítő erejét és az egység mély igényét. A krisztusi igazság szabaddá tette arra, hogy egységet építsen két nép között, hogy hidat verjen szembenálló társadalmi osztályok között, hogy egyesítse magában az életszentség eszményének különféle megnyilvánulásait, és végül hogy boldog egységbe vonja a szíveket. Kérjétek hát Árpádházi Nagy Szent Erzsébet, e rendkívül időszerű Szent közbenjárását szeretett hazátokért, a nemes magyar népért, valamint a nemzeteknek a kölcsönös szeretetre és tiszteletre épülő egységéért.

„A megfeszített és föltámadt Krisztus nevében, az Ő messiási művének szellemében, amely az emberi nem történelmében mindenkor jelenlevő marad, fölemeljük szavunkat és imádságunkat, hogy a történelem jelen szakaszában ismét megmutatkozzék az a szeretet, amely az Atyában van a Fiú és a Szentlélek által. Mária közbenjárásával könyörgünk, aki szüntelenül hirdette a ‚nemzedékről nemzedékre‘ szóló irgalmat. De imádságunkban mindazok közbenjárását is várjuk, akikben a hegyi beszéd szavai már valóra váltak: ‚Boldogok az irgalmasok, mert ők majd irgalmat nyernek‘“ (Dives in misericordia 101.).

Hogy a Szent Erzsébet jubileumi év mindnyájatok Krisztusban való megújulásának sorsfordító esztendeje legyen, Magyarok Nagymasszonya anyai szeretetébe ajánllak benneteket, szeretett magyar testvéreim, és különleges szeretettel küldöm nektek apostoli áldásomat.

Szent Péter székétől, 1981. november 12-én.

KELJ FEL ÉS JÁRJ!

Üzenet Franciaország katolikusaihoz

1. „Franciaország, mit hoztál ki a keresztségedből?” Múlt évben II. János Pál ezt a kérdést szegezte mindnyájunknak; az egyházak hűséges tagjainak éppúgy, mint azoknak, akik azt vallják magukról, hogy „hívők, bár nem gyakorlók”.

2. Mi francia püspökök, püspökkari ülésünkön Lourdes-ban újból fölvetettük ezt a kérdést, gondolva mindnyájunkra a magunk sokféleségében: papokra, akik bátran, de megfogyatkozva állnak a jövő előtt, aktív és kontemplatív szerzetesekre és szerzetesnőkre, kitarító egyházi munkásokra, rátok, fiatalok, a holnap reményének hordozóira, a plébániáknak és a keresztények minden gyülekezőhelyének sokféle népére, és tirátok, akik nem nagyon látogatjátok a templomot, de mégis adtok arra, hogy gyermekeiteket megkereszteltessétek és hittanra taníttassátok, és templomban esküdjetek... Rátok, akik életetek lényeges választásait igen gyakran titkos imával kíséritek.

3. Mindnyájatokon keresztül akarunk bekapcsolódni egész együttesetekbe: családotokba, munkátokba, szórakozástokba, mindennapos társalgásotokba, barátságaitok hálózatába, lakásvizonyaitokba, egyesületi életetekbe. Milyen sokféle ember! és mégis együtt van Isten szívében és a mi püspöki gondunkban.

Sugározzunk reményt

4. Ti vagytok az Egyház, mi vagyunk az Egyház. Együtt kell élnünk az apostoloktól kapott Egyházat, amint ők együttest alkottak Krisztus körül. Olyan világban élünk, amely mindent megkérdőjelez, és arculata ugyancsak nem biztonságos. Nyugtalanok, szinte kétségbeesettek lehetnének. Mégsem vagyunk azok. Szenvédélyesen szeretjük korunkat, nehézségei ellenére. Képesek vagyunk átalakítani a jelent és megalkotni jövőnket. Tudjuk, kinek hittünk, és szívesen el is mondjuk.

5. Isten szereti világunkat. Jézus Krisztus mondotta ezt nekünk, és megmutatta, hogyan kell szeretni az élet odaadásáig. Szolidárisá tesz bennünket Isten-Atyánk gyermekeinek testvériségében. Egyesíti az eget és a földet, a múltat, jelent és jövőt ma is élő-eleven személyiségében. Isten lehelete, Lelke fel akarja ébreszteni, új életre kelteni a holtakat. Az ember nem halhat meg; ne hagyjuk meghalni a világot.

6. A jövő sok tekintetben kihívásként jelenik meg előttünk. Mindnyájan szembekerülünk a munkanélküliséggel, családi problémákkal, nyomorgó osztályokkal, az emberek százmillióira nehezedeő kiáltó igazságtalansággal. Kihívást jelent az ifjúság forrongása, a nők törekvései, a tudományos kutatás kérdésközlvetései, azoknak nehézségei, akik mindig résen vannak. Mindebben maga az ember forog kockán, új módot kísérletez ki az élet minden területén: a születésben, szenvedésben, szeretetben, munkában, halálban. Miért? Nem tehetjük ölbe a kezünket. Isten az egész emberiség számára reménység. Mi meg akarjuk mutatni ezt a reményt.

Térjünk meg

7. Ne mondjuk, hogy ez túl bonyolult, hogy nem tehetünk semmit. Legyünk közel azokhoz, akik szenvednek, akik keresnek, akiket a létkérdések torkon ragadnak. Itt vannak körülöttünk és már köztünk is. Haladjunk együtt. Hitünk azt mondja nekünk: Isten ma mások által és az eseményekben beszél hozzánk. De hogy megértsük, legmélyünkön kell megváltoznunk. Mondjuk ki a szót: meg kell térnünk!

8. Csatlakozunk az élő Krisztushoz, aki új életet tud lehelni létünkbe. Felfogatja ítéletmódunkat, gondolkodásunkat, életünk értelmét, stílusát. Vegyük komolyra szavát, és fogadjuk be életét ajándékain: a szentségeken át. Ne felejtsük el, hogy ő megújult kapcsolataink forrása, és az Egyház, hogy hűségesek maradjunk Hozzá, minden héten hív a szentmisére, ahol Isten az ő feléje menetelő népét alkotja belőlünk . . . határtalanul!

Dolgozzunk az egységen

9. Hogy minden ember egyesítésén dolgozzunk, először a köztünk katolikusok és minden keresztény közti egységen kell dolgoznunk. Krisztus kéri. Ő meghalt ezért. Az együttlét újfajta módjait kell kitalálnunk, mind magunk között, mind pedig a többi keresztény egyházzal. Cselekvő hittel a nagyobb egységért! Ez a feladat változásokat követel felfogásunkban. Mindenkinek saját magának kell vigyázni, hogy élete következetes legyen. Ne mondjunk rosszat felebarátunkra, hanem mozdítsuk elő a találkozást. Ne szegjük a többiek bátorságát, hanem álljunk szolgálatukra. Tegyük Krisztusról tanúságot tetteinkkel és szavunkkal.

10. Ne hagyjuk, hogy belső viták foglaljanak le, amikor sürgős időszerű ügyek várnák tevékenységünket. Haladjunk együtt, tiszteletben tartva egymás különbözőségét. Dolgozzunk az egységen. Keresztények, ami egyesít bennünket, mindig erősebb annál, ami szétválaszt. Képesek vagyunk arra, hogy megbocsássunk és barátságot kössünk, újra találkozzunk és megosszuk javainkat, ha bátran és békésen kérdőre vonjuk magunkat. Ébredjen hát fel közösségi lelkiismeretünk: a halálon győzelmes Krisztus jelen van mindegyikünkben és mindnyájunkban; ő alkotja egységünket. A személyek és csoportok, a közösségek, mozgalmak és plébániák között magának az Egyháznak az élete alakul ki.

Gyűrjük le féltékenységünket

11. Ne zárjuk az evangéliumi üzenetet egyházaink falai közé. Váljunk eleven evangéliummá az eleven keresztény közösségek számára.

Vegyünk részt lelkesítésükben. Mindenki hivatott, hogy az Istentől rá bízott talentumokkal csináljon valamit. A keresztény közösség az egyes családokban kezdődik. És ti, fiatalok, mit fogtok csinálni az életetekkel? Keressétek hivatásotokat; az Egyház számít rátok. Osszuk meg lakónegyedünk, falunk, városunk, országunk, az egész világ életét. Sajátos illetékességünkkel vegyünk tevékeny részt a polgári életben. Társadalmunkban a többi keresztény hitvallás megkereszteltjeivel együtt vagyunk keresztények, minden istenhívővel együtt hívők és az összes polgárral együtt hazánk polgárai.

12. Gyűrjük le féltékenységünket, merjük kifejezni gondolatainkat. A legkülönfélebb eszmék kavarnak körülöttünk; elgondolhatatlan, hogy némák maradjunk. Ebben a forrongásban a keresztényeknek, a keresztény közösségeknek gyökeresen meg kell változtatniuk szokásaikat. Keresztény, juttasd nyíltan kifejezésre keresztényi mivoltodat, érvényesítsd életfelfogásodat, járulj hozzá az élet, a szerelem, a munka, a szenvedés, a halál értelmessé tételéhez. Ott, ahol vagy, adj számot mély reményedről. Keress új életmódokat, amelyek kevésbé támadó és erősebben szolidáris jellegűek.

Legyen mindenki mindenkinek testvére

13. Mindenütt a világon vannak, akik teljesen elkötelezik magukat egy jobb világért. Nem nyugszanak bele az igazságtalanságba. Az egész Egyházzal együtt álljunk oldalukra ebben az állandóan újra kezdődő küzdelemben. Isten mindig előszeretettel van azok iránt, akiket az élet legjobban kifosztott. Megengedhetetlen, hogy minden nap 5 milliárd frankot költsenek a világ fegyverkezésére, miközben 800 millió lakosának nincs mit ennie. Még ha nem is nagyon látjuk egyelőre, hogyan változhatna meg ez, dolgozzunk rajta mindazokkal, akik ebben az értelemben munkálkodnak. A toulouse-i szimpozíonon és a lourdes-i kongresszuson múlt júliusban elhangzott ez a felszólítás.

14. Tudjuk, hogy Franciaország katolikusai már adakoznak, hogy segítsék a harmadik világ országait, akár a missziók, akár a nemzetközi szervek útján. További erőfeszítésre hívunk fel benneteket. Elhatározhatjuk, hogy mindegyikünk és minden közösségünk bevételének 1 %-át a harmadik világ javára fordítja. A püspökkari ülés így tett saját költségvetésével. Szolidaritásunk megnyilvánulásával a holnapi igazságosságnak vágunk utat.

15. Nézzünk körül. Európai szomszédainkkal egyre-másra találkozunk. A távoli népek közelivé lettek számunkra bevándorolt munkásaik, minden fajtához tartozó diákjaik, politikai menekültjeik révén. Ezek a különböző kultúrájú, különbözőféle vallású, hívő vagy nemhívő emberek mind gazdagítanak bennünket kérdéseikkel. Életünkbe beleviszik ezt a sokféle kultúrából és vallásból álló világot. A máshonnan érkezettek feltárják előttünk a vendégszeretet és a mélyebb hit lehetőségeit, már nem idegenek számunkra. Velük válunk egyetemesen testvérekké.

Csodálkozunk

16. Ha kihívás ér hitünket illetően, ne féljünk világosabban és álszemérem nélkül megvallani. Akik tőlünk mentek az Egyház vagy a harmadik világ fejlődésének szolgálatára mint misszionárius papok, szerzetesek és szerzetesnők és világi önkéntesek, közösségbe hoznak más egyházakkal. Ennek a megmozdulásnak folytatódnia kell. Viszonzásként más országok megkereszteltjei fognak eljönni hozzánk, és jelenlétük majd megszabadít bennünket attól, hogy túlságosan csak a saját országunkkal törődjünk.

17. Ne feledkezzünk meg a közelmúlt eukarisztikus kongresszusról. Robbanó erejű jele volt ennek az egyetemes Egyháznak. Egységes lendülettel fejezte ki a földi munkát és az ünnepi gyülekezetet, az imát és a cselekvést, a különböző-

séget és az egységet. Így folyik az Egyház élete. Nyissuk ki a szemünket, nyissuk ki az ajtókat, nyissuk ki a kezünket. Ne sóhajtozzunk, inkább nézzük a körülöttünk megvalósuló csodákat. Mennyi szolgálat és állhatatosság mozgalmainkban, plébániáinkon, csoportjainkban minden téren! Találkozásainkba visszatért az ima. Lépjünk ki szűkös határaink börtönéből. Osszuk meg javainkat, elébe menve azoknak, akik testvéri segítséget várnak. Ha roskadozol, menj egy társad felé, aki már úton van. Keresztények a világon sokfelé fogságban vannak és szenvednek hitükért; ők előttünk járnak. Már első lépéssel csatlakozol az Egyház nagy menetéhez, amelynek reménysége alkonyt nem ismer.

Kelj fel és járj!

18. Megkereszteltek népe, sokféle érzékenységeddel, mindenféle gazdagsággal, engedd, hogy téged kereső Istened rád találjon. Ne félj jövőd miatt, hiszen Krisztus ma is él. Rémségeink legmélyén gyökeret verő hiteddél légy igazán az igazságosság, a testvériség és az egység Kovásza. Minthogy Krisztus ma is és a világmindenségben mindenütt él, emeld szemedet a látóhatár felé, és szaporázd lépésedet. Mindenütt a földön, minden műveltségi körben emberek tekintete keresi Istent.

19. Közösségben a római egyházzal és püspökével, II. János Pállal, valamint minden vele egyesült egyházzal, örvendve a többi keresztény egyházzal való növekvő közösségnek az Evangélium hirdetésére és szolgálatára, az újra eljövő Krisztust szemlélve mondjuk: „Íme az ember!” Isten gyermekévé akarja fogadni az emberiséget, hogy saját jövőjét ossza meg vele.

Itt Lourdes-ban bénák hagyták mankóikat Szűz Mária előtt, kinyilvánítva ma is Isten gyöngédségét és erejét. Hasonlóképpen, megkeresztelt nép, szabadulj meg attól, ami lehúzó, és az első apostoloktól kapott hagyomány erejében kelj fel és járj!

A francia püspökök

KRISZTUS MISZTIKUS TESTE

„A szolgálatok különfélék, de az Úr ugyanaz“ (1Kor 12,5) (XLVII. beszéd)

Fontoljuk meg Szent Pál szavait: „A lelki adományok ugyan különfélék, a Lélek azonban ugyanaz. A szolgálatok is különfélék, de az Úr ugyanaz.” Kedves gyermekeim, láthatjátok, hogy minden természetes testnek sok különböző része és érzéke van, és minden egyes résznek, legyen az szem, fül, száj, kéz vagy láb, megvan a sajátos szerepe, elvégzendő munkája. Szó sem lehet arról, hogy egyik rész a másiknak a munkáját akarja végezni, vagy bármi más legyen, mint aminek Isten alkotta. Mindegyikünk egy része a testnek, Krisztus pedig a Feje. Ebben a testben, éppen úgy, mint a természetes testben, a részek nagyon különbözők egymástól. Egyikünk szem, másikunk kéz, megint másikunk láb, száj vagy fül. A szemek a kereszténység testében azok, akiknek feladata a tanít-

tás; ez olyasmi, amivel nektek nem kell tovább törődnötök. De nekünk közönséges keresztényeknek nagy gondunknak kell lennie arra, hogy kitaláljuk, melyik az a munka, amire Urunk bennünket hívott, mi a kegyelem, amit nekünk készített. Mert minden mesterség vagy munka, bármilyen kicsi is, kegyelem, és ugyanaz a lélek hozza létre valamennyit az emberiség használatára és javára.

Vegyük először a legszerényebb feladatokat. Az egyik fenni tud, a másik cipőt csinálni; egyesek jók ilyen gyakorlati dolgokra, mások nem. Mindez az adomány Istentől való, az Ő Lelke hozza létre bennünk. Higgyetek nekem: ha egy közösség tagja lennék, nem pedig pap, igen büszke lennék rá, ha tudnék cipőt csinálni. Próbálnám jobban megcsinálni, mint bárki más, és örülnék, hogy kezem munkájával keresem meg a kenyerem. Kedves gyermekeim, a láb vagy a kéz ne akarjon szem lenni. Mindenkinek sajátos munkáját kell végeznie, amit Isten bízott rá, bármilyen közönséges legyen is; nem mindenki tudná, hogyan kell ezt csinálni. Minden nővérünknek megvan a maga dolga. Egyesek gyönyörűen tudnak énekelni, ők a zsolozsmáért felelősek. Isten Lelke ezt a munkát bízta rájuk. Szent Ágoston mondta: „Isten változatlan, isteni és egyszerű lény, mégis Ő az oka minden sokféleségnek. Ő mindenben minden, mindenben egy és az egyben minden.” Nincs olyan kicsiny, apró feladat, olyan szerény, házias mesterség, ami ne lenne Isten adománya, különös kegyelme.

Mindenki tegye meg felebarátjáért, amit felebarátja nem tud olyan jól csinálni, mint ő, és ezen a módon, mások iránti szeretetével hálát ad Istennek kegyelmeiért. Légy bizonyos ebben: ha nem vagyunk hasznosak, használhatók és segítőkészek felebarátunk iránt, sokért kell majd felelnünk Isten előtt. Az Evangélium azt mondja, hogy mindenkinek számot kell adnia sáfárkodásáról. Mindegyikünknek kötelessége a tőle telhető legjobban visszafizetni, amit Istentől kapott, mivel Isten mások javára adta.

Mi az a sok morgolódás, miért panaszolja mindenki, hogy munkája hátráltatja? Isten adta neki ezt a munkát, Isten pedig nem hátráltat senkit. Munkánk sohasem fogja megzavarni lelkiismeretünket, ha Isten lelke ihleti bennünk a munkát. Békét kell hoznia nekünk, nem zavart. Kedves gyermekem, látnod kell, hogy ha ilyesmi zavarja meg békédet, akkor nem a munka a zavar oka, hanem a rendetlen mód, ahogyan csinálod. Ha úgy végezted munkádat, ahogyan könnyen tudnád és végezned is kellene, egyik szeméddel csakis Istenen és önmagaddal mit sem gondolva, akkor nem aggasztana, hogy tessél másnak, attól sem félnél, hogy nem tetszel valakinek, nem kérdeznéd, hasznos vagy kellemes-e munkád, mert semmit sem keresnél benne, csak Isten dicsőségét. Minden munkádat csakis Istenért végeznéd. Ha így tettél, semmi érzelmi kiborulásnak vagy lelkiismereti válságnak nem lehet helye benned.

Minden hívőnek szígyellnie kellene, ha olyan rendetlen módon végzi munkáját, és olyan kevés szívtisztasággal, hogy az emberek hallják, hogy gonddal tölti el; mert ez megmutatja, hogy nem Istenben, nem tiszta és igaz szándékkal tette. Nem Isten iránti őszinte és tiszta szeretetből és mások javára. Ha szívből meg vagy elégedve a munkával, ami jutott neked, jele annak magad és mások számára, hogy egyedül Istenért teszed. Urunk nem azért tett szemrehányást

Mártának, mert dolgozott. Amit csinált, az jó és szent volt. Túlzott aggodásáért hibáztatta.

Meg kell csinálnunk minden jó és hasznos munkát, amit találunk, de a gondjukat Istenre kell hagynunk. Igen gondosan, békésen, egész szívvel kell végoznünk munkánkat, belevonva Istent. Figyelnünk kell minden részletre, nagy buzgósággal és odaadással, és félszszemmel magunkat is figyelemmel kell kísérenünk, megkérdezve magunktól, mi indít a munkára. Nagyon lelkiismeretesen kell igyekeznünk megkülönböztetni, mire ösztönöz bennünket Isten Lelke, azt kéri-e tőlünk, hogy passzívok legyünk, vagy pedig aktívok. Követnünk kell ösztönzéseit és eszerint cselekednünk. Ha azt kívánja tőlünk, hogy pihenjünk, akkor pihenjünk; ha dolgoznunk kell, fogjunk hozzá békésen és vidáman. Ha öregekkel vagy betegekkel és tehetetlenekkel találkozunk, ne várjuk, hogy segítségünket kérjék. Kéretlenül tegyük meg, amire szükségük van, és versengjünk a kiváltságért, hogy szeretettel szolgáljunk nekik. Hordozzuk egymás terhét. Bizonyosak lehetnek, hogy ha nem teszitek meg Isten adta munkákat, elveszi tőletek és olyanak adja, aki rendesen el tudja végezni, titeket pedig haszontalanul, erénytől és kegyelemtől megfosztva hagy.

Ha munka közben Isten titkos érintését érzitek, figyeljetek rá gondosan, de anélkül, hogy elhanyagolnátok munkákat. Így megtanuljátok, hogy Istent belevigyétek munkátokba, ahelyett, hogy elszaladnátok belőle Őhozá.

Kedves gyermekeim, így kell megtanulnunk, hogyan gyakoroljuk magunkat az erényben. A tanulás egyetlen módja a gyakorlat. Isten nem gyömöszöl beléd erényeket, ha te a kisujjadat sem mozdítod. Ne gondoljátok, hogy az Atya, Fiú és Szentlélek egyszerűen belerepül olyan emberekbe, akik sohasem dolgoztak az erény megszerzésén. Erényünk ugyancsak keveset ér, míg meg nem izmosodott belső vagy külső gyakorlattal. Volt egyszer egy farmer, aki cséplés közben elragadtatásba esett; de folytatta munkáját, ezért egy anyagnak kellett jönnie, hogy vigyázzon a cséphadaróra, nehogy megüsse magát. Ti meg állandóan szabad időt kértek az imádságra. Nagy adag egyszerű lustaság lappang ebben; mindenki szem akar lenni, hogy folyvást szemlélődjék, és semmit se dolgozzék. Ismerek valakit, aki a legtöbb embernél jobban szerette Istent, és egész életében szántóvető volt. Negyven esztendeig járt az eke nyomában, és mind a mai napig ezt teszi. Ez az ember egyszer megkérdezte Urunktól, kívánja-e, hogy abbahagyja a munkát és beüljön a templomba. De a felelet az volt: nem, nem kívánja. Azt akarta, hogy továbbra is arca verejtékével keresse a kenyerét, az ő legszentebb Vérének tiszteletére.

De azért mindenkinek találnia kellene megfelelő időt a nap vagy az este folyamán, hogy visszavonuljon lelke mélyébe, ki-ki a maga módja szerint. Akik olyan haladottak, hogy tudják, hogyan kell teljes egyszerűséggel, minden elképzelés vagy különös formaság nélkül Istenhez fordulni, tegyék ezt; ez az ő útjuk. A többiek pedig hadd csinálják úgy, ahogyan nekik a legmegfelelőbb, egy jó órát töltve lelki gyakorlatokban, mindenki a maga módján. Nem lehet mindenki szem.

Tauler János (1300 k.–1361)

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A SZENTATYA AFRIKÁBAN

„Aranyom, ezüstöm nincs, de amim van, neked adom. Ne félj, bízzál! Az Úr Jézus nevében mondom: kelj föl és járj!” (vö. Csel 3,6). Ezzel fordult a pápa utolsó szentmiséjén az afrikai népek felé, kifejezésre juttatva bizalmát és biztatását. Nem hiába kereste föl pápasága során már másodízben a fekete földrészt, amely – mint ezt több alkalommal kiemelte – „gazdag ígéretek és eredményeket képvisel” az emberiség jövője számára.

Krisztus vándorának ez volt első nagy útja a kényszerű 9 hónapos szünet után; pápaságának 3 és fél évében még így is a tizedik. Mikor érkezésekor kijelentette, hogy „a meglátogatott országok emberi és keresztény valóságát” tapasztalhatta meg, utazásainak egyik legmélyebb okát érintette: mint „a világ plébánosa”, szeretné megismerni minden vidék életét, s ez másképpen nem lehetséges igazán.

A febr. 12–19-ig tartó nyolc napos út során a Szentatya több mint 14 000 km-t szelt át, 9 várost keresett fel, napjában legalább kétszer ülve repülőre, 35 beszédet tartott, hol angolul, hol franciául, hol spanyolul (egyesekeket az idő rövidsége miatt csak írásban nyújtott át). Gondja volt látogatása lelkipásztori jellegének kidomborítására: mindenütt középpontban állt az eukarisztia megünneplése; első lagoszi miséjén 72 gyermeknek nyújtotta az elsődíldozást; Kadunában 3 papnevelőből 92 diakónust szentelt pappá; Onithsában 31 keresztelés és bér-málás kapott helyet a misében. Ez a lelkipásztori jelleg jutott kifejezésre indulásakor abban a nevezetes új mozzanatban is, hogy kívánságára mellőzték a hivatalos búcsúztatást és az olasz állami vezetők megjelenését. Ehelyett a repülőtéren kápolnájában mondott rövid imát. Kijövelekor félszáz Rómában tartózkodó nigériai várta, hogy a maguk kedves módján búcsúztassák. Lagoszba érkezésekor pedig az emberek „úgy üdvözölték, mint aki hosszú idő után hazatér”.

Az utazás súlypontja, több mint fele nigériai tartózkodására esett. A nagy ország, kb. 80 millió lakosával, élen jár az afrikai olajtermelésben, s így a gyors gazdasági fellendülés útján van. 23 millió kereszténye közül csak 5 és fél millió a katolikus, az is igen egyenlőtlen eloszlásban: Onithsában, az ibók vidékén (a név a szörnyű biafrai testvérháborúból emlékezetes) többen, északon csak egy százalék a mohamedán tengerben.

„Jézus Krisztus nevében jövök hozzátok, hogy találkozzam veletek, hogy meghallgassalak” – üdvözölte a pápa Lagoszban a nigériaiakat. Mindjárt megérkezése után, péntek délután a sportpályán szentmisét mutatott be, majd a köztársasági elnökkel találkozott. Meggyőződését fejezte ki, hogy ha teljesen

és függetlenül kifejlődnek, nemcsak haladásuk fogja bámulatba ejteni a világot, hanem bölcsességüket és Isten iránti tiszteletüket is átadják a világ többi részének. Hiszen az afrikai ember – és ezt több ízben hangsúlyozta – alapvetően spirituális beállítottságú.

A szombati napot a pápa az ibók között töltötte: Enugu és Onitsha városában. Előző helyen volt az ünnepélyes fogadtatás, az utóbbin pedig, a város peremén egy dombon felállított oltárnál, a szentmise. Lényegében minden homíliaja során, a helyi viszonyok szerint módosítva, ugyanazokra az alapvető dolgokra tért ki: a helyi evangelizáció múltja, jelene, feladatai; a házasság és családi élet problémái a „Familiaris consortio” körlevél szellemében; a hívők csendes tanúságtétele. Az ebédet a püspökökkel költötte el. – A délután különböző találkozásokkal telt. Roppant szívélyes, közvetlen és hangos volt – mint mindig – a kb. 10 000 fiatallal való összejövetel. „Azért jöttem, hogy bátorítsalak titeket nagy küldetésekre: hogy egy jobb világot hozzatok létre.” A Borromeo Szent Károly kórházban fölkereste a betegeket, öregeket, s megcsókolt egy újszülöttet, aki természetesen a János Pál nevet kapta. Majd az enugui szemínáriumba, a világ egyik legnagyobb papnevelőjébe (446 növendék) ment. Hangsúlyozta, hogy a szám nem mehet a minőség rovására. Este visszarepült Lagoszba.

Vasárnap reggel ismét útra kelt, hogy a kadunai parkban bemutassa kerekén 3 óra hosszát tartó nagy papszentelő miséjét. A szentelendőkhöz intézett beszédében a papi hivatás lényegét fejtegette, ami mindenekelőtt: szolgálat. „Krisztus gyöngédségét nyilvánítjátok ki az embereknek” – mondotta a leendő papoknak. A hosszú szertartás végén még volt ereje az Angelus és az Egyház Anyjához szóló felajánló ima elmondásához (mindegyik országot így ajánlotta Mária-nak a mise végén), s áldása ünnepélyes lassúsággal, erőteljes hangon ölelte át a tömeget. Sőt utána még kedves rögtönzött megjegyzéseket is tett. A lelkesedés persze mindig akkor hágott legmagasabb fokra, amikor az egyes néger nyelveken üdvözölte a híveket.

Délután a Szent József székesegyházban a világiakkal találkozott. Egységük a papsággal és hitvalló életük a siker elengedhetetlen feltétele – mondotta nekik. A laikusok sajátos hivatása a társadalom kovászának lenni. Beszéde második részében külön szólt a katekétákhoz, akiknek Afrikában igen nagy a szerepük. Kiemelte, milyen közel állnak a néphez, s pótolhatatlan hivatást töltenek be. A katolikus nők szervezete is jelen volt, így a Szentatya a nő feladataira is kitért.

Fontos programpontja lett volna ennek a délutánnak a mohamedán vallási vezetőkkel való találkozás. Sajnos, ez – máig sem egészen tisztázott, de mindenképpen rajta kívülálló okokból – elmaradt. Nekik szánt beszédét szükségesnek tartotta a repülőtéren búcsúztatáson, az állami vezetők előtt elmondani, kifejezve nagyrebecsülését, kiemelve a két vallás közös pontjait, és jó együttműködést kérve az egyesektől. Ezeket a szempontokat folyvást szem előtt tartotta útja alatt, mind a nem katolikus keresztények, mind a nemkeresztények

irányában. Egy ízben egyenesen azt mondta: „Azért jöttem, hogy találkozzam a különböző vallások képviselőivel.“

15-én Ibadan városában a nigériai 5 egyetem és 25 főiskola hallgatóinak mondott szentmisét. „Neveljete, világoskodjatok, bátorítsatok, – az Egyház kezét nyújtja nektek!“ A százezres tömeg ellenére nagy bensőség jellemezte ezt a misét. Megragadó volt az átváltozáskor uralkodó mély csend. – Majd a helyi papnevelőben találkozott a férfi és női szerzetesekkel; az evangéliumi tanácsokról szól nekik, s külön méltatta a testvérek csendes, áldozatos munkáját a szolgáló Krisztus mintájára. Lagoszba visszatérve fontos találkozása volt a nigériai püspöki kar 30 tagjával. Ilyen nagy püspöki karnak – mondotta – sohasem árt az egységet hangsúlyozni. Méltatta az evangélizáció haladását: már más országokba is küldenek misszionáriusokat. Kitért a fontosabb vallási és közéleti problémákra (pl. az anyagiasság, a korrupció leküzdése), s nagyon kiemelte az inkulturációt, a kereszténység beépítését a hagyományokba, az afrikai arcú kereszténységet. – Kedden még mindig Lagoszban tartózkodott. Reggel a székesegyházban a munkásoknak mondott misét. Itt tanúskodott arról, hogy egyszerű szavakkal is közel tudja hozni a vallás nagy igazságait. Sajnos míg a többi misén igazi lendületes néger éneket hallhattunk, itt teljesen európai (főleg angol) zenei hatásokról tanúskodtak az énekek, egészen Franck Panis angelicus-áig . . . Jelölül annak, hogy bizony nagy szükség van még az inkulturációra. – Délután egymást követték a fogadások: felvonult a diplomaták testülete (őket „a dialógus és az együttműködés szakembereinek“ mondta), a kormányzó, a vendégmunkások, külön a Nigériában élő kb. 2000 lengyel 300 képviselője, a nem katolikus keresztények küldöttsége. Az újságíróknak már csak írott üzenet jutott, az őszinteség – becsületesség – igazság hármasságával. De nem feledkezett meg a nunciatúra dolgozóiról és útja megszervezőiről sem.

17-én, szerdán a pápa elhagyta Nigériát. Utolsó szavával a gyerekekhez fordult, azt üzenve nekik, amit ő is édesanyjától tanult: „Úgy bánjatok másokkal, ahogyan szeretnétek, hogy veletek bánjanak.“ Útja a kis benini népköztársaságba, a kíséretében levő Gantin bíboros hazájába vitte tovább. (Gantin volt az ország első bennszülött püspöke, most a Cor Unum és a Justitia et Pax pápai bizottság elnöke Rómában; nemrég járt Magyarországon is.) Az egykori Dahome 3 millió lakosságának zöme animista vallások követője, kb. 15 % katolikus. A pápa Brazzaville után most másodszer járt Afrikában marxista kormányzatú országban. Zuhogó esőben ért Kotonuba, a fővárosba. A sportcsarnokban szentmisét mutatott be, amelyen a köztársasági elnök is jelen volt, utána külön találkozott vele, délután pedig az ország püspökeivel. Biztosította őket, hogy saját tapasztalatából jól ismeri helyzetüket. Feladatuk: a lehető legnagyobb egység – a hit elmélyítése – a társadalmi problémák figyelemmel kísérése – a katolikus világiak szolgálatainak minél nagyobb igénybevétel. – Még aznap este tovább repült a harmadik országba, a 73 %-ban katolikus Gabonba. Itt a másnapot fizetett munkaszüneti napnak nyilvánították. Gabon a második nagy

afrikai olajtermelő ország. Nehéz az evangelizálás, mert a bőség a keresztényeket is megejtí. Libreville fővárosban a pápa 7 km-es útvonalon lelkes ünneplés közt vonult a székesegyházba, ahol az egyháziakkal találkozott, utána még a köztársasági elnökkel is. Másnap innen tett „villámlátogatást” Egyenlítői Guineában. Két ok ösztökélhette erre: a kis ország csaknem egészében katolikus, másrészt rettenetes megpróbáltatások érték az 1979-ben véget ért 11 éves önkényuralom alatt. Először a főváros, Malabo repülőterén fogadták, majd Bata püspöki székhelyen misézett. Délután visszatért Libreville-be, ahol a kb. 45 000 személyt befogadó sportcsarnokban az értelmiségiek (professzorok, egyetemisták, szabadfoglalkozásúak), a munkások és fiatalok csoportjaival találkozott. „Ne veszítsétek el a fejlődés feletti uralmat!” – figyelmeztette őket. Este „munkavacsorán” vett részt az ország öt püspökével. Látogatásának utolsó napján reggel a népek kiengesztelődéséért mutatta be szentmiséjét. Az életnek – mondotta homíliájában – mindinkább a hívők saját felelősségén kell alapulnia. De az Egyház nem az egyháziak vagy a hívek vállán nyugszik: életereje a kegyelem. – Délben a Szentatya búcsút vett Afrikától, üzenetet hagyva hátra minden népének, s abban a reményben, hogy még viszontlátja őket.

Elképzelhető, milyen aggodalom kísérte mindenfelől az erejét még alighogy visszanyert papát ezen az úton. Nemcsak a program volt fárasztó és tömött, hanem a párás forróság, a sivatagi port hordó tikkasztó szél is nagyon megnehezítette. A Szentatya azonban bámulatosan jól bírta mindvégig, míg környezetének nem egy tagja kidőlt. Igaz, sok minden „másképp volt”, mint eddig. A miséken kevesebb ének és több recitálás, hogy rövidebb legyen (az énekes kedvű pápa ezért azzal kárpótolta magát, hogy a néppel együtt énekelt); a beszédek előtt nyilván elhangzott az intés, hogy lehetőleg tartózkodjanak alatta a tetszésnyilvánítástól, s így elmaradt az a fölséges „dialógus”, amikor a nép tapsol, kiabál, énekel, a pápa pedig spontán megjegyzésekkel viszonyozza mindezt; a fiatalokkal való találkozás sem Tokió vagy Párizs közvetlen beszélgetése volt, s természetesen mindenütt megszorodtak a biztonsági intézkedések. De II. János Pál azért önmaga maradt. És újból bebizonyosodott, hogy nemcsak lead, de kap is energiákat ezeken az utakon. „Hogy gyógyító hatású legyen ez az utazás” – ezt kívánta az elején egy nigériai. Kívánsága, úgy látszik, teljesült.

R.

A KERESZTÚTI ÁJTATOSSÁG ÉS A LITURGIKUS MEGÚJULÁS

A népi ájtatosságok bizonyos igényt szolgálnak. Ezért nem lenne lelkipásztori bölcsesség egyszerűen abbahagyni vagy eltörölni őket. Az ilyen érzéketlen lépés csak nagy lelki kárt okozna a hívő nép széles rétegében. A II. vatikáni zsinat liturgikus megújulása sem szüntette meg jogosultságukat. A törekvés

arra irányult, hogy a magánájtatosságokat minél közelebb hozzák hitünk központjához. Vagyis itatódjanak át a lényegessel, és ne maradjanak meg a periférián. Ennek megfelelően a liturgikus konstitúció 13. cikkelye úgy rendelkezik, hogy a magánájtatosságoknak a liturgia szelleméből kell táplálkozniuk, a liturgikus időszak szelleméhez kell alkalmazkodniuk és a liturgiára kell előkészíteni, illetve oda elvezetni a hívőt.

A keresztyúti ájtatosságon vizsgáljuk meg, hogyan lehet megvalósítani ezt a zsinati előírást.

I. A keresztyúti ájtatosság eredete visszamegy a legrégebbi időkre, amikor a Szentföldre megindultak a zarándoklatok, és előszeretettel végigjárták a Via Dolorosa-t, Krisztus Urunk kínszenvedésének útját. A középkorban pedig, amikor Krisztus emberségének a tisztelete különösen erőre kap, a Szenvedő Ember foglalja le az elsődleges figyelmet. A Kálváriát járó Úr Jézus tiszteletét különösen a keresztes vitézek segítettek terjeszteni: hazatérve a Szentföldről felállították otthonukban azoknak a helyeknek másolatát, amiket meglátogattak.

Amikor pedig a ferencesek 1342-ben átvették a szent helyek őrizetét, a szenvedő Úr Jézus tiszteletének terjedésére keresztyútatokat állítottak az egész keresztyú világban. A stációk száma kezdetben különböző volt, csak később véglegesült 14-ben. XII. Kelemen pápa 1731-ben az ájtatosságot véglegesítette és jóváhagyta. Ő és az utána következő pápák sok búcsúval látták el. Vagyis azokat a lelki kegyelmeket, amiket régen a jeruzsálemi zarándokok elnyertek, megkaphatták azok is, akik elvégezték a keresztyúti ájtatosságot. Állomásról állomásra kell imádkozni, illetve elmélkedni Krisztus kínszenvedésén, ez a lényege a keresztyútnak. Lehet imádkozni egyedül vagy csoportban, vagy nyilvános templomi ájtatosságként, ahogy az Egyház különösen nagybőjti időben végzi. Az egyik legelterjedtebb és legnépszerűbb ájtatosság hívő népünk körében.

II. Ha átvizsgáljuk a II. vatikáni zsinat előtt megjelent magyar és angol nyelvű keresztyúti ájtatosságokat, két dolgot azonnal észreveszünk.

Elsősorban azt kell szövétenünk, hogy a 14 stációból álló ájtatosság befejeződik azzal, hogy Jézust leveszik a keresztről és sírba fektetik. Ezt ábrázolja a keresztyút legutolsó állomása. Ez viszont azt a benyomást kelti, mintha Jézus élete az eltemetéssel véget érne, és a keresztyú lenne a megváltás foglalata. Igaz, némely kiadvány imáiban van utalás a feltámadásra, de ez így nem elég. Krisztus feltámadása ugyanis nem mellékesemény.

Másodszor azt kell megállapítanunk, hogy az imák és elmélkedések nagy része túlnyomórán érzelmi jellegű. Természetes, hogy Jézus kínszenvedése fölkelte az imádkozó érzéseit is. Mégis úgy érezzük, hogy az érzelmesség túlteng, a Szenvedő Emberen való sajnálkozás, szánakozás és kesergés egyoldalú hangsúlyt kap. Igaz, mindez a bűn rótságának és gonoszságának megéreztetését szolgálja, hogy bűnbánatra indítsa, ami a keresztyú soha meg nem szűnő megtérésének egyik része. Viszont a másik tény, az új életre való születést sem szabad kihagyni. Mindkettő a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyúhalála és feltámadása, vagyis a megváltás eredménye.

III. Tavalyi római utamon – ami éppen nagybőjt elejére esett – különböző könyvkereskedésekben vettem pár keresztúti ájtatosság-könyvecskét, mert kíváncsi voltam, hogy a liturgikus megújulás szelleme mennyire látszik meg ezen a népi ájtatosságon. Az 1976-ban kiadott *Via Crucis Biblica*, ahogy a címe is elárulja, az egyes állomások elmélikedéseit és imáit a szentírási szenvedéstörténetből veszi. Az egyes stációk beosztása és elnevezése a régi, de a hozzáadott 15.-ben kiegészíti Jézus feltámadásával. Ugyanígy az 1978-ban készült *Via Crucis per gli anziani*, az öregek számára készített keresztúti ájtatosság. A *Via Crucis con Papa Giovanni Paolo II*, a II. János Pál pápával együtt végzett stációk (1980), szintén az evangéliumokból veszi a megváltás történetét az elmélikedésekhez, majd a Szentatya különböző beszédeiből ügyesen idevágó kis idézetekkel egészíti ki. Ebben a hagyományos 14 stáció található, s az utolsó kiegészül a feltámadással: *Gesù è messo nel sepolcro da dove risorgerà*, Jézust sírba teszik, ahonnan majd feltámad.

Itt az Egyesült Államokban használt angol nyelvű keresztúti ájtatosságokat is átnéztem. Többet találtam, ami teljesen változatlan. De a *The Way of the Cross for children*, a gyermekek részére 1969-ben Baltimoreban megjelent keresztúti ájtatosság a 14 stációhoz hozzáad egyet, s ennek a 15.-nek Jézus feltámadása a tárgya. Az ugyanott és ugyanakkor kiadott *The Way of the Cross for young christians*, a fiatalok számára készült ájtatosság szintén így tesz. Az ugyanott 1965-ben kiadott egyik ájtatossági könyv a stációk elmélikedéseit az evangéliumok szenvedéstörténeteiből kölcsönzi, a hozzáad a zsoltárokból és Izaiás prófétából megfelelő részeket. S bár nem tesz hozzá külön állomást, de *Befejezés* címen Jézus feltámadásának külön figyelmet szentel.

IV. Ami ezeknek a II. vatikáni zsinat után megjelent keresztúti ájtatosságoknak vizsgálatából szembetűnik, az az, hogy a liturgikus megújulás szellemét tükrözik. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy Krisztus kínszenvedését és halálát kiegészítik a feltámadással. A liturgikus megújulás egyik alapvető teljességet ugyanis éppen az, hogy visszaállítja a megváltás, a húsvéti misztérium teljességét, azaz Krisztus halálának és feltámadásának szerves egységét mint a megváltás központi tényét. A kettő együtt üdvösségünk forrása.

A másik szembetűnő újítás az, hogy az egyes stációk elmélikedései a Szentírásból táplálkoznak. Nem egyéni érzéseket tükröznek, hanem a kinyilatkoztatás szellemét lehelik. A Szentírásnak különleges értékelése, illetve a liturgiában való bőségesebb használata szintén a II. vatikáni zsinat liturgikus megújulásának egyik áldásos hozománya.

V. Van adatunk arra is, hogy az Egyház hogyan gondolkodik a keresztúti ájtatosságról. A Szentségek és az Istentisztelet Kongregációja 1979-ben egy argentinai lelkipásztor kérdésére válaszolva azt az álláspontot képviseli, hogy meg kell tartani az ájtatosság hagyományos keretét, azaz a 14 állomást. Viszont az egyes stációkat jobban hozzá kell alakítani a bibliai szenvedéstörténethez. Így például az első stáció kezdődhetik az Utolsó Vacsorával, majd így folytatódhatnak: Jézus a Getszemáni kertben, a pápi főtanács és Pilátus előtt, megostoro-

zás és tövissel való megkoronázás, Jézus felveszi keresztjét, elesik a kereszt alatt, Cyrenei Simon segít Jézusnak, a jeruzsálemi asszonyok, Jézust levetkőztetik és keresztre feszítik, a jobb lator, Mária és szent János a keresztfa alatt, Krisztus halála és eltemetése, ezután jön az utolsó, a 14.: Jézus Krisztus feltámadása. Egyik fő változás az, hogy Jézusnak a kereszt alatt való elesése itt csak egyszer szerepel, mert ennek az eseménynek nincsen teljes bibliai bizonyítéka. De a hagyományos három helyett ezt az egyet meghagyták. A másik pedig az, hogy a végső állomás Jézus feltámadását ünnepli. A kongregációs válasz kifejezetten nem beszél az egyes állomások elmékedéseinek forrásáról, de minden kétség nélkül az evangéliumi szenvedés- és feltámadástörténet az, ami legjobban megfelel.

A keresztúti ájtatosság régi formájában is liturgikus szellemű vallásgyakorlat volt, mert megváltásunk egyik szent eseményének, Krisztus Urunk kínszenvedésének a tisztelete volt a főtárgya. Így nem volt túl nehéz a liturgikus megújulás követelményeihez hozzáigazítani. Kiváló ájtatosság, kellő módon való végzése csak nagy lelki hasznára lehet a keresztény lelkiséget élő hívőknek.

Mihályi Gilbert

KÉT MAGYAR KATOLIKUS ÍRÓ HALÁLÁRA

Ijjas Antal 1980. okt. 21-én hunyt el Budapesten. Felesége ápolta önfeláldozóan az utolsó évek súlyos betegségében. 1906-ban született Szentgotthárdon. A szombathelyi premontrei gimnáziumban érettségizett. Egyetemet történelem–földrajz–olasz szakon végzett, nagy élmény volt számára több olaszországi tanulmányútja. A szépirodalom, a történelem és az Egyház maradt mindvégig életének hármasságát. Ő maga legszívesebben amolyan Daniel-Rops-féle laikus egyháztörténésznek tekintette magát. 1929-től jelentek meg regényei, elbeszélései, cikkei, nem utolsósorban a katolikus lapokban, amelyek közül nem egynek szerkesztője és főszerkesztője volt. Sajátos veretű, drámai ízlésű nagy történelmi novelláit sokan olvasták szívesen. 1961-ben jelent meg utolsó novellás kötete: *A látogató*. Egyháztörténeti munkásságának állomásai: a Bangha Bélával kiadott nyolc kötet, a „Húsz évszázad viharában”, a két kiadásban megjelent Szentek élete, az ugyancsak két kötetes „Jézus története” és az „Egy igaz ember”, XXIII. János pápa életrajza. Legutóbb „Szent Péter pápasága” c. munkáján dolgozott. Fordított német, olasz, görög és latin nyelvből. Fordításai közül kiemelkednek a Gertrud von Le Fort-regények. Egy életen át hűséggel, lobogó lendülettel szolgálta Isten országát, amelybe most – hiszszük – bebocsátást nyert.

Boros László minden elmondott és leírt szavával az „úton lévők” segítőtje akart lenni – írja róla rendtársa, Josef Stierli, szintén jeles lelkiségi író. Nyugtalan, érzékeny, kereső lélek maga is; élete visszatekintve mégis megnyugtató

egésszé simul. 1927-ben született Budapesten. Jezsuita lett. Külföldre került, tanulmányai során fél Európát bejárta. Doktori értekezése Szent Ágostonról szólt. A nagy egyházatyához tért vissza utolsó művében is: „Fölfelé Isten felé“ (Aufstieg zu Gott). Svájcban telepedett meg, évekig a közismert „Orientierung“ c. katolikus lap munkatársa volt. Az innsbrucki egyetemen mint a lelkiségi teológia vendégtanára működött, Ausztriában, Németországban és Svájcban igen sok teológiai előadást tartott. Közben egymás után jelentek meg könyvei, kezdve az 1962-es „Mysterium mortis“-tól. A „végső dolgok“ sokat foglalkoztatták, róluk való újszerű felfogása sok vitát váltott ki, de sokaknak volt vigasztalására is. Művei közül hármát magyarul is olvashatunk: Reményből élünk, A köztünk élő Isten, Az emberben felénk hajló Isten (mindhárom a Prugg Verlag, Eisenstadt kiadásában). Mindig sokat betegeskedett, agyoperáción is átesett. 1973-ban sok belső vívódás után felmentést kért és kapott a szerzetesi fogadalmak és a papi működések alól. Kiadójának írt ezzel kapcsolatos nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy az Egyházat továbbra is lelki és szellemi hazájának tekinti, semmiképpen nem szándékozik ellene fordulni. Ezt az ígéretét hűségesen meg is tartotta. Sőt újabb könyvei a korábbiaknál kiegyensúlyozottabb teológiát mutatnak. 1974-ben megnősült. Feleségével és egy kitűnő illusztrátorral való együttműködésének köszönhető egy remek „képes biblia“ (Das Buch von unserem Herrn Jesus). Néhány éve torokrákkal operálták. Úgy látszott, sikerült a bajt lokalizálni. Nyáron még otthon járt, boldog volt, telli tervekkel. Dec. 7-én fürdés közben elcsúszott, combnyaktörést szenvedett. Eredményesen megoperálták, de 8-án hajnalban agyembóliát kapott. Végakarata szerint a jezsuiták Bad Schönbrunni temetőjében helyezték nyugalomra. „Célkitűzésének lényege – írja a már említett Stierli –: filozófiaiilag és teológiaiilag értelmezett és megalapozott egzisztenciális lelkiesség. Saját, gyakran fájdalmasan végigszenvedett tapasztalatából kiindulva próbál az emberek segítője és barátja lenni.“

R.

A TABERNÁKULUM ELŐTT

Szeretnék mondani valamit a Krisztussal való találkozásról a misszió egyszerű életében.

1) Az Oltáriszentségben naponta találkozhatunk Vele, hiszen ott istenségével és emberségével, imáandó szent testével és drága vérével igazán és teljesebben jelen van, és a mi látogatásunkra vár.

A mi misszióinkban éjjel-nappal ott virraszt Piripá, Tremedal és Cordeiros szegényes fa-tabernákulumaiban. Reggeltől estig mind a három plébániatemplom nyitva, és hívogat látogatásra.

A 14 éves Mario, a 15 éves Manoel, a 17 éves Joventino és még sok más fiatal föltételülkké tették, hogy mindennap, vagy legalábbis hetenként 15 percig imádkozzanak az Oltáriszentség előtt. Piripában Zequinho kőműves, Maria Dan-

tas 8 gyermekes édesanya és mások hetenként csendes virrasztást tartanak a tabernákulum előtt. Cordeirosban festették a templomot. Bementem, hogy megnézzem a munkát. Létrák, ecsetek és festékes vödörök között látom a fiatal fekete tanítónőt, Joselitát, aki majdnem mindennap belátogat egy félórára, hogy találkozzák a lelkek isteni Barátjával.

Már a papnevelőintézetben megtanított rá spirituálisunk, Erdős Mátvás dr. (ma is élő tüzes Jézus Szíve-tisztelő): „Krisztus a Szentostyában barátságát kínálja a papnak. Azért maradt Jézus a tabernákulumban, hogy papja ne maradjon magányos és elhagyatott . . .” Így már a hívek is tudják: ha a misszionárius valamelyik plébániára érkezik, legelső látogatása isteni Mesterének szól, aki már vár rá a templomban.

Önkéntes munkatársaimat is arra nevelem: a legnagyobb gonddal ügyeljenek, hogy a tabernákulum előtt éjjel-nappal ott égjen az örökmécs. Minden szentmise után jelentkeznek hívek, akik egy hétre fizetik. (Az 1500 km-re fekvő városból hozattunk vastag viaszgyertyákat, amelyek 8 napig égnek.) Minden este mind a három plébániatemplomban és sok kápolnában szentolvasót imádkoznak egész éven át.

Nagy benyomást tesz ránk Kalkuttai Teréz anya példája, aki nővéreivel minden munkával zsúfolt napot szentségimádási órával fejez be.

Piripában és Tremedalban már van monstrenciánk. (Cordeirosban még nincs!) Elég kinyitni a tabernákulum ajtaját, már kezdődhet is a csendes szentségimádás. Krisztus „négy szemközt” megbeszéli misszionáriusa problémáit, türelmesen hallgatja végig terveit, új ösztönzéseket ad neki, s hozzá még mindenható áldását . . .

Mióta 1981. nov. 13-án megérkezett négy missziós nővérünk, ők is kinyitják a tabernákulumajtót, és a gyerekeket meg az ifjakat imádási órára gyűjtik. „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket!”

2) Krisztussal találkozunk a betegekben. „Beteg voltam és meglátogattak engem.”

Találkoztam Krisztussal egy magányos parasztházban. Mozdulatlanul feküdt az ágyon. És így szenved már több mint tíz éve a 18 éves fiatal Juracy tagjában. Mennyi fájdalomról beszélhetne, ha tudna jól beszélni . . .

Ugyanazzal az Úr Jézussal találkoztam a 22 éves szegény Anisia szülői házában. Már hosszú évek óta fekszik egy szalmazsákon a földön. Halkan, barátságosan beszél. Mosolya mögött megpillanthatjuk Annak arcát, aki minden fájdalomukat magára vette.

Más alkalommal négy lábon járva találkoztam az Úr Jézussal a csinos kis béna Amália (17 éves) személyében. Csak így tud mozogni, ha nem ültetik lóra. Mennyi megaláztatást tűrt el már az Úr ebben a nővérkénkben!

Vagy zarándokoljunk el Cecilia Maria de Jesus-hoz. 51 éves, gyermekkorától vak és béna, mozdulatlanul fekszik a földön. Minden látogatót megismer a hangjáról, bátorít, erősít bennünket. Legközelebb jötevéink ügyeit is beajánlom ennek az örökvidám nagy tűrőnek . . .

Ismét találkoztam Krisztussal: nem volt orra! a helyén csak vér és csont. Szörnyű látvány a jó Etelvina asszony agyagkunyhójában. A betegség már felalta az orcáját és elnyomta egyik szemét. Bocsáss meg, Uram, hogy első látogatásomkor annyira félttem ránézni, a szentségeket nyújtani neki! De azután újra meg újra, önként meglátogattam; elég hosszú út, de vállaltam, hogy fölismerjem benne a Fájdalmaik Férfiának vonásait, aki mindezt magára vette, hogy engeszteljen bűneinkért.

P. Klener László braziliai misszionárius

MAGYAR NŐVÉREK A NAGYVILÁGBAN

Westfield, USA: Kanadai kolostorunk, ahol eddig voltam, a solesmes-i (Franczoi.) bencés kongregációhoz tartozik. Ennek mind férfi, mind női ága kizárólag kontemplatív életet él. Amint a bencésekhez illik, a liturgikus istenszolgálat a fő jellemvonásuk. Ste Marthe-sur-le-Lac-i kolostorunk 1936-ban alakult. Ha az utóbbi tíz évben meg is ritkultak a hivatások, azért még mindig volt valaki a noviciátusban. Az utóbbi években 70 és 75 között volt a létszámunk (belépéseimkor, 1956-ban én voltam a 60.). 1977-ben vagy 78-ban egy kanadai pap tudatta apátnónkkal, hogy a burlingtoni (Vermont állam, USA) püspök örülne, ha egy szemlélődő rend jönne az egyházmegyéjébe. Ugyanakkor egy itteni jótevő felajánlott nekünk egy nagyon szép telket gyönyörű hegyes vidéken. Villany és kút is van már a telken. Csak azt várja, hogy építsünk és jöjünk. A környékbeliek ezer módon azonnal segítségünkre jöttek. Persze megmaradt a nagy kérdőjel: az építkezés ára. Koldulni kellett, és bizony az evangélium példabeszédét egy bizonyos toronyról, amelyet valaki elkezd építeni, mikor nincs miből befejezze, nagyon is magunkra alkalmazhattuk volna. Azaz mégsem, mivel volt egy rejtett tőkénk: a Gondviselésbe vetett hit. Segíts magadon, az Isten is megsegít: egy csöpp a másik után jött, néha akadt egy egész „bögre” is, és apátnónk hite és fáradozása segítségével a „hordó” lassan megtelt. Közben egyre-másra jelentkeztek az amerikai posztulánsok. Ketten már be is léptek hozzánk Kanadából. 1980. jún. 10-én volt az „első lapát” szertartása az építkezést megindításával. Két nővér akkor idejött, és a helyszínen ellenőrizte a munkálatokat egész idő alatt. Idén okt. 1-én végre átadták a nagyon egyszerű, de stílusos téglaeépületet. Okt. 2-án megérkezünk nyolcan Kanadából, és most éljük a kezdet örömeit és fáradalmait. Még csak „cella” vagyunk, de remény van rá, hogy januárban priorátussá lépünk elő, és akkor tavasszal valószínűleg megnyithatjuk a noviciátust. A kolostor 20 személyre van számítva jelenleg, de a megnyitáshoz bele van kalkulálva a tervrajzba, és akkor 40 nővért fogadhat majd be. Mondanom sem kell, hogy én vagyok az egyetlen magyar.

Flóra nővér Dél-Afrikából (I. Szolgálat 34/86) a nyáron otthon járt, és magyar levéllel örvendeztetett meg bennünket: Most Budapesten vagyok. Rokonságom és én nagyon boldog vagyunk, hogy kisikerült találkozni és megismerni egymást. Utaztam a vallásos ruhámban, de a vonatban a tisztviselőnk nagyon barátságosok voltak. Most is ezt a ruhát viselem. Szombaton Szentendrében voltunk. Megnéztük a világhíres Kovács Margit gyűjteményet. Vasárnapon Balatonhoz mentünk. A templom túl tele volt a 10.30-as szentmisében. Ez egy új, modern templom, de nagyon szép. Mindenütt magyar motívum. Fiatal emberek énekeltek gitárhoz. Nagyon ünnepes volt. Egy asszony egy filmet csinált magamról a mise alatt. Ebben a hétben Budapestre és Esztergomba megyünk. Itt nagyon jól érzem magamat. Sajnálni fogom, mikor el kell menni. Most sokat beszélék magyarul. Senki sem segítette nekem ezzel a levéllel. (Gratulálunk!)

Sao Paulo, Brazília: 1973 karácsony vigíliáján püspök atyánk az Oltáriszentség szolgáloja tisztséget ajándékozta nekem. Akik nem jöhetnek el a szentmisére, azokhoz elvihetem Jézust. Dús János bácsi és Juliska néni magyarok. Mind a kettőnek az egyik lábát leoperálták. Tolókocsiban ülnek egész nap. Vasár- és ünnepnap a rádióon keresztül hallgatják a szentmisét. Így egyesülnek a szent áldozattal. Énekelnek és imádkoz-

nak, olvasnak a nap folyamán. Türelmeselek. Ajkukról panaszszót még nem hallottam. Egy köhajtásnyira laknak anasztásiói házunktól. Ha nehéz valami, hozzájuk megyek. Mindig erőt kapok. Várnak karácsony szent napján is. Ha Isten segít, akkor is elviszem nekik Jézust, a Nagy Királyt egy kicsi ostyában. — Egy másik szegény betegünket süket ura ápolja, gondozza szeretettel. Hilária nővér, a szegények gondozója, összecsomagolt számukra mindent, ami jó: rizst, babot, olajat, cukrot stb. Fehér terítőt az asztalra. Két hónapnál is tovább élés nekik. Kipakoltunk. Azok a vagyok arcom, csillogó szemek úgy sugároztak ránk, mintha a mennyország tündökölt volna felénk. — Ha messzebb megyünk látogatni betegeket, mindig Éliás bácsi visz el autón. Egyszer megkérdeztem, honnan veszi a pénzt benzinre? Itt igen drága. Felelte: „A jó Isten mindig megsegít. Nem hiányzik semmim.” Dolgozó ember. Igazi apostol. A betegeket „aranyember” címet adtak neki.

Brialmont, Franciaó.: A szigetelő munkások, akiket nov. 1-re vártunk, karácsony előtt nyolc nappal érkeztek meg. Azt számítottuk, karácsonyra már visszatérhetünk régi helyünkre, de csak álom maradt. A szemlélődő élet sokkal mozgalmasabb, mintsem kívülről gondolják. Ha a munkások bevégezték, rám vár a festés. Amit házilág meg tudunk tenni, azt megtesszük, még ha lassabban is (mert kevésebb a munkaidő), de alaposan. Egy kolostor évek hosszú során épül-szépül. Húsz év óta, mióta itt vagyunk, nagyon sokat változott, de rengeteget dolgoztunk is rajta. Három év óta az ablakokon dolgozunk. Ez olyan munka, hogy nem lehetne megfizetni. A levehető ablakszárnyat műhelybe viszik, leégetik a régi festést, kiszedik az üveget, megtisztítják a régi gittől (mert már átengedte a vizet), újra gittelik, utána újra festik az egészet. Amíg az ablakszárny műhelyben van, egy hatalmas deszka helyettesíti. Az én munkaköröm az „akrobata” rész. Az ablakok felső része nem szedhető le. Ezeket helyszínen kell csinálni, kívül-belül. Ehhez van egy különleges létrám, amivel az ablakon kívül „lebegek”, két emelet magasságban. Aki alulról néz vagy messziről, eláll a lélegzete, pedig teljes biztonságban vagyok. Persze minden mozdulatomat jól irányítani. Eddig 80 egynéhány ablakot csináltam már így meg, kb. húsz év még rám. Nemcsak kézi munka, de egyben szemlélődő is, mert elsősorban egyedül vagyok, másrészt minden fölött vagyok, harmadsorban a vidék gyönyörű. Nagy az Isten-közelség, könnyen megy az elmélkedés, még ha a kezem foglalt is. Ennyit a munkakörömről.

Salvert, Franciaó.: Mi iskolában tanítunk, a környéken hittant adunk, betegeket ápolunk és öregeket 70—101 év között. Vannak összejövetelek, közös imák. Az isteni kertész a Gyöngyös mellől ide ültetett az Auxances völgyébe. Imádkozzék értem, hogy ha értem jön, virágozva találjon. — Vasárnap volt: nálunk és itt misézett a Püspök Úr. Díszebéddel fogadtuk, az ebéd alatt két nővérrel együtt játszott gitáron — mesterien játszik —, mi pedig énekeltünk: „Énekeljük közös örömről, — Monseigneur itt van: közzöntünk!” stb. Úgy volt köztünk, mint egy családapa, nagyon jól éreztük magunkat.

Ugyanonnan: En megvagyok öregeken, munkám mindig egy: a templom gondozásában 29. évet kezdem, temetőnk gondozása 34 éve, meg a virágok. Templomunkban csak vasárnap használjuk a fűtést, egész héten kevés a látogatója. Sok virágot tettem az oltár köré, és ahányszor én mint az Úr szolgálóleánya beamegyek, e fohászt mondom: „Kedves virágaim, áldjuk, imádjuk, dicsőítsük a mi Teremtőnket, Istenünket, Megváltónkat!” Így kissé megvigasztalódom az elhagyatott Jézus miatt az Oltáriszentségben.

Loango, Afrika 1979—Párizs 1981: Vizitációs zárdánk francia alapítás, 1966-tól, én vagyok az egyetlen magyar. Heten vagyunk európaiak és öt bennszülött csatlakozott hozzánk, Klauzúras nővérek lévén, külső apostolkodásunk nincs. De zárdánk ajtaja nyitva áll mindazok számára, akik egy kis lelki összeszedettség után vágyakoznak. Különösen a vakáció alatt a különféle szerzetek nővérei szívesen jönnek, hisz a város zajától távol, a tenger partján csendes és testi-lelki felfrissülést találnak. Nekünk pedig e találkozások megengedik, hogy a helyi egyház problémáit megismerjük, és imáinkkal a sáncon dolgozókat segítsük. A városi fiatalok is gyakran jönnek egy-egy napi lelki frissítőre. Megélhetésünket a baromfiállomány biztosítja. Tojáshozamra dolgozunk. De hogy a lakossággal is kapcsolatban legyünk, van egy kis betegkezelőnk, ahol naponta 30—40 beteget látunk el orvossággal és jótanáccsal. Nagy vigasztalásunk, hogy mióta

itt vagyunk, a gyermekhalandóság minimálisra csökkent, és sok felnőtt szintén a mi erősítőinknek és gyógyszerünknek köszönheti életben maradását. Minden más szociális irányú fáradozásunk sikertelen maradt. Több fiatal családnak adtunk csirkéket, hogy keresethez juttassuk őket, de amikor tojni kezdtek, mind eladták! Azután azt gondoltuk, hogy a bárány kevesebb munkát ad és igénytelenebb: öt családnak adtunk néhányat, hogy az állatenyésztésre kedvet keltsünk; hálót is adtunk néhány fiatal munkanélkülinek, hogy halászni tudjanak. Az eredmény? A hálót elvitte a víz, a bárányokat nem gondozták; szóval nehezen megy nekik tervszerűen dolgozni!

1979 óta afrikai házunkban csak annyi változott, hogy én és egy francia nővér egészségi okokból valószínűleg véglegesen visszatértünk fogadalmi zárdánkba. Afrikai házunkban egy kis bennszülött 1979. szept. 8-án örökfogadalmat tett, egy ugyancsak 79. dec. 28-án beöltözött, és ez évben a Szent Szív ünnepén szintén volt beöltözés. Jelenleg a kis közösségben van 3 francia, 1 mexikói és 2 bennszülött örökfogadalmas, 2 ideiglenes fogadalmas és 2 újonc, valamint 5 fiatal, aki komolyan készül, de hivatalosan még nem kezdte meg a jelöltidőt.

Assisi: A mi közösségünk idős ferences misszionárius nővérekből áll, akik visszatértek a missziókból, ki Kínából 43 év után, ki Afrikából 48 év után, ki Indiából, s van, aki itt élte le az életét, felajánlva a missziókért. Egyik nővérünk 99. évében van, és még mindig kötöget, saját maga tartja rendben a szobáját, valamennyiünknek épülésére van. Mindennap szentségimádást végzünk a kitett Oltáriszentség előtt, ott mindig megemlékezem Önökről, hogy a jó Isten termékenyítse meg apostoli munkájukat, és nyújtson segítséget anyagiakban is.

Japán. (Itt kivételesen nem magyar nővérekről írnok, hanem a Japánban működő magyar misszionárius, P. Béky Gellért beszél japán nővérekről.)

Akinek nem kellett volna megszületnie

Anyja apáca szeretett volna lenni, de nem sikerült neki. Apja meg szerzetesapnának készült. Őt meg a rend nem vette fel. Ezután kötöttek házasságot egymással. Amde már az első gyerekek baj volt. A fiatal asszony tüdőbajt kapott. A nem keresztény orvos művi veletlenséget javasolt. Ezt azonban tiltotta a katolikus anya lelkiismerete. Ezért egy katolikus orvoshoz fordult tanácsért. Az is rögtön látta, milyen veszélyes esettel van dolga. Mégis vállalta a felelősséget, és megtett mindent, hogy a gyermek megszülethessen. Az aggódó szülők ígéretet tettek, hogy Istennek szentelik gyermeküket, ha szerencsésen a világra jön.

Lány lett a kisbaba. Utána még öt gyerek következett, négy lány és egy fiú. Az asszony a harmadik szülés után teljesen meggyógyult. Hat gyermeke ma is él, makkegészségesek. Az elsőszülött apácájelölt. Először nem nagyon akart a nővérek közé menni, bármennyire is hálás volt anyjának, hogy vállalta a születésével járó életveszélyt. Lassan azonban hozzászokott a gondolathoz, és elhatározta, hogy belép. Apja azonban bölcsen azt tanácsolta neki, várjon még egy évet, dolgozzon, s ha egy év múlva még mindig kedve lesz a szerzetesülethez, hát beléphet.

Egyetemista meg dolgozó lányoknak adtam éppen három napos lelkigyakorlatot a nővéreknél. Ott találkoztam vele. Már harmadik éve, hogy bent van. Nemsokára fogadalmazik. Két húga a három napos lelkigyakorlatra jött el. Az egyik szintén apáca szeretne lenni. Az apjuk is el akart jönni, de mikor mondták neki, hogy ez most csak nőnek való, tréfásan megkérdezte: ha szoknyába bújna meg fátyolt tenne fel, beengednék? Úgy látszik, tudja, mivel tartozik a jó Istennek felesége egészségéért meg hat nagyszerű gyermekéért . . .

A vértanúk unokái

Az elmúlt nyáron Dél-Japánban adtam 30 napos lelkigyakorlatot egy japán kongregáció nővéreinek. Ez a kongregáció többek közt arról is nevezetes, hogy csak japánok vannak benne, és szinte mindnyájan a hosszú üldözést átvészelt keresztények leszármazottjai. Nagaszaki környékén meg az egyházmegyéhez tartozó szigeteken tízezzrel élnek még ma is a régi keresztények kései unokái. A több mind kétszáz évig tartó kegyetlen üldözés ellenére is megtartották hitüket, és készek voltak ezért minden áldozatra. Jórésztük szegény volt, mint a templom egere. A száműzetés döntötte őket

nem egyszer ebbe a keserves szegénységbe. Máskor meg önként vállalták a nélkülözéseket azzal, hogy természetlen, lakatlan szigetekre menekültek, csakhogy hitüket megvallhassák.

Kb. száz évvel ezelőtt az üldözés utolsó nagy hulláma megint szétszórta közülük néhány ezret Japán különböző részeibe. Szerencsére ezúttal csak néhány évig tartott ez a megfélemlítő számkivetés. Mégis sokan belehaltak az embertelen szenvedésekbe és kínzásokba. Cuvanóban is pl. több mint harmincat temettek el az alig száz főnyi csoportból. Nos, az említett kongregáció „alapítói” ezekből az elsodort keresztényekből kerültek ki. Négy fiatal lány közös életre szánta el magát. A szegényekkel, betegekkel, gyerekekkel kezdtek el foglalkozni. Példájukat hamarosan mások is követték. Nemsokára már egyre több keresztény közösségnek voltak ilyen áldozatos csoportjai. Nem mentek férjhez, szegénységben, egyszerű szeretetben szolgálták a most már szabadon hagyott keresztényeket (és nem keresztényeket), nem feledkezve meg a lélek szükségleteiről sem (hitoktatás, nevelés stb.).

A század közepén (1956) olyan világi szerzetfélébe tömörültek a nagaszaki egyházmegyében szétszórta működő és csak lazán összefüggő csoportok. Az egygyéves jelképű egyszerű egyenruhát és új nevet kaptak: „Az Ur szolgálóleányainak kongregációja.” Mert ebben látták hivatásuk lényegét: Máriaéhoz hasonlóan az Ur szolgálóleányai akartak lenni a nagaszaki keresztények szolgálatában.

De ez csak az első lépés volt az igazi egység felé. Húsz éves, jól átgondolt előkészítés után, 1975-ben igazi kongregáció lettek! Új nevet vettek fel: „Az angyali üdvözlét Kongregációja.” Es szerzetesi ruhát öltöttek magukra! Akkor, amikor szerte a világon a női szerzetesrendek világi ruhával cserélik fel a megszentelt habitust: ezek az egyszerű, napsugaras japán lányok boldogan hajtják fejüket a Krisztus édes igájába, és szent büszkeséggel viselik új szerzetesi ruhájukat. Az öregek is, akik még „szabadon” nőttek fel ebben a szervezetben, zokszó nélkül vállalták a szerzetes élettel járó megkötöttségeket.

Ma már nem kell nekik nap mint a nap a földet túrni, tehenekkel bajlódni, vagy gyalogosan róni az egyenetlen, hegyi utakat. A „japán csoda” őket is korszerűsítette: izléses, jól felszerelt napközi otthonokban, kényelmes plébániákban, korszerű kórházban szolgálgják az Istent, Akiért annyit kellett őseiknek szenvedniök. Az újoncokat középiskolába küldik, munkájuknak megfelelően kiképezik. Csak a szellem a régi: felebaráti szeretet és evangéliumi egyszerűség. Nagy ambícióik nincsenek: múltjukhoz hűen csak a nagaszaki egyházmegyében dolgoznak. Ott ápolják, ébresztgetik, erősítik az ősök hitét, főleg a gyermekekben. Ma kb. 350 a kongregáció létszáma. Jelentkezően nincs hiány; eddig még mindig volt hivatás szép számmal.

LEVELESLÁDÁNKBÓL

(Erdélyből:) Ausztriai utam lelki élményei még mélyebbek és maradandóbbak a látvány szépségénél. Sok esetben talán az üzleti haszon, a turistaforgalom ápolása az indíték, de a legkülönbözőbb formáit láttam az udvariasságnak, figyelmességnek. A forgalom irányításának hivatalos szervei megoldani segítenek a közlekedés bonyodalmaival. Egészen barátságos a gyalogos—autós viszony. Nagy türelemmel hordja elő a kereskedő az árúját, és szívesen tájékoztat, hogy a legmegfelelőbbet kapja a vevő. Az étkező-helyeken vetéikednek a legmeghittebb vendéglátással. Az új templomok az életből nőttek ki, de a régiekbe is sikerült bevinni azt. Sokszor láttam babakocsi-val, iskolás gyerekekkel, kamaszokkal felvonuló szülőket. Kis közösség a nagyobb magával hozva, töltekezve az egység erejével. Láttam üres marokkal — kitárt szívvel őket az életadó kenyeret osztogató diakónus előtt elvonulni. Láttam, ahogy kézről kézre adják a perselyező kiskosarat; ahogy dalolnak, ahogy könyörögnek, saját és közösségük, az egész emberiség gondját, örömét tárják égi Atyánk elé. Bár nem értettem, mi volt a lecke, a jó hír melyik passzusát magyarázza a pap, de örömmel szoritottam meg egy 3 éves kislány felém nyújtott kezét a békefelhívásnál. Hittem és hiszem, hogy lesz, hogy kell legyen foganatja. — Láttam egy fiatal anyát az utcán, aki hátán vitte alig

járó kisleány, ölében a pár hónapos babát, és két oldalt hancúrozott mellette két kisleány. Olyan könnyedén ment, mintha gyerekeiből szárnya nőtt volna, és olyan vidáman, mintha társasjátékot játszottak volna. Egy másik mama 3 kamaszlányával hódított sétált egy rózsálgáton. Lányai időnként átölelték, megpörgették, sugdostak neki, és egymást megelőzve kedveskedtek. Egy iskolás fiúcska duzzogott mellettük bánatában, hogy neki nem jut semmi a mamából. Közeliükben báronyosabbá, illatosabbá váltak a rózsák. Láttam fiatalokat, ahogy templomba kísérték vakokat, elsötétült életeknek igazi derűjévé, világosságává váltak. Legnagyobb élményem talán mégis négy ismeretlen fiatal volt. Megdagadt tyúkszemem romjain üldögéltem egy villamosmegállóban. Nem tudom, végórát vártam-e jobban, mint a villamost, amikor feltűnően hangos nevetésre, jókedvre lettem figyelmes. Tolókocsin közeledett a jókedv. 16 év körüli lány ült a kocsin. Keze teljesen hiányzott. Dívatos farmernadrágjának mindkét szára erősen feltúrva, belőle két elferdült, nagyon rövid lábforma lógott ki mezelenül. Zippzárás pénztárcát szorongatott, nyitogatott, miközben nagyon vidám dolgokat mesélhetett, mert azon nevettek. Egyik kísérője egy olyan kisleány volt, hogy két keze a vállából nőtt ki közvetlenül, és ha ügyesen homorított, kezét foghatott önmagával. A tolókocsit egy olyan leány tolt, akinek egyik keze ép volt, és nehézkesen járni is tudott. A negyedik egy ügyetlenül lökögő fiú volt. A maga fiatalos bájával mindhármuknak udvarolt, és segítette tolni az alkalmatosságot. Úgy emlékszem, nagy csend lett a város zajában. Ilyen tiszta jókedvet senki nem mert megzavarni. Nekem is elpárolgott a világfájdalmam. Megszámláltam végtagjaimat, éveimet, és próbáltam eszembe idézni azt a sok-sok jót, amit tele marokkal kaptam az élettől, amivel pazarul gazdálkodtam, s amiket alig jutott eszembe megköszönni. Azóta is próbálgatok olyan ropogós friss jókedvvel örülni minden apróságnak.

— Csudálatos, hogy ha az ember megtalálja önmagát a legegyszerűbb munkában, akkor már nyert ügye van. Ha nem akarok többet, nagyobbát, mint amire képességet, tehetséget kaptam, de ehhez képest a maximálisat igyekszem nyújtani. S mindezt Isten dicsőségére. Igen szeretem az embereket, s ezért is örülök beosztásomnak, mert könyvtárunkban naponta elég sokan megfordulnak, akikkel, miközben kölcsönzők nekik, elbeszélgethetek. Olyan sokat voltam ügyedül, sokszor kétségbeestem. Most pedig szeretném, hogyha igen sok embernél nem rajtam múlna, hogy nem ismeri meg a felebaráttal s Istennel való közösség örömeit, megerősítő élményét. Úgy érzem, a mai embereknek igen nagy szükségük van arra, hogy tartozzanak valahová. És oly sok emberi értéket lehet felszínre hozni, ha szeretettel közeledünk valakihez.

— Az emberekben köztünk járó Krisztus sűrűn felkeres. Öt—tíz ember néha, kezdve a 8 hónapos korcsoportozhoz tartozókon. Nem is tudok mással foglalkozni, mint velük. Elhagynak a problémák, és örülök minden pillanatnak, amikor még szolgálhatok. Sokszor csak úgy, hogy egy szó választ sem várnak, csak kibeszélni akarják magukat. Semmi más dolgom nincs, mint a nap 24 órájában készenlétben lenni, mert van, aki este 1/2 10-kor ér ide, és nekem csak nyitott szívvel kell az asztal mellett ülni s hallgatni vagy az örömeiket, vagy a sebeket.

— Édesapám ültette belém Urunk szentséges Szíve tisztelőt és a teológia iránti érdeklődésemet. Néhány éve elhatároztam, hogy nem maradok meg az egyszerű érdeklődés mellett, hanem tanulni fogok. Egy kicsit bolondnak tartanak, hogy két kisleány meg az állásom mellett ilyesmivel is foglalkozom, — de ugyan hova jutnék, ha törődnék ilyesmivel?! Mintha azért, mert „a világban élek”, nem lehetne Urunk életem középontja, mintha azért nem szerethetném Őt igazán! És így oda is bejutok, ahová „egyháziakat” még közel se engednek, — és ott van csak igazán szükség apostolkodásra. Ha hivatásom a szeretetszolgálat, azt ugyan otthon kezdem, de semmi esetre sem szabad ott megállnom! Egyelőre úgy gondolom, ha nyugdíjban leszek és a gyerekek meg tudnak állni a maguk lábán, nem lesz szükségük rám, kimegyek valahova falusi plébániára, lehetőleg szegény helyre, ahol nem kínálhatnak fel fizetést — ilyen, sajnos, van elég —, és ott fogok dolgozni, amire szükség lesz: hittan, adminisztráció, háztartás. Addig pedig teszem azt a keveset, amit tehetek.

— Most nagy vizsgálatban vagyunk. A Hittudományi levelezőjén másodikok vagyok. Szívesen elbeszélgetnék Ithoni szép örömről, munkánkról és rendületlen bizalmunk-

ról. Az Isten nagyon szeret minket! És ez nem „várakozás”, hanem VALÓSÁG! Hitünknek gyökere van, s mi is fáradozunk azért, hogy „harmincszoros, hatvanszoros, százszoros” termést hozjunk. Amit tanulok, az csodálatos! Innen is örömem, felelősségem, de nagy ráhagyatkozásom is Istenre! Akiket meghívtott, meg is tartja, mert Isten mindenkor hűséges ígéretéhez!

— Mennyi nagyon rendes, komoly keresztény él országunkban! Látom a virágzó hajtásokat, s bízom a bő termésben. Éppen tegnap volt nálam két kismama. Az egyik család, ahol három gyermek van, albérletben lakott, ott nem túrték már a gyerekeket a zaj miatt. Befogadta őket ez a másik keresztény család, ahol öt kicsi van. Így most 8 gyermek és 4 felnőtt él boldogan egy kis lakásban. S erről úgy beszéltek, mintha ez a lehető legtermészetesebb lenne. Nagyon boldogok, kiegyensúlyozottak. A gyerekek aranyosak, mind olyan, mint az élet, és egészségesek. Sok ehhez hasonló példát tudnék írni. Hiszem, hogy nálunk is kibontakozóban van egy mélyebb keresztény élet, s a világi hívek igénylik ezt. A papságnak mintegy fel kell zárkózni hozzájuk, habár vannak nagyon rendes papjaink is.

— Olyan különös, hogy az ember akármilyen lelki vagy testi problémával találja magát szemben, mindig kellő időben megkapja az eligazodás lehetőségét. Akár egy jó könyvben, egy szentbeszédben, egy jóbaráti szóban vagy egy jól sikerült elmélkedésben. Minden olyan — szinte kézzelfogható — Gondviselés szerint történik az ember életében. Ez olyan jó és megnyugtató.

— Életünk tanúságtétele is hadd legyen hálás szeretetünk kifejezője. Minél változatosabban táplálkozunk: Jézus testével, szent ígéével, s embertestvéreink hitével, gondolataival, annál egészségesebben élhetünk, fejlődhetünk.

— Tíz napig négy picit kislányra kellett a sógornómmal vigyázni. Az egyik két éves lesz, három pedig négy éves. Éppen abban a korban vannak, ami a nagy felfedezések kora, s amikor még hiába mondom, hogy a sündiszótnó nem kell megsimogatni, mert szúr, azt előbb ki kell próbálniok, hogy el is higgyék. S az is nehéz volt, hogy általában esett az eső, s nem mehettek ki a udvarra, így a bezártság még inkább megvaidította őket. No azért különösebb baj nem volt, mégis örültünk, amikor aludtak. Olyan félelmetesen szép világ a kisgyermeké, ahogyan ránk tudnak hagyatkozni mindenben. Ezt a védtelenséget kell nekünk vigyázni. S ezt a védtelenséget kell átélünk ahhoz, hogy mindenben Istenre tudjunk mi is hagyatkozni.

— A napokban busszal mentem be a városba. Tömött volt a kocsis. Egyik megállás előtt egy sovány nő igyekszik az ajtó felé. Közben véletlenül meglök egy másik nőt. Az rögtön fölszisszen, és nem éppen udvarias megjegyzéssel leckézteti a tolakodót. Ez azonban mosolygós arccal ezt válaszolja neki: „Kedveském, véletlenül löktem meg. Láss, nagy csomaggal vagyok. De azt ígérem, ha nálunk földrengés lesz, magáért fogok imádkozni, hogy baj ne érje.” Szívükből elnevettem magam. Nohát ez igazi keresztény válasz volt. Bárcsak ilyen szópárban hangzana föl mindig az autóbuszokban! Sajnos, legtöbbször gorombán visszavágnak egymásnak az emberek, aztán egyik is, másik is dűnyög magában. Az ilyen bosszankodást pedig el lehetne intézni kedves mosolyal, vagy udvarias szóval.

— Évekkel ezelőtt itt járt egy cigányné. Leánykányira töpörödvé, betegén kuporgott az ajtó előtt, s valami meleg ruhát kért. Még biciklis koromból volt egy lovaglófolttal regenerált jó meleg télikabátom. Nagy megkönnyebbüléssel adtam oda, de nem voltam biztos, hogy gyengeségében el tudja vinni, mert nagy volt, vastag és nehéz. — A napokban ismét itt járt, és „urbi et orbi” — megáldott. Megállt a szobám közepén, letette csomagját. Karja egész hosszával keresztet vetett, hangos szóval elmondta a Miatyánkot, félig az Urangyalát (ennyit tudott), és mindenre kiterjedő hosszú áldást. A legmeghatóbb az volt benne, hogy a meleg kabátban visszaszerzett kicsi erejének a felét nekem adja a jó Isten. Ilyen nagy lélek szorult ebbe az apró cigánynéba. Áldásától új életkedvet kaptam, s hiszem, hogy az Isten nem veszi el utolsó vagonkájának a felét.

— Ó igen, a szenvedés szükséges. Az a „nyolcadik szentség.” A Gondviselés akaratából ebből kaptunk! Nehéz, de érdemes! Fivérem meghalt, autóbaleset következtében. Édesapám évekilg tartó súlyos betegség után szintén. Én még felülni sem tudok.

Sok barátunk van, szeretettel vesznek körül! Minden érdeke! Mindennek nagyon örülök. Van bőven időm; mindenkit meghallgathatok. Hát ez a szolgálatom. Ez a hivatásom. Nővérjelölt voltam, mikor 31. éve a betegség kegyelmét megkaptam. Boldog vagyok! Imát ígérek!

— Napok óta akarok írni, de hiába, aki nyugdíjas, annak a maga számára nincs ideje. Egyik helyettesítésből még ki sem fogytam, már vár a másik, meg a kis öregek, betegek. Csodálatos az Isten kegyelme, hogy amikor szeretetszolgálatról van szó, szinte megkétszerezi az ember fizikai s lelki erejét. De nem ugyanazt tesznek-e tenni ott is? Ez a mi hivatásunk, ezt kért majd tőlünk egyszer az Úr számon.

— Miután az öregkor után már csak az „Örök Tavasz” következik — Isten tudja, még hány évünk van, amit itt a földön töltünk —, én már most gondolok arra, mi legyen az, amit unokáimnak emlékül hagyhatnék. És eszembe ötlött, hogy készítek egy kis ládikát, egy „kincsesládát”, s abba beleszámolom mindazt, amit én kincsek tekintek. Ennek a kis ládának az őrzésével megbíztam első számú unokánkat, aki most 14 éves, és elég komoly ahhoz, hogy ő legyen az én kincstárnokom. Ő fogja kezelni, és aki óhajtja, annak ad belőle olvasásra bármit. Mert ebben a kincsesládában könyvek, jegyzetek, idézetek, versek lesznek, kizárólag olvasnivaló, amiket én életem második felében, de leginkább öreg koromban összegyűjtöttem, amiket én nagyon szerettem és kincsként őrzök, és azt szeretném, ha ti is kincset találhatok bennük. A kincstárban benne van a Szentírás, ami a kincsek tárháza! Azután különböző címszók alatt dossziékban összeraktam az írásokat: szeretet — szenvedés — keresztény hitünk — öregség — halál — stb. stb. Legnagyobb örömöm az lenne, ha mindnyájan olvasnátok ezeket.

— Ez az év részemről nagyon gazdag volt lelkiekben, mert nagyon sokat szenvedek. Már egy éve kezdődött megynagy édesapám betegsége, 4 hónap múlva örökre elphint szegény. Az ő számára megváltás volt a halál, már 84 éves volt és tüdőrákos, tehát sokat szenvedett. De itt maradt szegény édesanyám az ő gyógyíthatatlan betegségével. 81 éves, de 81 kilós is, és úgy emelgetem szegényt, eszik, de mindig gyengébb. Ő is sokat szenved, de én is éjjel-nappal. De nem baj, van mit adni az Úr Jézusnak, ezt a sok szenvedést. Csak azért kérem a jó Istent, hogy adjon nekem erőt és sok türelmet, míg ő él, mert hiszen neki rajtam kívül senkije sincs. Nem tudjuk, mit rejteget számunkra ez az élet, de utána már az örök haza lesz, csak ezen az úton tudunk haladni, amelyiken most járunk.

— (Belgiumból:) Jól sikerült karácsonykor a M. néni köszöntése. Csak nagyot nézett, hogy az oltár kalocsai terítővel van letakarva, rátűzve a rajz és felírás, amely a magyarok közti működésének 50 éves jubileumát fejezte ki. A karácsonyfa, Jézuska és virágok még ünnepélyesebbé tették az egészet. Kértük, hogy érte legyen a mise, utána még a helyszínen (a kultúrház nagytermében) megköszöntöttük danaszolva, és felolvastam egy kis összefoglalót, amelyben igyekeztem méltányolni 50 éves működését. Majd asztalhoz ültünk, mint mindig, mikor valakit ünnepelünk. Finom töltöttkáposzta és töltöttpaprika, sütemény, konty alá valók és egyéb jók kerültek a feldisztított asztalra. Közben, míg ejtőztünk, felolvastam két régi verses jegyzőkönyvet. Jól esett vicces formában közösen átélni a múltat. — Előbb tanakodtunk, mit adhatnak valami „nagyot” M. nélinek, de semmit sem találtunk méltóbbnak, mint meleg, családias atmoszférát teremteni, ami sikerült is. Köszöntötték őt már a tavasszal, Atyánk felmutatta a Rómából érkezett pápai kitüntetés tekercsét, és át is adta. De gondolom, M. néni nem a Pápától várta az elismerést, hanem a magyarjaitól! (NB Figyeljük meg több mint 30 éve kinn élő levelezőnk ízes magyar nyelvét! Szerk.)

— (Hollandiából:) Az itteni Erzsébet-nap táji misével kapcsolatos előkészítésnél az a tény kapott meg, mint aktuális és konkrét példa, hogy ez a négy éves korban otthonából kiszakadt gyermeklány úgy meg tudta őrizni magyarságát az idegenben, hogy nekünk magyaroknak a szemében mai napig is magyar szent. Viszont ő az idegenben magyarsága megőrzésével mégis annyira integrálódott, hogy a „világ” teljesen a magáénak ismeri. Szememben ma ez az ő fontos időszerűsége kinti-benti magyarok számára.

Előd István piarista professzor, aki három évvel ezelőtt tette közzé monumentális **Előd István: Vallás és Egyház**. Szent István Társulat, Budapest 1981, 364 o. „Katolikus Dogmatikáját”, tartozott ezzel a könyvvel, mivel az egyháztan abból kimaradt. Azt ugyanis a szeminaristák számára készített teológiai jegyzetek országos tanterve egy más tantárgynak, a theologia fundamentalis-nak tárgykörébe utalta. A szerző ebben a könyvében is nagy dogmatikája módszerét követi. Világos előadásmód, a vélemények tárgyilagos ismertetése, kiegyensúlyozott ítéletalkotás jellemzi. Tekintettel a szekularizált vagy ateista környezetre, igen fontos a vallás és a vallásosság fenomenológiája, ill. annak bölcséleti és teológiai kiértékelése, valamint a rövid vallástörténeti áttekintés. Ez az ún. fundamentális teológia egyben bevezetés az egyháztanhoz, amelynek azonban kifejezetten teológiai dogmatikai a módszere. A szerző helyesen a II. Vatikáni Zsinat egyháztanát vette irányadónak; de bizonyos kérdéseknél, pl. az egyház fogyatkozhatatlansága és tévedhetetlensége témakörében tekintettel volt a zsinat utáni vitákra is, úgyszintén a kötet végén tárgyalta nyílt kérdéseket: a klérus társadalmi helyzete, a cölibátus, a nők papsága. Örömmel üdvözljük Előd István újabb jelentős munkáját, amely bemutatja a katolikus nézőpontot a vallásossággal és a vallásokkal kapcsolatban, majd pedig egyháztanában a katolikus egyház önértelmezését fejt ki rendszerezett formában.

Itt említjük meg, hogy a Társulat karácsonyra megjelentette II. János Pál **Laborem exercens** kezdetű szociális körlevelének magyar fordítását is a „Pápai megnyilatkozások” IV. füzeteként. A fordítás dr. Diós István munkája, mint az eddigiek is.

Szabó Ferenc

Csögl János: Tedd magad igaz emberré! (Életünk problémái a mai irodalom tükrében.) Szent István Társulat, Budapest 1981, 374 o.

Csögl János egyéni zamató munkáival már régóta „mélyszántást” képvisel a magyar teológiai és lelki irodalomban. Ez a könyve mégis meglepetés. Nehéz lenne meghatározni a genesisét: vajon a keresztény életéről való személyes elmélkedéseit és tapasztalatait illusztrálta-e a mai magyar irodalomból összegyűjtött (többnyire verses) idézetekkel, vagy megfordítva: olvasmányai „provokálták-e ki” az elmélkedést? A kettő teljesen egyé ötvöződik.

A könyvnek két kiemelkedő értéke van. Az egyik az író világnézete. Ma még ritkaság, hogy valaki nemcsak elvben vallja a II. Vatikáni Zsinat felfogását a keresztény életéről, hanem ez a megújult, friss, életközeli lelkiesség a szívét és így minden megnyilatkozását is átjárja. Ezt találjuk itt, áradó bőséggel, természetes, józan kiegyensúlyozottsággal és nagyon bevilágító, ötletes megalapozással. Csak kapásból egy-két idézet: „Az életnek halálig gazdagodnia kell. Gazdaggá csak az lesz, akiben nyitott, minden igaz érték józan befogadására kész a lélek — bárholnan kínálja magát az érték.” — „Mivel a technika behálózta életünk minden percét, bele kell vonnunk hívő életmódunkba, s akkor Isten is jelen lesz egész napunkban.” — „A tisztaság nem steril fehér. A valódi lelki tisztaság a szeretet. Aki tisztává akar válni, legyen jó mindenkihez.”

A másik érték: a mű valószínű kincseshányója a mai magyar irodalomnak, feltárva mélyen emberi és — tudva-tudatlanul — mélyen keresztény jellemvonásait. Teszi pedig ezt, ami igen fontos, minden prozelitizmus nélkül. Az idézetek önmagukért beszélnek. A szerző nem azt a kényelmes megoldást választotta, hogy ún. „vallásos költőktől”

idézzen. Hogy századunk két költői lángelméje, Ady és József Attila milyen kiaknázhatatlanul gazdag ilyen szempontból, azt ismerők már régen tudják. De felvonult Devecseri Gábor, Fodor András, Garai Gábor, Hajnal Anna, Ratkó József, Váci Mihály, Weöres Sándor és megannyi más jeles költőnk. Igaz, esztétikai szempontból nem érhetünk egyet időnként az idézés technikájával: a — nyilván helytakarékossági szempontból — kiszakított sorok megcsönkítják a mondanivalót, ha a gondolatot nem is, a művészt bizonyosan. Ebből a szempontból „kevesebb több volna.” És persze versben kétszeresen szomorítóak és zavarók a sajtóhibák is. Legfőbb ideje lenne gondosabban korrigálni az értékes kiadásokat. Pedig különben a könyv nyomdai beosztás szempontjából is „szemrevaló”.

A legmelegebben ajánlhatjuk ezt a munkát mindenkinek: papoknak és világiaknak egyaránt. A legfontosabbhoz nyújt segédkezet: hogy a mai valóságban élve dolgozzunk emberebb emberré, igaz emberré válásunkon.

S.M.

Karol Wojtyła: Jel, melynek ellentmondanak. Elmékedések. Ford. Battik Izabella. Opus Mystici Corporis Verlag, Bécs 1981, 144 o.

A pápa szűkebb körű munkatársaival együtt vesz részt évente lelkigyakorlaton. A bevezető estén és a befejező reggeli elmékedésen kívül öt teljes napot szentel életének megújítására, Istennel való bensőséges kapcsolatának elmélyítésére. Nem vult-e maga Krisztus is vissza mindennapi égető tevékenységéből, hogy imádkozzék Atyjához?

1976 tavaszán VI. Pál pápa az akkori krakkói érseket, Wojtyła bíborost kérte fel az elmékedések megtartására. A nyomtatásban is megjelent elmékedéseknek külön zamatot ad a történelmi fejlődés: mit mond, mire hívja fel a pápa figyelmét a jövőendő pápa.

Alap gondolata nem más, mint a kinyilatkoztatás lényege: Istennek Krisztusban kijeljesedett szeretete, szövetsége és az ember felelete. A hangsúly azonban sajátos. Kidomborítja, hogy a teremtés kezdetétől fogva (ezért tér vissza ismételtlen a Teremtés könyvének első három fejezetére és az ún. protoevangéliumra) napjainkig (amit egyrészt a II. Vatikáni Zsinat, másrészt korunk különféle szellemi áramlatai képviselnek) az Isten Igéje, az Evangélium örömhíre mellett fellép az „ellen-ige”, az „ellen-evangélium”. Jézus jel, amelynek ellentmondanak „közvetve”, azaz gyakran azok is, akik „tanítványainak mondják magukat”, akik rá hivatkoznak, — de a valóságban elhallgatnak egyes pontokat, elferdítik az igazságot, eltorzítják tanítását. Mások pedig szöges ellentétben állnak Krisztussal, mert elvetik az evangéliumot, „tagadnak minden Istenre, emberre, világra vonatkozó igazságot, melyeket az evangélium hirdet” (Befejező elmékedés). A küzdelem néha brutálisan folyik, bár korunkban leginkább csak burkoltan, megőrizve a szabadság látszatát. — Az ember azonban csak akkor lesz igazán ember, ha éli Isten tervét, ha Krisztusban leli meg irányító fényét. A Redemptor hominis enciklika vezérelveit hirdeti már a lelkigyakorlat alatt.

Az Egyház egységének látható kezéséhez, öréhez s közvetlen munkatársaikhoz szolt a krakkói érsek. De ez az egység csak akkor átütő erejű, ha a részegyházak színe, szava fonódik csokorba. Érthető tehát, hogy a lengyel nép hű fia újra meg újra példát hoz az ő tapasztalataikból, merít hívó életük ezer éves kincséből. Kicsendülnek személyes élményei is, mint pl. 12 éves fejjel megélt nagyszerdai zsolozsmás emléke (63. o.). Az egyes napok gondolatait pedig az évszázadok folyamán kifejeződött és számára is oly fontos áhítatgyakorlatokban foglalja össze. A teremtő és szövetséget kötő Atya tervét az örvendetes olvasóban, a megtestesült Fiú és megszentelő Szeretet gyümölcset a fájdalomban, a megváltás titkát és embert felemelő győzelmét pedig a dicsőségesben. Mária, Krisztus kegyes társa (alma socia Christi) elválaszthatatlan Fiától. A negyedik nap együtt megyünk Krisztussal a getszemáni, „szentőrai” imára, miután vele próbáltunk behatolni az ember misztériumába. Végül az ötödik napon az örök igazságok átélmékedése a kereszttűhöz vezet el a lelkigyakorlatozót.

1975-ben az OMC már megörvendeztette a magyar olvasóközöniséget egy pápa-lelkigyakorlattal: J. Loew elmékedéseivel Jézus Krisztusról. Ez az újabb, kettős értelem-ben is pápa-lelkigyakorlat hirdeti, hogy Krisztus jel, amelynek ellentmondának. A második keresztény évezred utolsó negyedszázada a megpróbáltatás ideje, de a nagy reménység is: ezért kaptuk Krisztust, aki a nagy jel, s mellette áll a napba öltözött asszony, mint „nagy jel, amely feltűnt az égen” (Jel 12,1).

Benkő Antal

W. Egger: Krisztus követése hitben. Munkafüzet a Márk-evangéliumhoz. Ford. dr. Cse-lényi István. OMC Bécs 1981, 36 o.

W. Egger harmadik füzeté (vö. Szolgálat 46. és 51.) Márk evangéliumának elmél-ke-déséhez nyújt segítséget. Alapjában véve követi az előző két füzetnél sikeresnek bizonyult módszert. De ahogy címében feltűnteti, elsősorban a keresztény élet alakítá-sát tartja szem előtt: Krisztust követni a hitben. Éppen ezért csak két fejezetet emel ki az evangéliumból (8,27—10,52), ahol Jézus feltárja, mit vár azoktól, akik útján el akarják kísérni. A szerző utal arra is, hogy a 12 elmékedés a második (B) liturgikus év melyik vasárnapjának felel meg. Minden elmékedéshez imádságot is csatol. Így mindig újabb és újabb szempontokkal gazdagítja a Szentírás megértését és alkalma-zását.

Benkő Antal

A magyar bencések 50 éve Brazíliában. A Szt. Gellért kolostor kiadá-sa. Sao Paulo 1981, 58 o.

Már régen szerettem volna megismerkedni a braziliai magyar bencésekkel. Ez sike-rült végre most, hogy kezembe vehettem ezt az izléses kiállítású füzetet.

Ha két ismeretlen találkozik, vizsgálódó tekintetükben ott bújkál a ki nem mondott kérdés: „Ki vagy?” Erre nem kapok választ a könyv elején, hanem mint ahogy a magyar bemutatkozásnál a vezeték-, a családi nevét mondja először, ők is azzal kezdik, hogy kik voltak az eleik, honnan jöttek. S az egész könyvön végighúzódik a hála az elődök és az anyakolostor, Pannonhalma iránt.

Aztán arról beszélnek, mit tettek eddig, mit csinálnak most. Meg sem kísérem, s kár is lenne ezt a munkát röviden összefoglalni helyette inkább főlisorolnám a leggya-koribb, mindig visszatérő szavakat. Természetesen: magyar és — brazil. Igen, brazil, mert az eredetileg a magyar kivándorlók lelki gondozására küldött bencések hamarosan bekapcsolódnak a brazil pasztorációba (erről külön fejezet szól), s különbség-tevés nélkül segítenek ott, ahol éhség van kenyérré vagy ígére. Aztán: feladat, mene-kültek, látogatás, lelkigyakorlat, kör, csoport, csapat, mozgalom, tanfolyam, találkozó, klub, bizottság, ingyenes, segély, gyerek, fiatal, öreg, és újra meg újra: iskola.

Csak a könyv végén mutatkozik be, mondja meg a „keresztnevét” a közösség. S itt ér a második meglepetés. Kétszer is újrászámolom; nem, nem tévedtem: a három meghalt rendtáron kívül összesen 24-en vannak, s ebből öt még nem tette le az örökfogadalmát. Azonnal fölvetődik a kérdés, különösen miután a fényképeket is meg-nézem, hogy ekkora aktivitással hogyan tudnak megmaradni lelki embernek, szemlélő-dő szerzetesnek, s hogyan bírták, bírják ezt a tömegtelen munkát. Az egyes fejezete-ket lezáró rövid elmékedési szakasz adja meg a választ: „Gellért tanít bennünket . . .”, „felemelve magasra a keresztet” és „Isten akaratára figyelmező imádságos csend-ben . . .”

Igen, így lehet. Csak így lehet.

Sr. Ancilla OSB

Nemeshegyi Péter: Jó az Isten (tkk IV/5). Róma 1981, 144 o.

Alsze-gy Zoltán: A z ember jövője (tkk IV/9). Róma 1981, 124 o.

A „Kis Magyar Summa” sorozat lassan teljessé lesz. A munka oroszlárnészét vál-laló szerzők (mindketten 5—5 könyvecskét írtak) együtt megjelent munkáját előbb közösen ismertetem, majd rátérek egy—két részletre.

Az üdvözítő Isten szeretetének kiadását, majd végső kiteljesedését kísérhetjük nyomon. Régi nyelvhasználattal a kegyelem és a „végső dolgok” a két könyvecské tárgyá. De milyen mai beállításban és a nagy teológiai felkészültség és mélység mellett a megváltott embernek milyen hálaadásaként a teremtő, üdvözítő és boldogító Isten felé!

Mint más munkáikban is, nem lábjegyzetes és nem idéző módszerrel, de komoly, legújabb és legjobb források megjelölésével segítenek a rövid, de lényeges könyvészeti részben. Újra meg újra a Biblia képeivel, kitételeivel, nemcsak szabatos, de nagyon szép magyarsággal írnak. A kutatni vágyó tanárok, szakemberek kezükbe kapják a megíszható fonalat. A hitét elmélyíteni vágyó, annyi zavaros elgondolásról értesülő hívő ember szabatos válaszokkal erősítheti hitét és biztos támaszpontokat kap.

Nemeshegyi Péter kegyelemtanában első látásra feltűnik mindenkinek, hogy igazi nevén nevezi a régebben tárgyként, „valami”-ként megfogott és tárgyalt kegyelmet: a szerető Atya szeretete hozzánk, Fiában és a Lélek által. Milyen formákban, milyen neveken jelenik meg a nagy örömhír, az Atya irgalmas szeretete a kinyilatkoztatásban, míg végre látható lesz a közöttünk járó és jót tevő „emberiességben” és az életet adó Lélekben, — hogyan iparkodik ezt a gondolkodó elme emberi fogalmi keretbe foglalni és értelmezni minden kor és minden ember üdvösségére — és mint csillan fel egyvalakiben: a kegyelemteljes Szűzanyában az üdvözítő szeretet remeklése: ez a könyv rövid tartalma. A mások is megcsodált, költői ihletésű nyelven elmondva.

Mi lesz a végső kibontakozása annak, amit most még tükörben és homályosan, töredékesen látunk és remélünk, azaz mi az Isten végső szava az emberhez és az ember történetéhez, — miben is végződik az üdvösségtörténet: ezekkel a kérdésekkel foglalkozik P. Alszeghy. Mi a keresztény halál, milyen lesz, amikor majd „meghal a halál és elkezdődik az élet”? Mit készített Isten azoknak, akik Őt szeretik, és a szépségre, jóságra, igazságra éhes emberi szív, de az egész ember is mint részesül az Elsősülött, Krisztus dicsőségében és hogyan is lesz Isten minden a mindenben . . .

Teológia, javából való mai teológia, amit a két neves szerző itt élénk ad. Hogy ezt abban a formában tehetik, ahogy tették, annak a jele, hogy az évtizedes kutatás és tanítás mellett a hívő keresztény ember és papi lélek léletté tette önmaga számára is, amit másoknak tanított.

Békési I.

Alszeghy Zoltán (szerk.): Kereszténység és közösség. Tanulmányok a kisközösségekről. TKK/Kiegészítő füzetek 1. Róma 1981, 216 o.

„E kis kötet szerzői külföldön élő magyar teológusok . . . Nem az a céljuk, hogy az otthoniaknak tanácsot adjanak, hogyan kell a sajátos hazai problémákat megoldani. Ez nincs módjukban, de szerencsére szükség sincs rá, hiszen a magyar hittudományos irodalom megmutatta, hogy nem áll tanácstalanul ez előtt a probléma előtt” — jelzi a szerkesztői bevezetés a kötet szándékát és határait. Az ismertető nézete szerint kevés ekkora hozzáértéssel, jóakarattal, aggóató féltéssel és minden túlzástól mentes mérséklettel írott könyv látott eddig napvilágot erről a fontos kérdésről.

A Tartalomjegyzékben jól ismert szerzők nevével találkozunk. Az egyháztörténelmi kipillantás, a lélektan és a szociológia szempontjaival szólnak a szerzők a kérdéshez, még a kényes jogi és egyházjogi problémákat sem kerülik meg (András Imre, Morel Gyula, Orsy László, Szentmártoni Mihály, Szilas László írásai). A Pázmány-kutató Öry Miklós és a dogmatikus Vass György cikke külön csemege lesz az olvasó számára. Hogyan látja meg az első a Pázmány-korabeli „nagy családi” közösségben a kisközösségek akkori megjelenését, és mennyire pozitívan mutat rá a második a kisközösségekben elért és elérhető Isten-élmény gyakori megtapasztalásában a legértékesebb gyümölcsre. A Vatikáni Rádióból és könyvei alapján széles körben ismert Szabó Ferenc a pápai megnyilatkozásokat gyűjti össze. A tanulmányok egy másik csoportja gyakorlati tapasztalatokat köt csokorba: Alszeghy Zoltán Olaszországból, Benkő Antal Bra-

zíliaából, Csóky Károly a forrongó Dél-Amerikából, Chiléből. Kár, hogy — akár munkatárs hiányában, akár helyszűke miatt — nincs személyes élményeken épült beszámoló a német, francia, holland, kanadai, észak-amerikai területről, holott a kisközösségek — minden erényükkel és minden veszélyükkel — igen erősen virulnak ezen a területen is. — A záró cikket nem olvasni kell, de átélmélni és újra meg újra megrágni. Amit a bizalomról és a kölcsönös tiszteletről, a belőlük fakadó építő szeretetről ír Sántha Máté, kiskátéja lehetne a közösségi munkának, biztos mércéje a kívülállók megértésének és építő kritikájának. Mert mindez eszköz és nem cél. A cél Isten országának építése, szolgáló szeretetben, szerető szolgálatban. Az, amit b. e. VI. Pál pápa „a szeretet civilizációja” néven emlegetett. Isten adjon hozzá kegyelmet minden közösségnek, mind a megértés, mind a sikeres megvalósítás vonalán. Ennek a kegyelemnek akartak a szerzők jóindulattal telt útkészítői lenni.

Békési I.

Hajdók János: *Kalkuttai Teréz anyja.* Ecclesia, Budapest 1981, 344 o. + képmellékletek.

Nagy örömmel üdvözljük a Teréz anyáról és művéről megjelent első magyarországi könyvet. Ez valóban széles rétegek igényét elégíti ki.

A munka — igen helyesen — sokkal többet ad, mind a címe jelzi: nemcsak a Szeretet Misszionáriusainak alapítójáról szól, hanem rendjeiről és működéséről, valamint munkatársairól is. Az első, életrajzinak mondható részben ezzel ismerkedünk meg. Figyelemre méltó vállalkozás a második rész, amelyben lelkiességükbe próbál behatolni a szerző. A szöveghez jegyzetek és hasznos időrendi tábla csatlakoznak. Az irodalomjegyzékből kitűnik, hogy Hajdók a ma már tengernyire dagadt Teréz anya-irodalomban az alapvető művekig ment vissza: Muggeridge, Doig, Le Joly könyveihez és jó antológiákhoz fordult. Csak sajnálhatjuk, hogy a gondosan és szépen fordított idézeteket nem eredetiből, hanem német fordításból vette: régi tapasztalat, hogy a legjobb fordítás sem teljesen megbízható, s így a hibalehetőségek csak bővülnek. (Mellesleg Muggeridge-nek persze jogában áll könyvében a keresztnévén, Malcolmnak hívní önmagát, és ezt a fordítónak is így kellett visszaadnia, de ugyancsak furcsa, ha ezt más szerző teszi róla írva. Teréz anyát is bajos magyarul „Anyá”-nak mondani a „Mother”, „Mutter” mintájára.)

A könyv hatalmas anyagot ölel fel; a voltaképpeni témán túlmenően a szerző minden rokon információt is bele akar sűríteni, Teilhard-tól Follereau-ig és Helder Cámara-ig. Ezek a kitérők sokszor nem válnak az egység javára. Az esedékes második kiadásban — hiszen a könyvet azonnal elkaptodták — könnyen helyettesíthetők a tárgyhoz tartozó további adatokkal. Ennél azonban zavaróbb (mint Galántai Mária már szótáttette), hogy a szerző sokhelyütt nemcsak kommentálja, hanem magyarázza, sőt „helyreigazítja” Teréz anyja mondásait. Teréz anyja átlátszóan egyszerű és hősiesen keresztény elvei elég jól beszélnek önmagukért, a mi feladatunk legfőjebb az, hogy igekezzünk megszívlelni őket.

Hajdók stílusa vonzó, olvasmányos. Érdekesen csoportosított adatokkal és szemtanúk vallomásaival igyekszik emberközbe hozni a sokaktól eddig talán csak messziről csodált művet. Próbálja felmérni a magyar földön bontakozó „ígéretes csirákat” is. A lényeg itt természetesen az, amit az alapítótól idéz: keressük a szeretetre szorulókat „mindenekelőtt közvetlen környezetünkben”: a családban, a szomszédos magányos öregemberben, a munkahelyi kollégában. „Egy jó szó, türelmes meghallgatás, egy kis szolgálat, egy mosoly: ezzel küld hozzájuk Isten, ezzel visszuk nekik Isten” (150).
S. M.

HALOTTAINK

- Duma János** minorita, felszentelt püspök, Tirgu Jiul-i plébános **1981.** júl. 16-án. Szülőfalujában, Valea Mare-n temették (84)
- Raffel Jenő** ny. pléb. júl. 26-án Alsóőrön (Burgenland) (78,56)
- Németh László**, Magyarkeszi esperesplébánosa. Szept. 5-én temették (74,52)
- Msgr. Kernweisz Konrád**, 1954-től temesvári h. ordinarius, okt. 24-én (68,45)
- Szűcs László P. Juvenál OFM**, érd. esperes, a budai ferences templom plébánosa, nov. 3-án Budapesten. Csóton temették (56,35,27)
- Pomázi Zoltán Celesztin** ciszterci paptanár nov. 7-én Pannonhalmán (84,67,60)
- Zimonyi István** érd. esperes nov. 10-én. Ipolydamásdon temették (56,31)
- Nagy György** csóri esperespléb. Nov. 12-én temették Székesfehérvárott a Szt. Kristóf templom kriptájába (67,47)
- Szepesi Jenő SDB** kisegítő lelkész nov. 15-én. Óbudán temették (69,49,41)
- Vágújhelyi Gyula** nyirábrányi esperespléb. nov. 17-én váratlanul (68,45)
- Szabó Pál** egyházbáti esperespléb. Nov. 19-én búcsúztatták (60,37)
- P. Németh József SJ** nov. 21-én Budapesten. Pannonhalmán temették (69,51,41)
- Ágh Kálmán** c. apát, ny. Győr gyárvárosi pléb., aranymisés nov. 22-én. A soproni Szt. Mihály temetőbe temették (79,54)
- Csurilla Lajos** ny. esperespléb. Székesfehérvárott. Borsodszirákon temették (75,49)
- Dr. Ladomerszky Miklós**, a Propaganda Fide kongregáció ny. tanára és könyvtárosa, g. kat. áldozópap dec. 4-én Rómában (71)
- Dr. Hídvégi Ervin** püsp. tanácsos dec. 5-én Karádon (77,29)
- Melke Lajos** ny. esperespléb. dec. 9-én. Pakson temették (77,53)
- Szőlgyén Géza** lazarista, vassurányi pléb. dec. 12-én (74,48)
- Szkladányi Ákos** tb. kanonok, esperespléb. dec. 14-én Budapesten. Szülőfalujában, Sóskúton temették (69,46)
- P. Szajkó József SJ**, volt kínai misszionárius Los Angeles-ben dec. 17-én (75,60,45)
- Kalamár Ernő** püsp. tanácsos, egyházashollósi plébános dec. 19-én (66,39)
- Szabó József** tb. kanonok, lelkész dec. 20-én. A pesti Új Köztemetőbe temették (73,49)
- Vida László Szabolcs OSB** dec. 22-én Győrött. Pannonhalmán a Boldogasszony kápolna kriptájába temették (69,51,45)
- Dr. Juhász Miklós**, piarista, volt gimn. hittanár és főisk. tanár dec. 22-én váratlanul. A váci alsóvárosi temetőbe temették (65,46,39)
- Domosvay Lajos** c. apát, érd. esperes, volt hosszúhetényi pléb. dec. 24-én. Mohácson temették (88,64)

- Dr. Szigeti Miklós Kilián OSB**, a neves egyházenész dec. 26-án Pannonhalmán. A Boldogasszony kápolna kriptájába temették (69,51,45)
- Endrédy Kálmán Vendel OCist.**, zirci apát dec. 29-én Pannonhalmán. A zirci apátsági templomba temették (87,65,63,43)
- Szász Károly SDB** kiségl. lelkész dec. 31-én. Sajóladon temették (74,48,39)
- Reichart Imre** ny. galgamácsai esperespl. 1982. jan. 1-én. Budakeszin temették (72,46)
- Dr. Vass Péter** piarista, ny. gimn. tanár jan. 3-án Budapesten. Tatabányán temették (71,56,47)
- Dr. Galambos János** tb. kanonok, pléb. jan. 7-én Budapesten. Az Új Köztemetőbe temették (71,45)
- Erki Mihály Manszvét OFM** testvér Pannonhalmán. Jan. 8-án temették (78,54)
- Csiszér Ferenc** lelkész Budapesten. Cinkótán temették jan. 8-án (60,37)
- Tóth Tivadar** c. apát, nagybaracskai pléb. 40 éven át volt falujának papja
- Dr. Takács József** c. prépost, a Hittud. Akadémia volt professzora, adácsi plébános jan. 17-én Budapesten. Adácson temették (71,42)
- Kasza Imre** ny. nemesbüki pléb. Hévízen jan. 19-én (73,47)
- Matula Mihály Szerafin OFM Cap.**, gyulavári lelkész. Jan. 26-án temették Gyulán (70,44)
- Dr. Szilassy Ferenc** piarista, ny. gimn. tanár jan. 27-én Budapesten. Diósdon temették (78,55,50)
- Lukáts István SDB**, az esztergomi ferences gimn. tanára jan. 27-én (66,41)
- Soltész Mihály** ny. gk. áldozópap Putnokon. Egy pap és egy kispap fia, valamint öt papné lánya gyászolja (72,40)
- Dr. Pálmai József** pápai kamarás, szemináriumi gondnok jan. 29-én autóbaleset következtében. Szeged-Alsóvároson temették (68,45)
- Pintz Bálint** somberekai apátpléb. jan. 30-án (83,58)
- Szász Károly** sajlóádi kiségl. lelkész
- Kovács József és Béres Ferenc** ny. plébánosok, egri egyházm.
- Rózsahegyí István SJ** Pannonhalmán febr. 3-án (73,52)
- Vág Imre** kanonok, bácsi főesp. febr. 7-én. Kalocsán temették (67,44)
- Mihácz József** váci püspöki helynök, nagyprépost, pesterzsébeti plébános febr. 9-én. A váci székesegyház kriptájába temették (67,44)
- Hanusz Albin** c. prépost, főesp., ny. deveçseri plébános febr. 12-én. Andocson temették (81,59)
- Szoboszlai András** piarista, ny. gimn. ig. febr. 11-én Budapesten. Rákoskeresztúron temették (64,46,39)
- Dr. Félegyházy József** kanonok, c. apát, ny. hittud. akad. tanár febr. 14-én Budapesten. A váci székesegyház kriptájába temették (76,53)
- P. Palánkay-Gausz Tibor SJ** febr. 23-án Münchenben (75,57,45)

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

DR. ENDRÉDY VENDEL zirci apát
(1895—1981)

Fertőendrédén született 1895. január 19-én öt gyermekes, mélyen vallásos családból. A győri gimnáziumban végzett középiskolai tanulmányai után, mint a győri egyházmegye kispapja, a budapesti Központi szeminárium teológus növendékeként ismerkedik meg az egyetemen a ciszterci renddel. Főléled lelkében a szerzetesi hivatás, és 1917. augusztus 14-én Zircen Békefi Remig apátúr beöltözteti a rend ruhájába. 1919-ben áldozópappá szentelik, és a következő évtől kezdve 1938-ig tanárkodott a rend budai Szent Imre gimnáziumában. Ezalatt kintűnt sokoldalú tehetségével. Tanári évei alatt közeli betekintést nyer a mintaszerű rendi gazdálkodásba, és erős gazdasági érzék is fejlődik ki benne. Ugyanekkor nemcsak rendkívüli átadó készsége és lenyűgöző pedagógus-egyéniisége bontakozik ki a tanári katedrán, hanem egyre jobban feltűnik elvont, elméleti tehetsége, ritka magas szintű matematikai képessége, meg a fizika oktatásában mesteri gyakorlatiassága. Kívülállókká mindezért méltán híhatték, hogy helye az egyetemi katedra és tevékenysége a tudomány művelése lesz.

Am sorsa másfelé fordult. Nagynevű elődje, Bitter Illés után 1938-ban a gimnázium igazgatója és a budai rendház házfőnöke lett. Ekkor kerül egyre testvéribb közelségbe rendtársaihoz, és mutatkozik meg nemcsak jószágos arca, kedves, szelíd mosolya, halatszik egyre észrevehetőbben gondoskodó szeretetet sugárzó hangja, hanem feltárul egyéniségének legbensőségesebb tulajdonsága, — az atya odaadása övéi iránt.

Akik apátá választásának történetét ismerik, jól tudják, hogy éppen ezért, személyiségének ettől az uralkodó tényezőjétől mintegy lenyűgözve, választották őt rendtársai a „feledhetetlenül atyai szívű” Werner Adolf apátúr utódjául 1939 tavaszán. Ettől kezdve 1981. december 29-én bekövetkezett haláláig a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett zirci, pilisi, pásztori és szentgotthárdi apátságok apátja és az egyetemes ciszterci rend Zirci Kongregációjának főapátja. Életének utolsó 24 esztendejét a panonhalmi Szociális Otthonban kellett eltöltenie.

Szent Benedek az Úr szolgálatának iskoláját látta a közösségi életben. A ciszterciek szívesebben nevelték a kolostori életet a szeretet iskolájának. Ebben az iskolában döntő fontosságú az apát személye. Vendel apátúr életében megvalósult a Regula kívánsága: valóban Krisztus helyettese volt minden szerzetes-testvére számára. „Ami jó és szent, azt tetteivel mutatta meg” nekünk. Egyformán éreztük szeretetét mindnyájan. Mindig tudta, mikor szólni gyöngéden az elesettekhez, hogy fölemelje őket, és mikor a szeretet erősségével, hogy Krisztus útján megtartson bennünket. Szent Benedek atyánk tanácsa szerint tudott mindenkihez sajátos jelleme és értelmi érzékenysége szerint alkalmazkodni. Soha nem akart uralkodni, hanem arra törekedett, hogy lelki családjának és a reabizottaknak javára legyen. Ezért is valósult meg életében a Regula kívánsága: lelki fiai inkább szerették, mint félték, de minden körülmények között tisztelték. Megértő volt és bölcs. Bölcsességét tanúsítja, hogy mindig „meghallgatta a testvérek tanácsát” és tudatában volt annak is, hogy „gyakran a fiatalabbnak nyilvánítja ki az Úr azt, ami jobb.” Az apátnak felavatásakor keresztet helyeznek a nyakába, és gyűrűt húznak az ujjára. Ezek a szimbólumok Vendel apátúr életében különösen mélyértelművé váltak. Az örökkévalóság Atyja, a mi Atyánk, méltónak találta őt arra, hogy részeltesse egyszülött Fiának földi kereszthordozásában, és Krisztus olyan gyűrűt húzott az ujjára, amelyet tövises és ostorok ékesítenek. Így jelent meg Isten előtt, amikor átlépte a halál kapuját. Keresztény és szerzetesi életének végén méltán mondhatta Szent Pállal: „A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, a hitet megtartottam. Most készen vár az igaz élet koronája, amelyet azon a napon megad nekem az Úr, az igazságos bíró...” (2Tim 4,7-8) Reméljük és hisszük, hogy Vendel apátúr számára az igaz élet koronája a szeretetben való egyesülés lesz Jézus Krisztussal. Abban a szeretetben, amelyről Szent Bernát atyánk ezt mondotta: „Ó, szent szeretet, ó, tiszta szeretet, ó, boldog érzés! Ó, a szív salaktól mentes, tiszta

indulata! Nincs benne már semmi emberi, ezért olyan édes, kedves, mert egészen isteni. Így szeretni annyit jelent, mint egészen az Istené lenni.” — 1981. január 7-én, a Pannonhalmán történt beszentelés után, tért végső nyugóhelyére Zircen, az apátság templomban, úgyszólván az egész magyar Püspöki Kar részvételével.

Confratres

LÁSZLÓ IGNÁC pápai prelátus, főesperes-plébános
(1898—1981)

Az Udvarhely megyei Székelyszentkirályon született 1898. jan. 28-án. Földmives családnak volt 13. gyermeke. Elemi iskoláit szülőfalujában, középiskolai tanulmányait a székelyudvarhelyi Jézus-társasági Baróti Szabó Dávidról nevezett római katolikus státusi főgimnáziumban végezte. Alighogy leérettségizett, 1916. jún. 24-én behívták katonának. Végigjárta az első világháború orosz és olasz harctereit, s mint főhadnagy szerelt le. 1919-ben a gyulafehérvári papnevelő intézetbe kérte felvételét. 1923. jún. 29-én szentelte pappá Majláth Gusztáv erdélyi püspök.

Lelkipásztori működését mint székelyudvarhelyi segédlelkész kezdte, majd, miután hittanári képesítést szerzett, ugyanabban a főgimnáziumban, ahol nyolc éven keresztül tanult, lelkes hittanár, egyben a fiúnevelő intézetben mint subregens sok száz ifjúnak vallásos és népéhez hű nevelője 1925—1930-ig. 1930-tól 1936-ig a csikszeredai római katolikus főgimnáziumban folytatta hittanári működését, nevelte szeretett székely diákjait.

Lelkes ifjúsági hitszónok volt. Melegszívű exhortációival lelkesített hithűségre és vallásos, erkölcsös életre. Mint fiúnevelő intézeti aligazgató és tanulmányi felügyelő, diákjaival együtt élt, nehézségeikben segítette őket, ifjúkori küzdelmeikben mellettük állott. A kicsinyeknek atya, a nagyoknak atyai jóbarátja volt.

1936-ban főpásztorának bizalma a gyergyószentmiklósi plébániát bízta rá és a gyergyói kerület főesperesévé nevezte ki. Ő volt akkortájt a legfiatalabb főesperes. Itt működött 1948-ig, a legnehezebb időkben volt híveinek buzgó lelkipásztora s a közéletnek kimagasló személyisége, főesperesi kerülete papságának baráti tanácsadója.

1948-tól 1955-ig híveitől távol, papi munkájában akadályozva volt, de lélekben távolról is aggódva tovább kísérte sorsukat. 1955-től kezdve újból tevékeny lelkipásztor Udvarhely megyének különböző lelkipásztori állomáshelyein. Így 1965-ig a homoródermezei kis egyházközségben, 1965-től 1968-ig Nyikómalomfalván plébános. Ekkor főpásztorának sikerült képességeinek és sokoldalú lelkipásztori tapasztalatainak megfelelőbb munkakörbe, a székelyudvarhelyi plébániára kineveznie, és egyben a kerület főesperese is lehetett. Ettől kezdve 10 éven át nehéz körülmények között szeretett szülővárosa lelkivezetésének szentelte minden erejét. Fiatalos buzgósággal látta el a megváltozott körülmények között lelkipásztori feladatát, és vezette mint főesperes az udvarhelyi esperesi kerületet 1978-ig. Híveit egyenként ismerte, gondjaikban osztotta: különös szeretettel látogatta kórházi betegeit és látta el őket szentségekkel. Más felekezetek vezetőivel és híveivel is szívesen tartotta baráti kapcsolatait, kereste és örömmel hozta vissza az elkülönülteket. Nemcsak híveinél, a helyi vezetőségnél is tiszteletben állott. 1978-ban kért nyugalomba vonulása után is ott maradt a szentmiklósi hegyi plébánia otthonában, s nem szűnt meg a lelkek gondozásában nyújtott további segítsége sem egészen 1981 tavaszán kapott súlyos betegségéig. Temetése 1981. szeptember 9-én volt 160 pap részvételével, az egész városból, régi lelkipásztori állomásairól összegyűlt hívei utolsó szeretetnyilvánításaival. Most szeretett városának temetőjében pihen, még életében választott sírjában, nagynevű elődeinek, egykori tanártársainak és sok volt diákjának emlékét őrző sírkeresztek között.

(öreg diákja)

Mélyen megdöbbenette a székesfehérvári Országos Papi Otthon minden lakóját a hír, hogy igazgatójuk, „Kiss Atya” meghalt 1981. jún. 28-án a helybeli kórházban. Jézus Szíve vasárnapján költözött át az örök életbe, szinte teljes öntudattal. Reggel frissen ébredve, még megmérte a hőmérsékletét, letette a hőmérőt, és percekben belül halott volt. Szíve évek óta beteg volt, de ő nem tartotta magát betegnek, soha nem hagyta el magát sem testileg, sem lelkileg. Szikla-ember volt. Szigorú önmagához és másokhoz is.

Jászapátiban született földműves szülőktől. Jó tanuló volt mindvégig. 1930-ban szentelték pappá az egri főszékesegyházban. Erdőtelken káplánkodott két esztendeig, Egyeken egy évig, majd Diósgyőr-Vasgyárba került hitoktatónak. Ezután a mezőkövesdi Szent László gimnáziumba rendelték hittanárnak. Két éven át nevelte és oktatta itt a fiúkat. 1936-ban bekerült Egerbe, s huszonnégy hosszú esztendőn át tanított a papnevelő intézetben mint teológiai tanár. Erkölcstan és szociológia voltak fő tárgyai a katedrán, de ő oktatta az egyházi szónoklattant és vezette magas színvonalon a növendékek Magyar Egyházirodatai Iskoláját is. Haladó szellemű, minden újra, szépre nyitott lelkű pap volt. Kézikönyvtárat, korszerű, a legújabb könyvekkel, folyóiratokkal felszerelt olvasótermet rendezett be növendékei használatára. Később pedig egyházmegyei papi kölcsönkönyvtárat létesített a lelkipáztorkodó papság szellemi és lelki színvonalának emelésére, írt több cikket a katolikus lapokba és egy füzetet az Új Ember Kiskönyvtára sorozatban: „Népámitók vagy önámitók-e a papok?” Világosan és meggyőzően felelt a címben feltett kérdésre.

Sokan és szívesen hallgatták szentbeszédeit mindenütt, de főként az egri bazilika szószékén. Sok tisztelője és lelki gyermeke volt ezek nyomán, főképpen az értelmiség köréből. Lakásán is megkeresték lelki irányításért, mind Egerben, mind Székesfehérvárott a legutolsó időkig. Pedig igényes és szigorúnak ismert ember volt. Kisapjai félték tőle, hiszen többeket eltanácsolt közülük. Magas mércét állított fel számukra, de akik bírták, azokat kedvelte és megbecsülte, mint jó atya. Mélyen vallásos, órákat adoráló pap volt, s ebből következően feddhetetlen életű. Ezért tiszteltük, és akik igazán ismerték lelkivilágát, szeretni is tudtuk. Hálás és hűséges tanítványait ő is szerette.

Példás rendet és fegyelmet akart tartani, ebből nem engedett soha egy jottányit sem. A papság és az Egyház jó szelleme, jó hírneve és krisztusi lelkiség volt legfőbb törekvése, minden gondolata. Mint egri szemináriumi vicerektor az intézet anyagi ügyeit is gondosan intézte. A nehéz háborús években is jó volt a növendékek ellátása, soha nem volt panasz az élelmezésre, ami nagy eredmény. A szemináriumi Annuntiata kedves nővéreknek is ő volt a lelkivezetőjük. A Szűzanya alázatosságával, tisztaságával és szeretetével gondoztak bennünket!

Élethivatásának tekintette a papnevelést. Meg is felelt neki. Kisapjai között érezte jól magát, velük kívánt foglalkozni még sokáig, de a Gondviselés másként határozott felőle. Rövid szajlai plébánosság után nyugdíjba helyezték, és Brezanóczy Pál behozta a székesfehérvári Otthonba spirituálisnak, az öregedő papok közé. Punktáit, elmélkedéseit, előadásait mindig szívesen hallgatták itt is, elismerve képzettségét, olvasottságát, magas szellemi-lelki kultúráját. 1960-tól töltötte be ezt a szolgálatát a szintén egri egyházmegyes kiváló pap, Péczeli Imre igazgató mellett. Halála után ő vette át az Otthon igazgatását. Húsz éven át rendezett, fegyelmezett légkört alakított ki. Mindennap imádkozta társaival együtt esténként a kompletórium után a jó halál kapolyáért szóló imát.

Mit hagyott ránk örökségül? Példás életét, lelke örök derűjét, szellemességét, gazdag könyvtárat és ötvennél több magnószalagot, amelyek elmélkedéseit, beszédeit, szebbnél szebb, ritkaságszámba menő zenefelvételeit tartalmazzák.

Kovács Endre egri segédpüspök temette, kívánsága szerint a székesfehérvári „hosz-zu” temető papi sírkertjébe, ahová annyi öreg paptestvérét elkísérte, előkészítve lelküket az örök életre, és sírjukat is fölkereste, hogy értük imádkozzék. Köztük pihen most már az ő megfáradt teste is a feltámadás hitében.

Volt tanítványa — Lakótársa

SCHMIDT JÁNOS

(1920—1981)

A Várad közelében fekvő Köröstarjánon született 1920. szept. 20-án. Középiskoláit a kolozsvári piarista gimnáziumban fejezte be. Az oltár szolgálatába állott. 1946. márc. 17-én szentelték pappá Egerben. Először Kápolnán volt segédlelkész, 1950—58-ig Hevesen hitoktató, majd adminisztrátor, innen Gemzse-re került plébánosnak. 1964-től haláláig Szikistván plébánosa volt, 1968-tól helyettes esperes is.

„Papi élete ismételtelen nehéz feladatok megoldása elé állította. Ő szüntelenül derős lélekkel, önmagát nem kímélve vállalta küldetését” — írja róla búcsúztatójában érseke. Belsőleg sokat szenvedett, de kedélyében ez nem mutatkozott, csak aki baráti módon, mélyebben betekinthesse lelkébe, az tudott róla. Szomorította, hogy a nehéz környezetben nem nagyon látta lelkipásztori működésének sikerét. Amellett cukorbeteg is volt. Paptársai azonban nagyon szerették mint jószívű, mindenkinek segíteni kész jó testvér; mindig kedves volt, mosolygós, és milyen nagy darab ember volt, olyan gyermekded lélek lakott benne. Értékeit szerénysége is rejtette. Ezermester-szerű sokoldalúsága valami sajátos patinát kölcsönzött működésének és egyéniségének. Örát, pipát és egyéb érdekességeket gyűjtött.

1981 tavaszán hazlátogatott szülőföldjére. Eppen készült visszautazni plébániájára. Sajátságos, hogy ismerőseitől ismételtelen is elbúcsúzott, mintha megérezte volna közeledő halálát. Felszállt a villamosra, ahol hirtelen rosszul lett, és mindjárt ott a kocsi-ban meghalt. Tarjánba vitték, ott ravatalozták fel abban a templomban, amelyben keresztelték. Nagy részvétellel temették ápr. 28-án szülőfaluja temetőjében. A szertar-tást Dr. Hosszú László püspöki helynök végezte nagy papi segédlettel; az egri egy-házmegyét Czákó István kanonok, irodaigazgató és több szomszédos paptársa kép-viselte. Kedves, jóleső érzés volt látni, hogy paptestvérei távolról is eljöttek teme-tésére. Együtt mondták a koncelebrációs misét. A sírnál volt osztálytársa, dr. Leister-dorfer Tibor kolozsvári sebészfőorvos mondta: szívből fakadó meleg, szép búcsúbeszé-det. Bár munkanap volt, de a helybeli hívek is mind ott voltak: tele volt a templom.

Confratres

VARGA IMRE

(1912—1981)

Hogy mennyire kedves nekünk egy-egy ember vagy paptestvér, azt a koporsónál tudjuk meg legigazabban. Az ember akkor lát legtöbbet embertársából, amikor a szem-fődn keresztül tekint rá. Ámbár jól ismertem Varga Imrét, mégis a koporsójánál lát-tam legvilágosabban, hogy egyházmegyénk egyik leghívőbb, leginkább Mária-tisztelő, az embert legjobban megbecsülő és tudós papját veszítettük el.

A hit misztériuma sokat foglalkoztatta, de ő maga egy pillanatra sem rendült meg. Hitére félve, aggódva vigyázott. Egyik levelében ezt írta nekem: „Jó ideje viaskodom a hit és hitetlenség misztériumán, de szárnyaszegetten porba hull minden erőlködé-sem, aztán rájövök, hogy a hit Istennek ingyenes ajándéka. Legalább a saját hitemet

sikerülne megőrizni addig a bizonyos óráig!" — Tudjuk, hogy ez az óra 1981. márc. 27-én következett be.

Hiszem, hogy megadatott neki.

Mélységes Isten-hite mellett meg kell említenem nagy-nagy Mária-tiszteletét. Biztosan tudom róla, hogy (hacsak fizikai akadály nem volt) mindennap elimádkozta mind a három szentolvasót. Azt hiszem, ez még pap*estvérek között is ritkaság! Több-ször is meglátogattam, s ilyenkor mindig megkértem: menjünk át a templomba és orgonáljon, énekeljen Mária-énekeket. Meg is tette örömmel. Odaült az orgonához, szemét behunyta, fejét egy kissé felemelte, és gyönyörű, gazdagon zengő tenorján elkezdte az éneket. Őszintén mondom, a meghatótságtól mindig könnyeztem. Komoly hite, Mária-tisztelete híveire is nagy hatással volt.

Önként következett ezekből humanizmusa, emberszeretete is. Mert lehet-e Istent szeretni, az embereket pedig — akikkel Jézus azonosította magát — megvetni? Boldog volt, ha valakin segíthetett.

De nem volna teljes róla alkotott képünk, ha nem emlékeznénk meg tudomány-szomjáról, tudásáról, szellemének gazdagságáról, példaadásáról. Kincs-ésbányái e téren Szt. Agoston, Szt. Ambrus s talán Nazianzi Szt. Gergely latin nyelvű könyvei voltak. No meg a Szentírás és a breviárium. Kedves munkája volt a himnuszok fordítása. Akárhányszor meglátogattam, mindig a szentatyák könyvei előtt ülve találtam. Ha evilági dolgokról próbáltam beszélni, legyintett egyet: ez semmi — mondta —, a lényeg az, ami ezekben a könyvekben van, s máris idézte az egyházatyákat. Darabos modorával, rövid, sajátosan szaggatott beszédével csak úgy szórta a szent könyvek súlyos igazságait. Mint valami tüzes nyilak, úgy röpködtek szavai. Némelyik engem is úgy szíven talált, hogy he*ekig nem tudtam szabadulni a gondolattól. Kár, hogy az a gazdag szellem kiaknázatlanul távozott e földi életből! Talán a hívei merítettek belőle legtöbbit a prédikációkon keresztül?

Az idő és a betegségek természetesen az ő egészségét sem kímélték, de lelki-pásztori munkáját mindig hűségesen elvégezte még betegen is.

Egy alkalommal — nála lévén — betegsége felől érdeklődtem. Ingerülten legyintett, mintha azt mondaná: nem ez a fontos, hanem amit a szentatyák mondanak, s máris benne voltunk a lelkiekben.

Magánéletében csendes, szűkszavú, jó barát volt, a közéletben, társaságban vidám, örülni tudó paptestvér.

Koporsójából, sírjából mintha arra kérte volna híveit: és bennünket, amit az Apostol mondott keresztényeinek, és írásban is meghagyott: „Legyetek az én követőim, mint én Krisztusé.”

Hiszem, hogy rajta is teljesezésbe mentek a Szentírás szavai: akik másokat hitre, igazságra, Isten üzenetére tanítottak, azoknak neve ragyogni fog a mennyekben, mint az égen a csillagok! Hiszem, hogy amiben hitt, már látja, amit remélt, már birtokolja, s szeretete egybeolvadt azzal a Szeretettel, amelyből 69 évvel halála előtt kipattant.

Nagy József ny. esperesplébános

MOLNÁR ISTVÁN püspöki tanácsos, ny. plébános
(1911—1981)

Megboldogult oltártestvérünket kispap kora óta ismerem. Sárosdon született jó, vallásos családból. Ere*tségi után a fehérvári szemináriumba kérte felvételét. Itt szentelték pappá 1935-ben. Legelső kápláni állomása Csákvárott volt. 36 évvel ezelőtt tanított itt hittanra azt a kislányt, aki később szerzetesnővér lett, s most a nyugdíjas papok fehérvári otthonában teljesít szolgálatot. Molnár atya is itt töltötte élete utolsó éveit, betegen, megrokknva. Egykori tanítványa takarította szobáját, és gyámoltotta

betegségében. Hányszor mondta Márta nővér: milyen jó a Gondviselés, most van alkalmam, hogy visszaszolgáljam Molnár Atya áldott papi munkáit...

További kápláni helyein (Csepel, Nagytétény, Bicske, Pomáz) is lelkes, buzgó pap volt. Önálló lelkészi működését Baracskán kezdi 1941-ben. Itt mindjárt hozzáfog a templomépítéshez, mert eddig itt nem volt templom. Csak az alapzatot tudta megépíttetni, mert közbejött a 2. világháború. A beszerzett építőanyagot mind elsöpörte a háború vihara. Molnár István állta a vihart. Őt maradt hűveivel szegényes lakásán. Bár ekkor kissé megrendült, de reményét nem veszítette el.

A háború után Martonvásáron és Tabajdon folytatta munkáit. Az utóbbi hely apró község volt, és népe szegény. Szinte alig lehetett megélni a papnak. Molnár atya sorra látogatta a családokat, igyekezett mindenkin segíteni. Temploma olyan lett, mint egy imádkozó nagy család.

Utolsó állomása Káloz volt. Itt nyugodt, rendezett helyzetet talált. Ezért volt alkalma erejét a hitélet felemelésére, a gyermekek alapos hitoktatására, az istentiszteletek példás rendezésére fordítani. Igen jó munkatársai voltak. Ő is nagylelkű volt káplánjaihoz. Ha a szertartásokat ők végezték, a kapott stóladíjat mindig nekik ajándékozta. Kántorát is nagyon tisztelte, sok segítségét kapott tőle az egyházi énektanítás, irodavezetés, szervezés terén.

Tizenegy évi lelkes plébánosi munkája után megrokkant: egészségileg. Nagyothalló lett, szíve is kimerült, és így kénytelen volt a fehérvári papi otthonba vonulni. Itt halt meg 69 éves korában. Élete végén földi javait kiosztotta. Végrendeletében nagylelkűen juttatott szülőföldje templomának meg a kálozi templomnak, ahol legboldogabb papi életét élte, de a fehérvári pap otthonnak is, ahol beteg éveiben szeretettel gondozták. Temetését a főpásztor végezte Sárosdon márc. 17-én. Sok oltártásvér és a régi hívek is nagy számban vették körül sírját.

Galamb Imre

Zsinati teológiai kurzus
júl. 26-án estétől 30-án reggelig
Hely: München, Schloss Fürstenried
Vezető: Miklósházy Attila, Torontó
Tárgya: liturgiai kérdések
Jelentkezés: Hegyi György, A-9800 Spittal/Drau,
Litzelhofenstr. 9